

AZƏRBAYCAN

DİLİ

DƏRS LİK

2



1-ci və 2-ci hissə



AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DÖVLƏT HİMNİ

Musiqisi *Üzeyir Hacıbəylinin,*
sözləri *Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadırız!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hər bə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

LAYİHƏ



HEYDƏR ƏLİYEV

AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

LAYIHƏ

LAYIHƏ

Ülkər Nurullayeva
Şəhla Zahidova
İradə Bayramova
Aysel Xanaliyeva

AZƏRBAYCAN DİLİ

(tədris dili kimi)

DƏRSLİK

Ümumtəhsil məktəblərinin
2-ci siniflərində
SINAQ MƏQSƏDİLƏ
çap edilmişdir.
(qrif nömrəsi: 2019-133)



Tədris Resursları
Mərkəzi

Nəşrlə bağlı irad və təklifləri
artitrm2017@gmail.com
və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına
göndərə bilərsiniz.



1-ci hissə

LAYIHƏ

1

AİLƏ VƏ MƏKTƏB

Fəsilər	səhifə
1 • YAY TƏTİLİ	8
2 • QOHUMLAR	11
3 • DOĞMA MƏKTƏB.	16
Ümumiləşdirici təkrar.	30



2

SAĞLAM HƏYAT

Fəsilər	səhifə
1 • GÜN REJİMİ.	32
2 • HİSSLƏR VƏ EMOSİYALAR	40
3 • İDMAN	49
Ümumiləşdirici təkrar.	56



3

TƏBİƏTİN SİRLƏRİ



Fəsilər

səhifə

1 • TƏBİƏT HADİSƏLƏRİ	58
2 • HEYVANLAR ALƏMİ	66
3 • BİTKİLƏR ALƏMİ	73
Ümumiləşdirici təkrar.	80

4

YAXŞI NƏDİR, PİS NƏDİR?

Fəsilər

səhifə

1 • ƏSL DOST	82
2 • SƏDAQƏT	89
3 • QƏNAƏT	94
Ümumiləşdirici təkrar	104



LAYİHƏ

Kitabınla tanış ol

SÖZLƏRİN YAZILIŞI

Sözlərin düzgün yazılışı

SÖZ BOĞÇASI

Mövzu ilə bağlı yeni sözlər

• Söz boğçası •

- adət
- ağsaqqal
- qopuz
- bəyan etmək
- xeyir-dua

BUNLARI BİLMƏLİYİK

Dil qaydaları və nitq bacarıqları ilə bağlı ümumi anlayışlar

- B Hansı abzasda Türkey öz babası ilə fəxr edir? Həmin abzası yenidən oxuyun.
- C Mətnə fərqləndirilmiş cümləni izah edin.
- Ç Mətnə göy rənglə verilmiş sözlərin tərkibindəki saitlərin növünü müəyyən edin.

• Sözlərin yazılışı •

"Ə", yoxsa "A"

Doğru	Yanlış
qəhrəman	qəhrəman
həyəcan	həyəcan
təbəşir	təbəşir
nəqərat	nəqərat

- D Sözlərdə nöqtələrin yerinə uyğun sait əlavə edib cümlələri yazın.

Xalq öz qəhr...manını unutmur.

Ana həy...can keçirdi.

Məryəmin donu t...bəşirə bulamışdı.

Mahnının nəq...ratını təkrar et.

- 5 A Osman babanın adındakı saitlərin oxşar xüsusiyyətini müəyyən edin. Bu saitləri tələffüz edərkən dodaqlarınızın vəziyyətinə diqqət yetirin. Hansı fərqi hiss etdiniz?

• Bunları bilməliyik • DODAQLANAN VƏ DODAQLANMAYAN SAİTLƏR

Dodaqların vəziyyətinə görə saitlərin aşağıdakı növləri var:

Dodaqlanan saitlər

o, ö, u, ü

Dodaqlanmayan saitlər

a, ə, e, i, ı

Dodaqlanan saitlərin tələffüzü zamanı dodaqlar bir qədər irəliyə gəlir, dairəvi forma alır.

- B Dodaqlanan saitlərin iştirak etdiyi sözləri seçin.

ailə duman yağış qurbağa heyva
yumurta moruq tütək dəyirmi geyim

- C Saitləri aşağıdakı kimi qruplaşdırın.

1. İncə, dodaqlanan saitlər
2. Qalın, dodaqlanan saitlər
3. İncə, dodaqlanmayan saitlər
4. Qalın, dodaqlanmayan saitlər



FAYDALI MƏSLƏHƏT

Dil qaydaları və nitq bacarıqları ilə bağlı tövsiyələr

Faydalı məsləhət

NECƏ DANIŞMALI?

Danışarkən aşağıdakı tövsiyələrə əməl etmək lazımdır:

- Hadisələri ardıcıl nəql edin.
- Müəyyən bir mövzuda danışarkən həmin mövzudan kənara çıxmayın.

LAYIHƏ

1

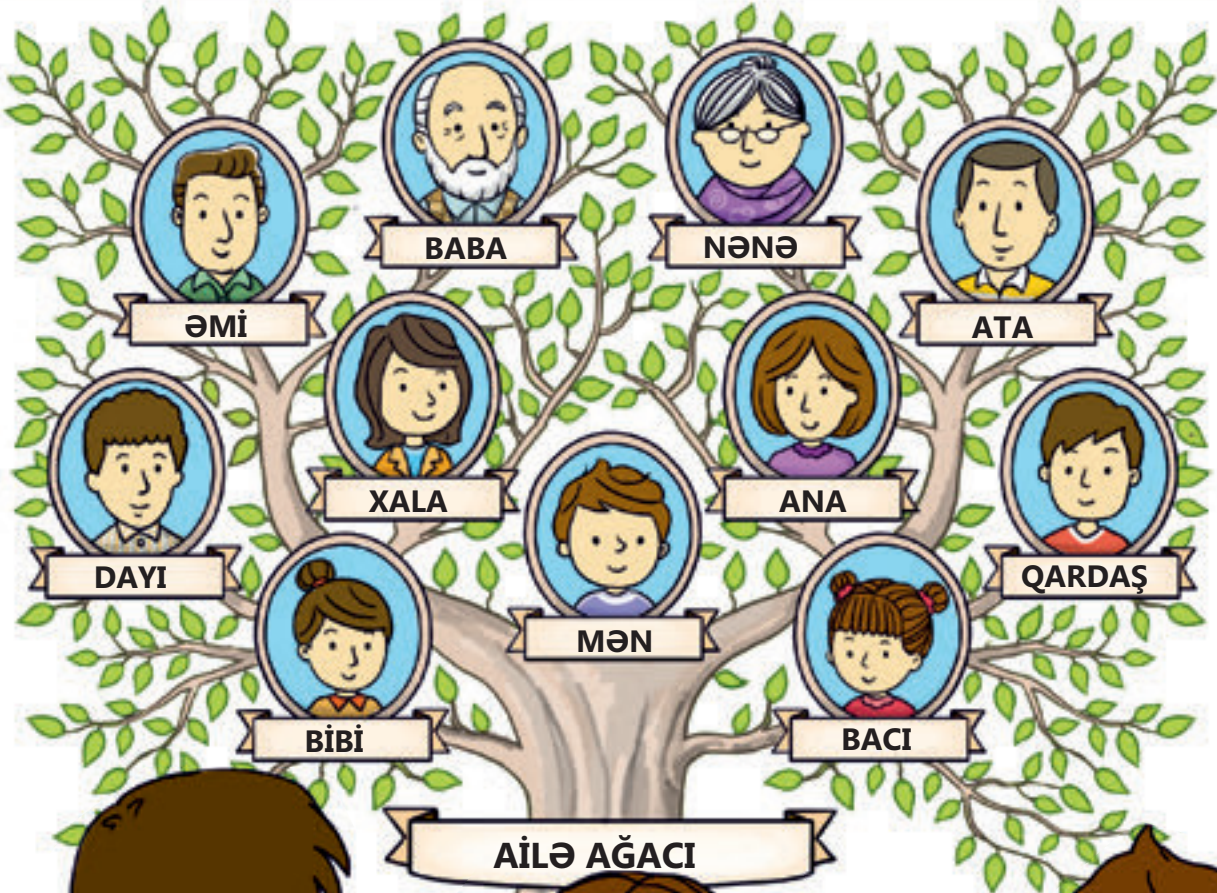
AİLƏ
VƏ MƏKTƏB

1

A

Suallara cavab verin.

- Uzaqda yaşayan hansı qohumlarınız var?
- Yay tətilində onlarla görüşdünüzmü?



LAYIHƏ

B Açar sözlərdən istifadə edərək şəkillər üzrə danışın.

Açar sözlər: tətıl, meşə, ailə, piknik, uşaqlar, səndəl, əylənmək



C Yay tətılını xatırladan əşyaların adlarını deyin.

Bu əşyaların sırasına başqa hansı əşyaları əlavə edərdiniz?



• Söz boğçası •

- balıqqulağı
- çətir
- gözlük
- dondurma
- şort
- şezlonq
- badminton
- raketka
- tilov
- səndəl
- yelpik
- çamadan

2 A

Aşağıdakı cümlələr hansı əşyalar haqqındadır?

1

- Yağışlı və günəşli havada istifadə olunur.
- Uzun tutacağı və dəyirmi örtüyü var.
- Əldə tutulur, yaxud yerə bərkidilir.

2

- İçərisinə əşyalar yığılır.
- Müxtəlif materialdan hazırlanır.
- Rahat daşınması üçün təkərli olur.

3

- Sərinləmək üçün istifadə olunur.
- Əllə yellətdikdə külək yaradır.
- Yığılıb-açılır.

• Bunları bilməliyik •

SÖZÜN İZAHİ

- Sözü izah etmək üçün sözün aid olduğu varlığın əlamətləri (rəngi, forması, dadı, istifadə məqsədi və s.) sadalanır; məsələn:

Səndəl – ayaqqabı növüdür. Dabansız və yüngül olur. Yayda geyinilir.

Tilov – ucunda qarmaq olur, balıq tutmaq üçün istifadə olunur.

Şezlonq – çimərlikdə uzanmaq üçün istifadə olunur.

B

Aşağıdakı sözləri izah etmək üçün hansı əlamət bildirən sözlər lazım ola bilər?

BAL

şirin, mavi, çalışqan, qatı, yumru,

LİMON

qısa, turş, ağ, sulu, uzunsov, sarı

KƏPƏNƏK

qanadlı, dadlı, rəngbəbəng, incə, zəhərli

QARPIZ

yüngül, yağlı, yaşıl, iri, narıncı, yumru, zolaqlı, şirəli

C

İndi isə əlamət bildirən sözlərin köməyi ilə cümlələr qurub həmin sözləri izah edin.

• Nümunə •

Qarpız iri, yaşıl zolaqlı, yumru və şirəli olur.



Aşağıdakı tapmacaları oxuyun. Hər bir tapmacada verilən əlamətlərə görə uyğun sözü tapın.

Rəngbərəngdir gül kimi,
Qanadı var tül kimi.
Uçur bağda, çəməndə,
Çox yüngüldür, tük kimi.

Sevdiyi gül-çiçəkdir,
Peşəsi işləməkdir.
Ona qonaq gəlsəniz,
Bilin evi pətəkdir.

• Bunları bilməliyə • TAPMACA

Tapmacada əşyanın əlamətləri üstüörtülü şəkildə verilir. Əlamətlərə görə əşyanın adını tapmaq tələb olunur; məsələn,
Aldım bir dənə, açdım, min dənə. (Nar)



Tapmacaları oxuyun. Tapmacanın cavabını tapmaqda sizə kömək edən əlamətləri söyləyin.

Həyatda dağ,
Pambıqdan ağ,
Evə gələr,
Suya dönər.

Yağış yağanda
Çimər, yuyunar,
Yazda geyinər,
Qışda soyunar.

Bağda sürünər gəzər,
Az-az görünər gəzər,
Oxşayar bir yumağa,
Qorxuram əl vurmağa.



Mətni oxuyun. Əhvalatı danışan obrazın adını müəyyən edin.

SEVİMLİ GÜLLƏR

I hissə

Yay tətili idi. Bir gün dostum Teymur bizə gəlmişdi. Onunla film izlədik, şahmat oynadıq, pазl yığdıq. Sonra da xalçanın üstündə güləşməyə başladıq. Birdən ikimiz də **zərblə** masaya dəydik. Büllur güldən **masanın** üstündən aşdı. Yerə çırpılan güldən **çilik-çilik** oldu. İçindəki su və qızılgüllər yerə **dağıldı**. İkimiz də **çaşqın** halda dayanıb baxdıq.

Dedim:

– Birazdan anam gələcək, bizə hirslənəcək.

Mən qaçıb döşəmə silmək üçün dəsmal gətirəndə Teymuru qapıda gördüm. Dedi: ...→



→ – Nihad, mən daha gedim, evdə narahat olarlar.

Teymur gedəndən sonra öz-özümə dedim: “Belə də dost olar? Məni bu halda qoyub qaçdı! Ayrı vaxt axşamacan bizdə qalib oynayardı.

Anam gələnəcən hər tərəfi təmizlədim. Sonra boş stola baxıb fikirləşdim: “Görəsən, mən nə edim ki, anam məyus olmasın?” →

• Söz boğçası •

- büllur
- masa
- zərblə
- çilik-çilik
- çırpılmaq
- çaşqın
- məyus olmaq



B Nihad nə etsə, anası məyus olmaz? Nihada məsləhət verin.

C Mətnədən ikinci şəkllə aid cümləni seçib oxuyun.

Ç Obrazlara münasibət bildirin.
Hansı obrazın davranışı xoşunuza gəlmədi?

D Aşağıdakı tapmacaları oxuyun.
Hansı tapmacanın cavabı mətnlə bağlıdır?

*Balacayam, sarıyam,
Deməyin ki, dariyam.
Sizə çörək oluram,
Zəmilərin bariyam.*

*Ətirlidir, gözəldir,
Mat qoyur insanları.
Heyif ki, əlimizi
Qanadır tikanları.*

E Mətnə də fərqləndirilmiş hər bir sözü yaxınmənalı sözlə əvəz edib cümlələri dəftərinizə köçürün.

İstifadə üçün sözlər: *təəccüblü, tökülmək, qırıq-qırıq, bərkdən, stol*

• Nümunə •

Yerə çırpılan güldən qırıq-qırıq oldu.

Oxuyun. Nihada verdiyiniz məsləhətlə mətnin davamını müqayisə edin.



II hissə

Qapını gülə-gülə açdım. Anamın üzündən öpüb çantasını aldım. Yumşaq başmaqları cütləyib qarşısına qoydum. Anam sevindi:

– Çox sağ ol, oğlum! Şükür, balam böyüyüb mənə qulluq edir.

Otağa keçdi. Teymuru görməyib soruşdu:

– Teymur niyə tez getdi?

Anamın kefi pozulmasın deyə heç nə demədim.

Sonra diqqətlə stolun üstünə baxdı.

Vərəqdə rəsm çəkib qəşəng rəngləmişdim.

Vərəqi çərçivəyə salıb stolun üstündə büllur güldanın yerinə qoymuşdum. O, şəkli əlinə alıb heyran-heyran baxdı:

– Oğlum, nə gözəl çəkmisən! Bunlar mənim gördüyüm ən gözəl qızılgüllərdir!

Gözlədim ki, anam büllur güldana qoyduğu gülləri soruşacaq. O isə heç nə demədi.

Gülümsəyib mətbəxə keçdi.

Axşam Teymur anası ilə bizə gəldi. Əlində bir dəstə qızılgül vardı...



• Söz boğçası •

• başmaq • çərçivə

Reyhan Yusifqızı

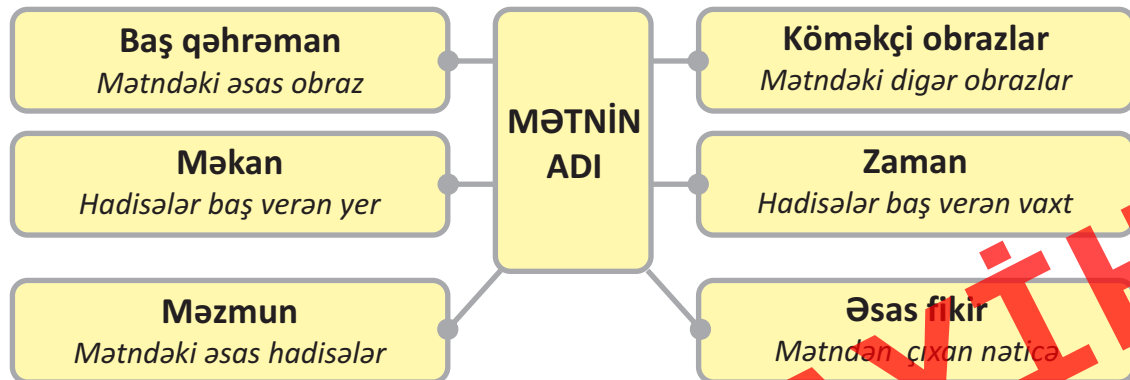
B

“Sevimli güllər” mətninin əsas hadisələrini danışın.

• Bunları bilməliyik •

HEKAYƏ XƏRİTƏSİ

Hekayə xəritəsi mətnin məzmununu dərinədən qavramağa kömək edir. Hekayə xəritəsində, əsasən, aşağıdakılar göstərilir:



LAYIHƏ

C Qruplarla iş

“Sevimli güllər” mətni üzrə hekayə xəritəsi tərtib edin.

Ç Suallara cavab verməklə mətnin sonluğunu genişləndirib danışın.

1. Teymur nə üçün anası ilə gəlmişdi?
2. Teymur niyə qızılgül gətirmişdi?
3. Teymurla Nihad səhvlərini necə etiraf etdilər?
4. Uşaqların etirafına ananın münasibəti necə oldu?

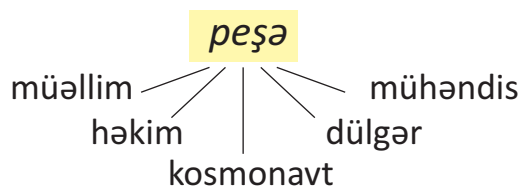
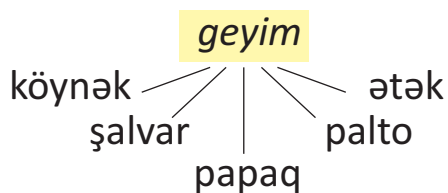
5 A Şəkillərdən istifadə etməklə söz sırasını davam etdirin. Seçiminizi əsaslandırın.

1. Çəkmə, sandal, tufli, ...
2. Kəlbətin, bel, çəkcik, mala, ...
3. Bənövşə, nərgiz, zanbaq, lalə, ...
4. Müəllim, həkim, mühəndis, ...

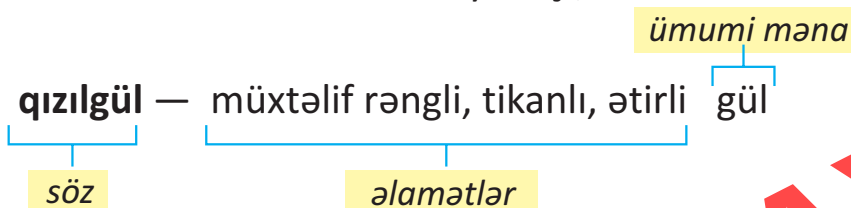


• Bunları bilməliyik • SÖZÜN ÜMUMİ MƏNASI

Bir çox sözlər ümumi məna altında birləşir; məsələn:



Sözün izahı zamanı onun əlamətləri ilə yanaşı, ümumi mənası da göstərilir.



B Qruplarla iş

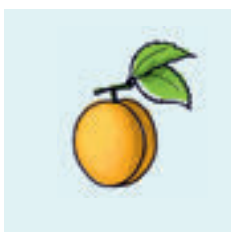
Aşağıdakı sözlərin ümumi mənasını müəyyən edin.
Hər bir söz sırasını davam etdirin.

- | | |
|--------------------------|---------------------|
| 1 göyqurşağı, qar, ... | a məktəb ləvazimatı |
| 2 badminton, futbol, ... | b səma cisimləri |
| 3 Günəş, ulduz, ... | c təbiət hadisələri |
| 4 dəftər, qələm, ... | ç idman növləri |

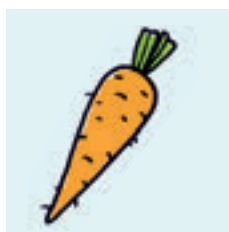
C Şəkildə gördüklərinizin əlamətlərini sadalayın. Hər bir sözün ümumi mənasını söyləyin.



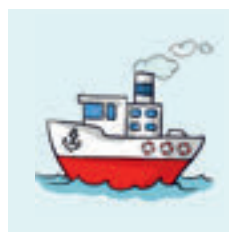
zürəfə



ərik



yerkökü



gəmi



tar

Ç Verilmiş izahlarla sözləri uyğunlaşdırın. Hər bir izahda ümumi mənanı müəyyən edin.

- 1 evdə geyinmək üçün dəri və ya parçadan hazırlanmış yüngül ayaqqabı
- 2 yemək və ya iş görmək üçün nəzərdə tutulan mebel
- 3 xörək hazırlamaq üçün müxtəlif əşyalarla təchiz olunmuş otaq
- 4 gülü qoymaq üçün müxtəlif formalı qab

- a güldan b mətbəx c masa ç başmaq

6 A Şəkillərdə gördüyünüz varlıqların adlarını əlifba sırası ilə düzün.



çarpayı

1



kreslo

2



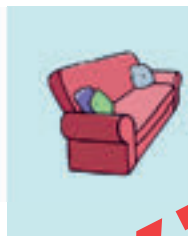
ütü

3



tozsoran

4



divan

5



soyuducu

6

Sözlərin mənası izahlı lüğətdə verilir. Lüğətdə sözlər əlifba sırası ilə düzülür. Bu, lazım olan sözü tez tapmağa kömək edir. Bəzi lüğətlərdə izahlarla yanaşı, şəkillər də verilir.

B Aşağıda verilmiş lüğətin quruluşu haqqında danışın.

A

açar — qıfılı açmaq və ya bağlamaq üçün istifadə olunan alət.

akvarel — su ilə qarışdırılmış rəng, sulu boya.



akvarium — su heyvanlarını və bitkilərini saxlamaq üçün şüşə qab.



anbar — taxıl, ərzaq və s. saxlamaq üçün xüsusi tikili.

albalı — tünd-qırmızı rəngli, tumlu, şirəli giləmeyvə.

B

balta — odun doğramaq, ağac kəsmək və s. üçün işlədilən saplı, itiəgzılı dəmir alət.

batut — üzərində hoppanma hərəkətləri edilən idman avadanlığı.

buta — xalçaçılıq sənətində geniş istifadə olunan, badama bənzəyən naxış.



büllur — xüsusi parlaqlığı olan şüşə.

C

canavar — it cinsindən olan boz dəri, yırtıcı heyvan.



cığır — gediş-gəlişdən əmələ gələn ensiz, dar yol.

coystik — kompüter oyunlarında istifadə olunan idarəedici qurğu.



C Yuxarıdakı lüğətdə “buta” sözünü tapın və izahını oxuyun. Sözün izahında əlamətləri və ümumi mənanı müəyyən edin.

Ç Qruplarla iş

Aşağıdakı sözlərdən ibarət lüğət hazırlayın.

1-ci qrup: zürafə, çörək, dərzi

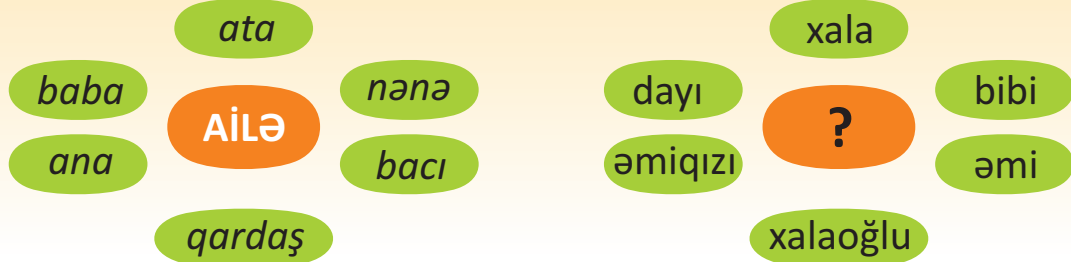
2-ci qrup: nərdivan, kvadrat, daxil

3-cü qrup: aşpaz, hörümçək, şərf

4-cü qrup: inək, xalça, stəkan

LAYIHƏ

1 A Sual işarəsinin yerinə uyğun gələn ümumi mənanı müəyyən edin.



B Şeiri oxuyun. Qohumluq bildirən sözləri dəftərinizdə qeyd edin.

MƏNİM ATAM

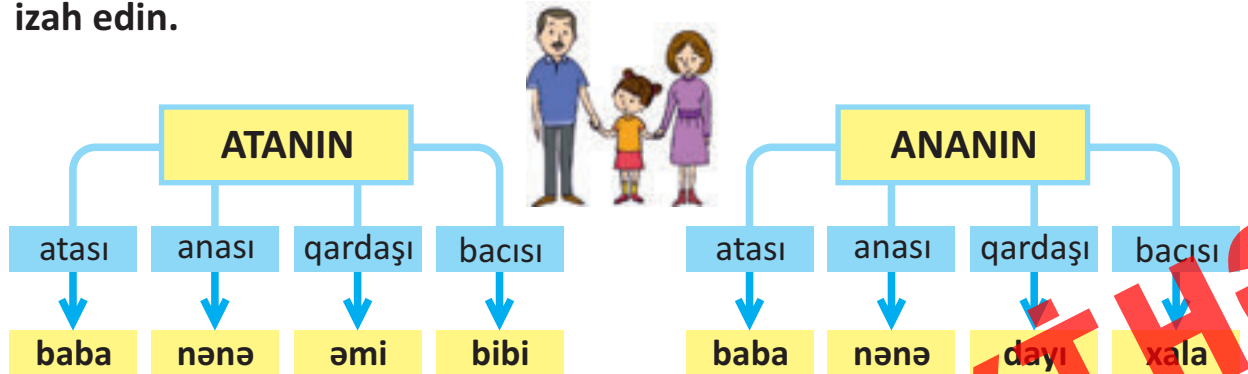
Uşaqlar atamın
Başına cəm idi:
Birinə dayıdı,
Birinə əmidi
Mənim atam.

Nənəmə oğuldu,
Əmimə qardaşdı.
Bacıma atadı,
Anama sirdaşdı
Mənim atam.

Rəfiq Yusifoğlu



C Aşağıdakı sxemdən istifadə edərək qohumluq bildirən sözlərin mənasını izah edin.



• Nümunə •

Əmi – atanın qardaşıdır.

2 A Aşağıdakı təlimata uyğun olaraq ailə ağacınızı hazırlayın.

• TƏLİMƏT •

Lazım olan əşyalar:

kiçik budaq, rəngli kağızlar, ip, qab, plastilin.

Hazırlanma qaydası:

1. Kiçik budağı plastilin köməyi ilə qutuda yerləşdirin.
2. İstədiyiniz formada kiçik kağızlar kəsin.
3. Kağızlarda doğmalarınızın adlarını və onlarla qohumluq əlaqənizi yazın.
4. Hazır kağızlara ip keçirin.
5. Kağızları budaqdan asın.



B Sözləri oxuyun, suallara cavab verin.

A) bibi B) baba C) xala

Hansı söz

tərkibindəki saitlərə görə digərlərindən fərqlidir?

tərkibindəki samitlərə görə digərlərindən fərqlidir?

C Saitləri tələffüz edin. Hansı səslər qalın, hansılar isə incə səslənir?

ə ----- a

İ ----- I

ü ----- u

ö ----- o

• Bunları bilməliyik • QALIN VƏ İNCƏ SAİTLƏR

Azərbaycan dilində 9 sait səs var. Onlardan dördü qalın, beşi incə saitdir.

Qalın saitlər

a, ı, o, u

İncə saitlər

e, i, ə, ö, ü

Ç Sözləri köçürün. Qalın saitlərin altından xətt çəkin.

nanə, baba, bol, həyat, ayrı, at, şahid, don, duz, son

- Qalın saitləri incə saitlərlə əvəz edib yeni sözlər düzəldin.

MƏNİM BABAM

Ülviyyə Türkayın sinif yoldaşdır. Onlar eyni məhəllədə yaşayırlar. Çox vaxt dərslərinə birlikdə hazırlayırlar. Bir gün Ülviyyə Türkaygilə gəlmişdi. Divardan asılmış şəkil Ülviyyənin diqqətini çəkdi. Rəfiqəsindən soruşdu:

- Bu kimdir?
- Təbriz babamdır.
- Nə?! Baban?! Heç belə baba görməmişəm!

Axı əmiyə, dayıya oxşayır. Baba bu qədər cavan ola bilməz. Mənim babama bir bax...

Türkay gözücu şəklə nəzər salıb fikirli-fikirli dilləndi:

– Nə bilim. Anamgil deyirlər ki, o mənim babamdır. Amma mən onu heç vaxt görməmişəm.

Uşaqlar həyətə çıxdılar. Elə bu vaxt Ülviyyənin babasını gördülər.

Ülviyyə soruşdu:

– Osman baba, sən Türkayın babasını görmüsən? Türkaygildə divardan asılmış şəkil onundur?

– Hə, əlbəttə, qızım. O, Türkayın babasıdır.

– Axı elə cavan baba olmaz. O sənə kimi deyil.

Osman baba dedi:

– Gəlin gedək bizə. Sizə bir şəkil göstərəcəyəm.

Söz boğçası

- məhəllə
- qonşu
- rəfiqə
- gözücu



Doğru (D), yoxsa yanlış (Y).

– Türkay ilə Ülviyyə qonşudurlar.

D/Y

– Ülviyyənin babası cavandır.

D/Y

– Türkay öz babasını heç vaxt görməmişdi.

D/Y

– Osman baba Türkayın da babasıdır.

D/Y

– Türkayın babası şəkildə cavan görünür.

D/Y

– Türkay ilə Ülviyyə eyni sinifdə oxuyurlar.

D/Y

- C Qızlar niyə təəccübləniblər?
Ülviyyənin dediyi cümləyə münasibətinizi bildirin.

Baba bu qədər cavan ola bilməz.

- Ç Hansı obrazın adındakı saitlərin hamısı incədir?
Öz adınızdakı saitlərin növünü müəyyən edin.

- 4 A Osman babanın göstərdiyi şəklə baxaraq mətnin davamını təxmin edin.

Osman baba albomu açıb şəkildəki hərbi geyimli adamları qızlara göstərdi:

– Baxın, görün hansını tanıyırsınız?

Qızlar ikisi də birdən dilləndi:

– Bu odur, Təbriz babanın şəklidir.

– Bəs o birisini tanımadınız? – deyə

Osman baba qızların üzünə baxdı.

Osman baba qızların susduğunu görüb aramla söylədi:

– Bu da mənəm.

– Necə? – deyə rəfiqələr çox təəccübləndilər.

– Hə, biz bu şəkli müharibədə çəkdirmişik. O vaxt Təbriz döyüşlərin birində qəhrəmancasına şəhid oldu, mən isə sağ-salamat qayıdıb gəldim. Sonra da yavaş-yavaş qocaldım. O isə həmişə belə cavan qalacaq.

Türkay kövrəlmişdi. O, titrək səslə pıçıldadı:

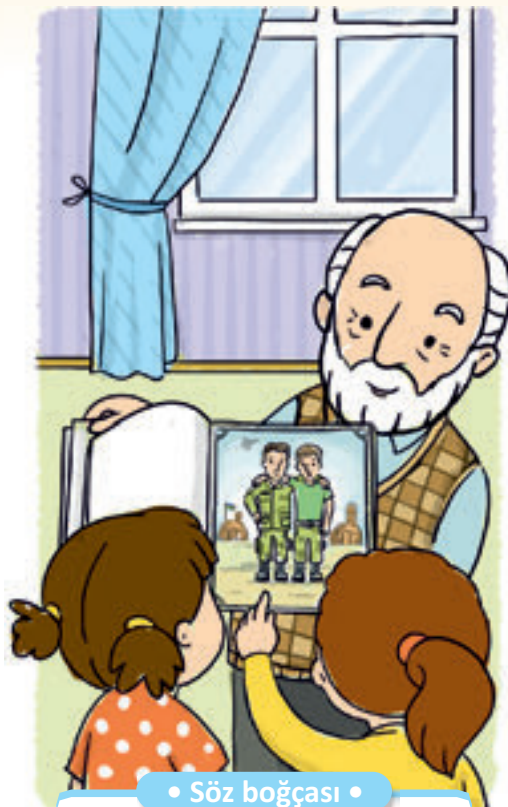
– Kaş babam ölməyəydi.

– O ölməyib, bala. **Qəhrəmanlar heç vaxt ölmürlər.**

Axşam Türkayın anası işdən qayıtdı. Şəkli yerində görməyib bərk **həyəcan** keçirdi. Qızını çağıraraq soruşdu:

– Şəkil hanı, qızım?

– Məktəbə aparmışam. Mən artıq babamın kim olduğunu bilirəm, ana. Mənim babam qəhrəmandır, **qəhrəman!** İstəyirəm onu yoldaşlarım da tanısınlar.



• Söz boğçası •

- pıçıldamaq
- titrək
- kövrəlmək

Flora Xəlilzadə

- B** Hansı abzasda Türkey öz babası ilə fəxr edir? Həmin abzası yenidən oxuyun.
- C** Mətnə fərqləndirilmiş cümləni izah edin.
- Ç** Mətnə göy rənglə verilmiş sözlərin tərkibindəki saitlərin növünü müəyyən edin.

• Sözlərin yazılışı •

“Ə”, yoxsa “A”

Doğru	Yanlış
qəhrəman	qəhrəman
həyəcan	həyəcan
təbaşir	təbaşir
nəqərat	nəqərat

- D** Sözlərdə nöqtələrin yerinə uyğun sait əlavə edib cümlələri yazın.

Xalq öz **qəhr...manını** unutmur.

Ana **həy...can** keçirdi.

Məryəmin donu **t...başirə** bulaşmışdı.

Mahnının **nəq...ratını** təkrar et.

- 5 A** Osman babanın adındakı saitlərin oxşar xüsusiyyətini müəyyən edin. Bu saitləri tələffüz edərkən dodaqlarınızın vəziyyətinə diqqət yetirin. Hansı fərqi hiss etdiniz?

• Bunları bilməliyik • DODAQLANAN VƏ DODAQLANMAYAN SAİTLƏR

Dodaqların vəziyyətinə görə saitlərin aşağıdakı növləri var:

Dodaqlanan saitlər

o, ö, u, ü

Dodaqlanmayan saitlər

a, ə, e, ı, i

Dodaqlanan saitlərin tələffüzü zamanı dodaqlar bir qədər irəliyə gəlir, dairəvi forma alır.

- B** Dodaqlanan saitlərin iştirak etdiyi sözləri seçin.

ailə

duman

yağış

qurbağa

heyva

yumurta

moruq

tütək

dəyirmi

geyim

- C** Saitləri aşağıdakı kimi qruplaşdırın.

1. İncə, dodaqlanan saitlər
2. Qalın, dodaqlanan saitlər
3. İncə, dodaqlanmayan saitlər
4. Qalın, dodaqlanmayan saitlər



Ç

Qruplarla iş

Sözləri aşağıdakı kimi qruplaşdırın.

1. İncə, dodaqlanan
saitli sözlər;
2. Qalın, dodaqlanan
saitli sözlər;
3. İncə, dodaqlanmayan
saitli sözlər;
4. Qalın, dodaqlanmayan
saitli sözlər.

1-ci qrup

yelpik
ömür qapı
soyuq
gəmi baliq

2-ci qrup

kömür yaşıl
rəqib qonşu
tülkü meşə

4-cü qrup

gümüş uzunsov
eynək qısa
xoruz
yaxmac

3-cü qrup

Kərim bolluq
köpük
igid qaşiq
Murov

D

Ailənizin fəxr etdiyi yaxın qohumunuz haqqında məlumat toplayın.

Məlumat vərəqini aşağıdakı kimi tərtib edin.

- Yoldaşlarınıza tanımaq istədiyiniz qohumunuzun adını, soyadını, atasının adını yazın.
- Onun şəklini vərəqə yapışdırın.
- Onunla qohumluq əlaqənizi yazın.
- Qohumunuzla bağlı bildirmək istədiyiniz məlumatları yazın.
- Yazınıza başlıq verin.



6

A

Şeirin adını oxuyun, məzmununu təxmin edin.

YADİGAR ADLAR

Tural, Günay, mən və Günel
Bir babanın nəvəsiyik.
Bu dünyadan köçüb getmiş
İgidlərin əvəziyik.

Ürəyimiz ayrı deyil
Elimizdən, obamızdan.
Adlarımız yadigardır
Bizə Qorqud babamızdan.

Biz getsək də, onlar qalıb
Əsrlərlə yaşayacaq.
Babaların, nənələrin adlarını
Nəvələri daşıyacaq.

Rəfiq Yusifoğlu



B Bəs siz kimin nəvəsisiniz? Nənənizin və ya babanızın sizdən başqa nəvələri kimlərdir?

C **Cütlərlə iş** Şeirir hansı misralarında sözlərin tərkibində yalnız dodaqlanmayan saitlər iştirak edir?

Ç Aşağıdakı mətni oxuyun. Şeirir hansı misraları ilə səsləşdiyini müəyyən edin.

• Söz boğçası •

- adət
- ağsaqqal
- qopuz
- bəyan etmək
- xeyir-dua

Qədim zamanlarda türk elində belə bir adət vardı: yeni doğulan körpəyə ad qoyulmazdı. Uşaq böyüyəndə ona adqoyma mərasimi keçirilərdi. Qohum-qonşular bir araya toplaşar, elin ağsaqqalı Dədə Qorqud gələrdi. O, gəncin əməllərinə uyğun ad seçərdi. Qopuz çalaraq gəncin adını hər kəsə bəyan edərdi, ona öz xeyir-duasını verərdi.

D Mətnəndən istifadə etməklə şəkli bir neçə cümlə ilə təsvir edib yaz.



E “Qopuz” sözünün izahını oxuyun. Varlığın əlamətlərini və ümumi mənasını bildirən sözləri müəyyən edin.

Qopuz – saza oxşayan, qədim, simli musiqi aləti

1 A Aşağıdakı sözləri oxuyun. Bu sözlər sizə nəyi xatırladır?

sinif, kitab, müəllim, lövhə, parta, tənəffüs, dərs, şagird

B Şeiri oxuyun. Qafiyələnən sözlərə diqqət yetirin.

MƏKTƏB YOLLARI

Yollar dünyada çoxdur,
Sayı-hesabı yoxdur:
Bostan yolu, bağ yolu,
Aran yolu, dağ yolu...

Bir yol var ki, dünyada
Onu getmirsən hədə.
Həmişə düşür yada,
Qoca olana qədər.

Bax, uşaqla doludur,
Bu yol məktəb yoludur.

Xanımana Əlibəyli



• Söz boğçası •

• hədə • aran

C Fərqləndirilmiş misraları bir daha oxuyun. Həmin yolları təsvir edin.

Ç 2-ci bənddə məktəb yolu haqqında deyilən fikirləri izah edin.
Məktəbinizə gedən yolu təsvir edin.

D Şeirdə yer bildirən sözləri seçin və izah edin.

• Nümunə •

Aran – isti, düzənlik yer.

E Şeirdə qafiyələnən sözləri seçib nümunədəki kimi yazın.

• Nümunə •

dünyada – yada

Ə Şeirdən seçilmiş sözlərə diqqət yetirin.

bostan, aran, dünya, hədə, hesab, həmişə, qoca, uşaq, məktəb

Hansı sözlərdə

yalnız incə saitlər işlənmişdir?

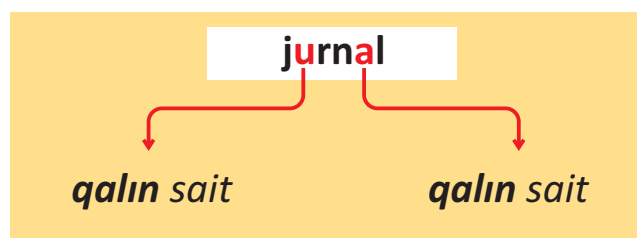
yalnız qalın saitlər işlənmişdir?

həm qalın, həm incə saitlər işlənmişdir?

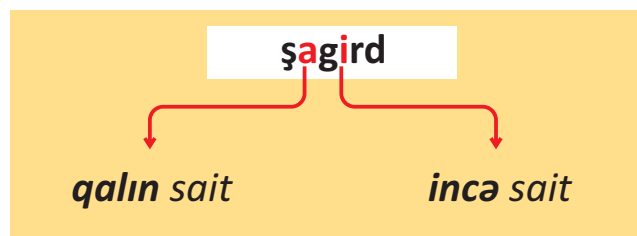
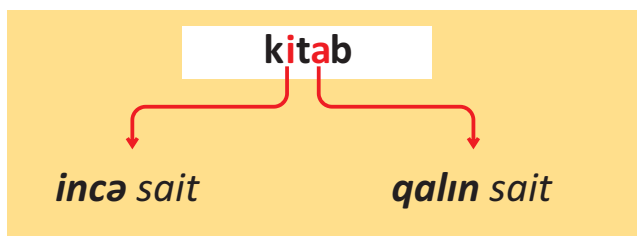
• Bunları bilməliyik •

AHƏNG QANUNU

- Sözdə yalnız qalın və ya yalnız incə saitlərin işlənməsi **ahəng qanunu** adlanır.



- Elə sözlər də var ki, tərkibində həm qalın, həm də incə sait işlənir. Belə sözlər ahəng qanununa tabe olmur.



F Ahəng qanununa tabe olan sözləri seçin. Həmin sözlərdə saitlərin qalın və ya incə olduğunu müəyyənləşdirin.

torpaq, muzey, mehriban, Qobustan, əkinçi, müharibə, göyərçin, teleskop, hiyləgər, qurbağa

G Dördündən biri fərqlidir.

a. körpü

b. şagird

c. gülüş

d. qorxaq

a. pələng

b. dəniz

c. xəzinə

d. müsabiqə

a. toxucu

b. qayıq

c. qəhrəman

d. payız

2

A

Mətnin adını oxuyun, şəklə baxın. Sizcə, mətndə nədən danışılır?

YOLDA HADİSƏ

Nihadla Natiq sinfə daxil olanda artıq ikinci dərs başlamışdı. Gülarə müəllim qaşqabaqlı halda onlardan soruşdu:

– Niyə dərsə gecikmisiniz?

Uşaqlar bir-birinin sözünü kəsə-kəsə danışmağa başladılar:

– Qoca qadın yeriyyə bilmirdi...

– Hə, onun ayağı burxulmuşdu...

– Parkda yer buz idi, çox sürüşkən idi.

– Biz parkda görüşüb məktəbə tərəf gəlirdik.

– Təcili yardım maşını gəldi, qadını xərəyə qoyub apardılar...

– Hə, biz polisə xəbər verdik, o da təcili yardıma zəng elədi...

– O, birdən sürüşüb yerə yığıldı...

– Bizdən qabaqda qoca qadın gedirdi...

– Biz ona kömək elədik ki, ayağa qalxsın...

Gülarə müəllim onların sözünü kəsdi:

– Bir dəqiqə susun. Nəfəsinizi dərin. Mən sizin danışığınızdan heç nə başa düşmədim.

Rafiq Ələkbəroğlu



• Söz boğçası •

- qaşqabaqlı
- burxulmaq
- xərək
- nəfəsini dərmək
- sözünü kəsmək

B

Mətni hansı cümlə ilə tamamlamaq olar?

1. Çox ətraflı danışdınız.
2. Hadisələri ardıcılıqla danışın.
3. Siz dərsə hazır deyilsiniz.

Faydalı məsləhət

NECƏ DANIŞMALI?

Danışarkən aşağıdakı tövsiyələrə əməl etmək lazımdır:

- Hadisələri ardıcıl nəql edin.
- Müəyyən bir mövzuda danışarkən həmin mövzudan kənara çıxmayın.

C Nihadla Natiqin başına gələn hadisəni ardıcılıqla nəql edin.

Ç Hansı cümlələri mətndə fərqləndirilmiş hissəyə əlavə etsək, mövzudan kənara çıxmış olarıq?

- a) – Təcili yardım maşını tez gəldi.
- b) – Parkda çoxlu karusellər var idi.
- c) – Mənim çantam çox ağırdır.
- d) – Mən qadına su verdim.

D Aşağıda verilən hansı başlıqlar mətnin məzmununa uyğundur? Fikrinizi əsaslandırın.

- 1. Xeyirxah oğlanlar
- 2. Küləkli payız səhəri
- 3. Dərsə gecikən şagirdlər
- 4. Parkda istirahət

E Qruplarla iş

Şəkillərə baxın. Hər şəklə uyğun mətn qurub danışın.



1-ci qrup

Tural məktəbin dəhlizi ilə gedirdi...



2-ci qrup

Uşaqlar həyatda futbol oynayırdılar.



3-cü qrup

Samir məktəbdən qayıdırdı.



4-cü qrup

Zəhra özünü yaxşı hiss etmirdi...

3

A

Şəkillərdə hansı peşə sahiblərini görürsünüz? Hər bir peşə haqqında danışın. Hansı peşəni daha vacib hesab edirsiniz? Fikrinizi əsaslandırın.



B

İnsanların müxtəlif peşələrə yiyələnməsində hansı peşə sahibinin rolu daha çoxdur?

C

Mətni oxuyun. Suallara cavab verin.

PADŞAH VƏ MÜƏLLİM

Gözəl bir yaz səhəri idi. Padşah adamları ilə vətənə qayıdırdı. Camaat hörmətlə padşahı qarşılayırdı. Adamlar əllərindəki çiçək dəstələrini padşaha vermək istəyirdilər. Padşahın yanında müəllimi də var idi. Padşah heç bir zaman müəlliminin qarşısına keçməzdi. Asta-asta arxasınca gedərdi.

Hamı padşahdan irəlidə gedən müəllimi padşah hesab edib çiçəkləri ona verməyə çalışırdı.

Müəllim atını bir qədər geriyyə çəkdi. Gözucu padşahı göstərib dedi:

– Padşah odur, çiçəkləri ona verin!

Bunu gören padşah müəllimini işarə edib dedi:

– Doğrudur, padşah mənəm, amma o, padşahın müəllimidir. Çiçəkləri ona verin.

F.F.Tülbandçı



1. İnsanlar nə üçün gülləri müəllimə verirdilər?
2. Padşah nə üçün çiçəkləri özü qəbul etmədi?

Ç Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirib mətn üçün başqa ad düşünün.

D Tərkibində “t” hərfi olan sözlərin yazılışına diqqət yetirin. Aşağıda səhv yazılmış sözləri seçib düzgün yazın.

usda, üstəgəl, padşah, isti, şafdalı,
xəstə, kəndli, gösdərmək, Məstan,
rəndə, işdirak, Daşdəmir, azadlıq

• Sözlərin yazılışı •

“T”, yoxsa “D”	
Doğru	Yanlış
dəstə	dəsdə
asta	asda
istəmək	isdəmək
taxta	taxda
həftə	həfdə

4 A Şeiri oxuyun, suallara cavab verin.

MÜƏLLİM

Ey hörmətli müəllim,
Hər könüldə yerin var.
Hər kənddə, hər şəhərdə
Sənin meyvələrin var.

Əkdinin ağacların
Gülü, çiçəyi solmaz.
Dünyada sənin kimi
Barlı bağban tapılmaz.

Bəxtiyar Vahabzadə



• Şeirin müəllifi kimdir? O, müəllimi kimə bənzədir?

B 1-ci bənddə fərqləndirilmiş sözü şeirin məzmununa uyğun hansı sözlə əvəz edə bilərik?

- a) müəllimlərin
- b) şagirdlərin
- c) dostların

C Şeirnin ikinci bəndində ahəng qanununa tabe olmayan sözü müəyyən edin.

Ç

Aşağıdaki açıqcanı oxuyun. Suallara cavab verin.

Təbrik edilən
şəxsə müraciət

Mənim əziz və qayğıkeş
müəllimim,

Təbrik və arzular

Bayramınız mübarək olsun!

İmza

Şagirdiniz Tals

Tarix

5 oktyabr, 2019



1. Açıqcanı kim hazırlayıb?
2. Açıqca nə məqsədlə hazırlanıb?
3. Açıqca nə vaxt hazırlanıb?

D

Aşağıda verilmiş hansı cümlələrdən açıqca yazarkən istifadə etmək olar?

1 Bayramınız mübarək olsun!

4 Sizə uğurlar arzulayıram!

2 Sizə təşəkkürümü bildirirəm!

5 Sizdən üzr istəyirəm!

3 Ad gününüzü təbrik edirəm!

6 Axşamınız xeyir olsun!

7 Uzun ömür, cansağlığı arzu edirəm.

E

5 oktyabr – Müəllimlər günü münasibətilə müəlliminizə açıqca yazaraq onu təbrik edin.

Ümumiləşdirici təkrar

5 A Mətni oxuyun. Suallara cavab verin.

CANLI SAAT

Orxan səhərlər yuxudan oyana bilmirdi. Ona görə də dərsə tez-tez gecikirdi.

Bir gün qar yağmışdı. Orxan şirin yuxudan sərchələrin civiltisinə oyandı. Gözünü açan kimi saata baxdı. Saat yeddi idi. Orxan vaxtında yuxudan oyandığına çox sevindi.

O qalxıb paltarını geyindi. Tez sərchələrə dən səpdi. Sərchələr dəni dimdikləyib yedilər.

Orxan dedi:

– Sabah gəlin, yenə dən verəcəyəm.

Həmin gündən Orxan bir də dərsə gecikmədi. Hər səhər sərchələr onun pəncərəsinə yığılıb civilti ilə şüşəni döyəcləyir, yem gözləyirdilər. Orxan yuxudan ayılıb onları yemləyirdi.

Əli Səmədli



B Sizcə, nə üçün mətnə “Canlı saat” adı verilmişdir? Fikrinizi əsaslandırın.

C Cümlələri davam etdirin.

Orxan səhərlər yuxudan oyana bilmirdi, ona görə də ...

Quşlar hər gün Orxanın pəncərəsinə qonurdu, çünki ...

Orxan artıq dərsə vaxtında gedirdi, çünki ...

Ç Hər bir sütunda verilmiş sözlərin ümumi mənasını müəyyənləşdirib boş xanaya uyğun gələn sözünü seçin.

qaranquş, qar, səhər, şərf, pəncərə

	<i>palto</i>		<i>sərchə</i>	
<i>axşam</i>		<i>külək</i>		<i>qapı</i>
<i>günorta</i>	<i>papaq</i>	<i>yağış</i>	<i>göyərçin</i>	<i>döşəmə</i>

D Nöqtələrin yerinə uyğun gələn hərflər əlavə edib köçürün.

us...a, qəhr...man, şaf...alı, həy...can, həf...ə, nəq...rat

2

SAĞLAM HƏYAT

1

A

Şəkillərə baxın və suallara cavab verin.

- Şəkildə gördüyünüz idmançı haqqında nə bilirsiniz?



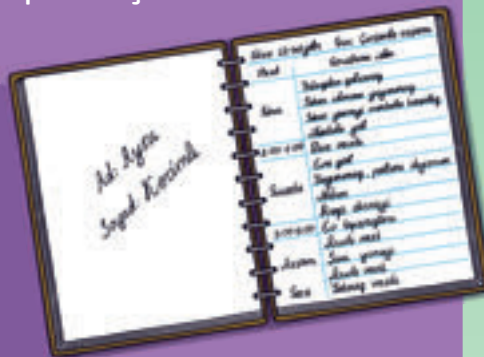
- Şəkildəki üz ifadələri sizə nədən xəbər verir?



- Aşağıdakı işarələr hansı idman növlərini ifadə edir?



- Gün ərzində görəcəyiniz işləri əvvəldən planlaşdırırsınız mı?



- Asudə vaxtınızı necə keçirirsiniz?



LAYİHƏ

B Aysunun tərtib etdiyi cədvəli oxuyun. Gün ərzində görülməli işlərini necə planlaşdırdığına diqqət yetirin.



Ad: *Aysu*

Soyad: *Kərimli*

• Söz boğçası •

- tərtib etmək
- əks etdirmək
- plan
- qrafik

Tarix: 22 oktyabr

Gün: Çərşənbə axşamı

<u>Vaxt</u>	<u>Görüləcək işlər</u>
Səhər	Yuxudan oyanmaq
	İdman etmək, yuyunmaq
	Səhər yeməyi, məktəbə hazırlıq
	Məktəbə getmək
8:00–12:00	Dərs vaxtı
Günorta	Evə getmək
	Yuyunmaq, paltar dəyişmək
	Nahar
	Rəqs dərnişini
5:00–6:00	Ev tapşırıqları
Axşam	Asudə vaxt
	Şam yeməyi
	Asudə vaxt
Gecə	Yatmaq

Faydalı məsləhət

Bəzən məlumatlar cədvəl şəklində təqdim edilir. Bu bizə məlumatları daha tez və asan başa düşməyə imkan verir.

- C** Aşağıdakı təlimata uyğun olaraq gün rejiminizi əks etdirən cədvəl hazırlayın. Cədvəli sabahkı gün rejiminizə uyğun doldurun.

GÜN REJİMİNİN TƏRTİBİ ÜZRƏ
TƏLİMAT

1. Səhifənin yuxarisında ayın tarixini və həftənin gününü qeyd edin.
2. Daha sonra iki sütundan ibarət cədvəl çəkin.
3. Sütunların yuxarisında “vaxt” və “görüləcək işlər” başlıqlarını yazın.
4. “Görüləcək işlər” sütununda gün ərzində planlaşdırdığınız işləri ardıcılıqla yazın.
5. “Vaxt” sütununda hər bir işə ayırdığınız vaxtı qeyd edin.

- 2 A** Açar sözlərdən istifadə edərək şəkli təsvir edin.

Açar sözlər: məktəbli, müəllim, məktəb, dərs vaxtı, gecikmək, utanmaq



- B** Oxuyun. Baş qəhrəmanın davranışlarına diqqət edin.

FAYDALI GÜN

Fidan adlı bir qız var idi. Yoldaşları onu “Gecikən Fidan” çağırırdılar. Fidan yuxudan gec qalxar, yavaş-yavaş geyinər, səhər yeməyini oynaya-oynaya yeyər, məktəbə də gecikərdi.

Bir gün əmisi qızı Sənubər onlara qonaq gəldi. Bu gün onlarda qalacaqdı. Səhər anası onları çağıranda Sənubər o dəqiqə qalxdı. Fidan da ona baxıb çarpayıdan durdu. Sənubər yuyundu, Fidan da yuyundu. Bir yerdə səhər yeməyini bitirib məktəbə hazırlaşdılar.

Fidanla Sənubər həmin günü bir yerdə keçirdilər. Fidan əmisi qızından geri qalmamağa çalışırdı. Bir də nə görsə, yaxşıdır? Hər şeyi vaxtında elədi ki! →

...→ Heç dərşə də gecikmədi. Ev tapşırıqlarını da vaxtında bitirdi. Lap məəttəl qalası iş idi.

Axşam Sənubər evlərinə getdi. Fidan isə xeyli düşündü: “Necə oldu ki, bu gün bütün işlərimi vaxtında yerinə yetirdim? Həm də heç gecikmədim!”



C Aşağıdakı məktubu oxuyun. Hansı abzasda Fidanın sualına cavab var?

salamlaşma	→	<i>Salam, Fidan.</i>
tanışlıq	→	<i>Mənim adım Nurcandır. Mən də ikinci sinifdə oxuyuram.</i>
	→	<i>Fidan, əvvəllər mən də dərşə gecikirdim. Sonra gün rejimi tərtib etməyi öyrəndik. Bilirsən, işlərimizi düzgün planlaşdırsaq, heç vaxt gecikmərik.</i>
məsləhət	→	<i>Fidan, inanıram ki, bundan sonra sən də gün rejiminə əməl edəcəksən. Sənə dərslərində uğurlar arzulayıram.</i>
ümid, arzu	→	<i>Sağ ol, Fidan.</i>
sağollaşma	→	

Hörmətlə: Nurcan

Ç Aşağıdakı plan əsasında Fidana məktub yazın. Məktubda onu düşündürən sualla bağlı məsləhətlər verin.

MƏKTUBUN PLANI

1. Salamlaşma
2. Tanışlıq (özünü təqdimetmə)
3. Məktubu yazmağın səbəbi
4. Məsləhətlər
5. Ümid və arzular
6. Sağollaşma

Aşağıdakı məsləhətlərdən istifadə edin.

1. Özün üçün gün rejimi tərtib et.
2. Tərtib etdiyin rejimə əməl elə.
3. Heç bir işi sonraya saxlama.
4. Hər işə uyğun vaxt ayır.

3

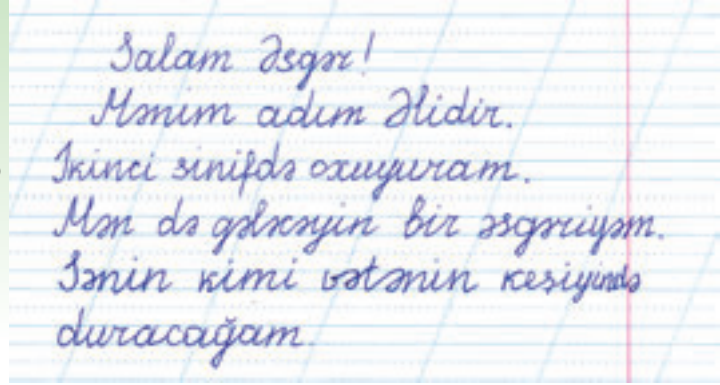
A

Sözləri hecalara ayırıb yazın. Hansı sözlərdə bir saيتدən ibarət heca var?
ata, əlamət, dost, ümid, məktəbli, vətən, asudə, ürək, meşə, iki

B

Əsgərə yazılmış məktubu nəzərdən keçirin.

- Hansı sətirlərin sonunda boş yer çox qalıb? Nə üçün?
- Hansı sətirlərin sonunda sözlər sıx yazılıb? Nə üçün?



• Bunları bilməliyik •

SÖZÜN SƏTİRDƏN-SƏTRƏ KEÇİRİLMƏSİ

Yazıda söz sətirin sonuna yerləşməyəndə onun bir hissəsi yeni sətərə keçirilir. Sözləri sətirdən-sətərə keçirmək üçün aşağıdakı qaydalar var:

- 1 Söz heca bölgüsünə görə sətirdən-sətərə keçirilir. Bu zaman defis (-) işarəsindən istifadə edilir.

Mənim adım Nurcan-
dır.

- 2 Bir saيتدən ibarət hecanı sətirin sonunda saxlamaq və ya yeni sətərə keçirmək olmaz.

Nurcan gün rejiminə ə-
məl edirdi.

C

Sətirdən-sətərə keçirilməsi mümkün olmayan sözləri müəyyən edin.
kitab, azad, şəkil, əla, ələk, işarə, ata, cüca, zəng, asudə, əmi, nənə

Ç

Mətni oxuyun. Sətirdən-sətərə səhv keçirilmiş sözlərin düzgün keçirilmə qaydasını izah edin.

Fidan Nurcanın məktubunu oxudu. Gün rejimi haqqında çox düşündü. Anasının köməyi ilə özünə gün rejimi tərtib etdi. O, cədvəldə asudə vaxt bölmələrinə baxdı:

– Gör nə qədər asudə vaxtım var?!

Fidan indi asudə vaxtını səmərəli keçirmək haqqında düşünürdü.

LAYIHƏ

4

A

Gün ərzində nə qədər boş vaxtınız olur? Asudə vaxtınızı necə keçirirsiniz? Şəkillər əsasında asudə vaxt haqqında danışın.



ASUDƏ VAXT – zəruri işlər yerinə yetiriləndən sonra qalan boş vaxtdır.



B

Lalə və Şahinin gündəliyindən verilmiş hissələri oxuyun. Məlumatlara diqqət edin.

LALƏ

6 dekabr, cümə günü.

Bu gün anamla teatra getdik. Tamaşa çox maraqlı keçdi. Fotoaparatomla aktyorların şəklini də çəkdim.

7 dekabr, şənbə günü.

Bu gün dərs günü deyildi. Nənəm məni uşaq kitabxanasına apardı. Burada o qədər kitab var idi ki! "Alisa möcüzələr diyarında" kitabını seçdim. Artıq 10 səhifəsini oxumuşam.

ŞAHİN

13 may, çərşənbə günü

Bu gün babamla bağdakı ağac-ları suladıq. Ağacların gövdəsinə əhəng çəkdik. Demə, qarışqalar əhəngdən qorxurmuş. Babamla vaxt keçirmək xoşuma gəlir. Elə məzəli əhvalatlar danışır ki!

29 may, cümə günü

Axır ki, babamla birlikdə başladığımız işi bitirdik. Quşlar üçün hazırladığımız dənliyi ağacdən asdım. Elə sevinirəm ki! İndi bağımızda çoxlu quşlar olacaq!

• Söz boğçası •

- bazar ertəsi
- çərşənbə axşamı
- çərşənbə
- cümə axşamı
- cümə
- şənbə
- bazar

C

Lalə və Şahinə aid olan məlumatları seçin və müqayisə edin.

1. Böyüklərə kömək etməyi xoşlayır.
2. Ətraf aləmin qayğısına qalır.
3. Gələcəkdə fotoqraf ola bilər.
4. Ailəsi ilə vaxt keçirir.

Ç Aşağıdakı təlimata uyğun olaraq gündəlik tərtib edin.

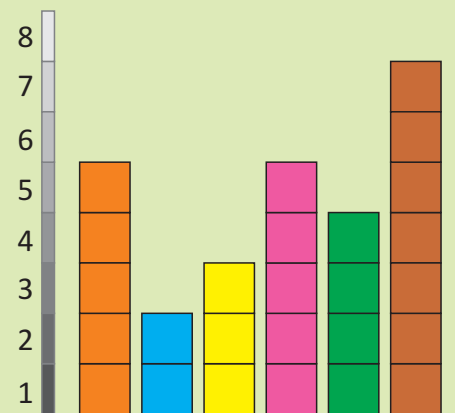
GÜNDƏLİYİN TƏRTİBİ ÜZRƏ
TƏLİMAT

1. Ayın tarixini, həftənin gününü qeyd edin.
2. Həmin gün baş vermiş hadisələri xatırlayın.
3. Bu hadisələrlə bağlı düşüncələrinizi yazın.

5 A Diaqramı baxaraq sualları cavablandırın.

2-ci sinif şagirdləri asudə vaxtlarını necə keçirirlər?

- həyətdə yoldaşları ilə oynayırlar
- televizora baxırlar
- dərnəyə gedirlər
- kitab oxuyurlar
- ailələri ilə gəzintiyə çıxırlar
- kompüter oyunları oynayırlar.



- Suallar:**
1. Sorğu hansı sinfin şagirdləri ilə keçirilib?
 2. Sorğu nə haqda keçirilib?
 3. Şagirdlərin çoxu asudə vaxtını necə keçirir?

B İndi isə öz sinfinizdə belə bir sorğu aparın.

Sorğunun nəticələrinə görə diaqram qurun və müzakirə keçirin.

1. Sorğu anketi tərtib edin.
2. Anketi çoxaldın və hamıya paylayın.
3. Yığılan anketləri cavablar üzrə qruplaşdırın və diaqram tərtib edin.
4. Sorğunun nəticələrinə münasibət bildirin.

SORĞU ANKETİ

Sual: Sən asudə vaxtını necə keçirirsən?

Cavab: _____

LAYIHƏ

C

Sətirdən-sətrə keçirilməyən sözləri seçib yazın.*Adil, addım, ailə, şəhər, otaq, vaxt, oxumaq, oyun, bıçaq, əla, futbol*

Ç

Sözləri sətirdən-sətrə keçirilməsi mümkün olan hallar üzrə hecalara ayırıb yazın.*Azərbaycan, kitabxana, oyuncaq, işarə*

• Nümunə •

Azər-baycan
Azərbay-can

6

A

Nağılı oxuyun. Nağılın hansı hissələri şəkillərdə təsvir olunub?**QƏRİBƏ QIZ**

Leyla adlı bir qız tanıyırdım. Onun uşaqlarla oynamaqdan xoşu gəlmirdi. Bizim oynadığımız oyunları mənasız hesab edirdi.

Biz bütün günümüzü oynamaqla keçirirdik, Leyla isə bizə qoşulmurdu. Uşaqlarla oynamadığı üçün Leylanın heç dostu qalmamışdı. Onun başqa əyləncəsi var idi: mütaliə etmək. Bütün günü kitab oxuyurdu. Biz Leylanı anlamırdıq: axı nə qədər kitab oxumaq olar?!

**Leylaya və uşaqlara münasibət bildirin.**

Bir gün babam quyudan su çəkəndə cibindəki bıçaq sürüşüb suya düşdü. Babamın kefi yaman pozulmuşdu. Deyirdi ki, bu bıçaq ona atasından yadigar qalıb. Biz hamımız quyunun başına toplaşmışdıq. Babam hey fikirləşirdi. ...→



• Söz boğçası •

- mütaliə etmək
- quyudan su çəkmək
- maqnit
- heyran qalmaq

Siz bıçağı quyudan necə çıxarardınız?

...→ Leyla bizdən bir az kənarda, ağacın altında oturub yenə də kitab oxuyurdu. O, babama yaxınlaşıb dedi:

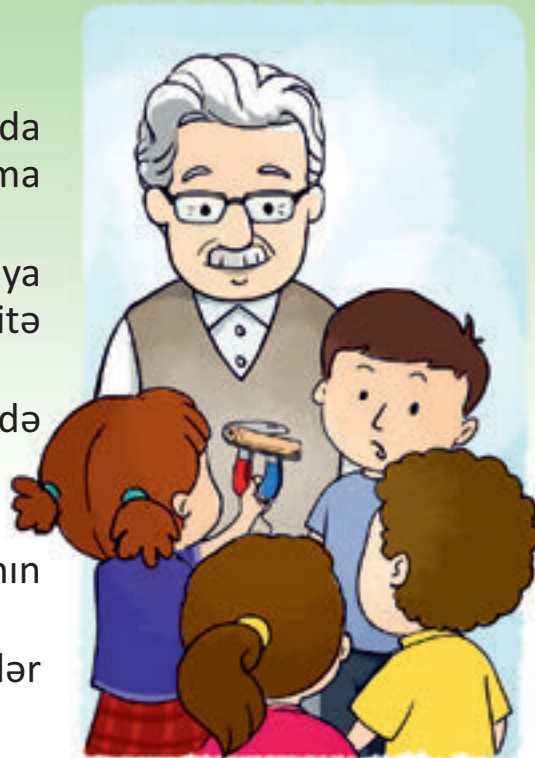
– Babacan, bir maqnit olsa, onu iplə quyuya salarıq. Bıçaq dəmir olduğu üçün maqnitə yapışacaq. Biz də onu dartıb çıxararıq.

Birazdan babam öz qiymətli bıçağını əlində tutmuşdu. O, Leylanı qucaqlayıb dedi:

– Əhsən sənə, ağıllı qızım!

Biz də yaman sevinirdik. Həm də Leylanın ağılına heyran qalmışdıq.

Bu hadisə ilə həyatımızda bəzi dəyişikliklər oldu...



B Sizcə, uşaqların həyatında hansı dəyişikliklər baş verəcək?
Şəklə baxaraq mətni tamamlayın.

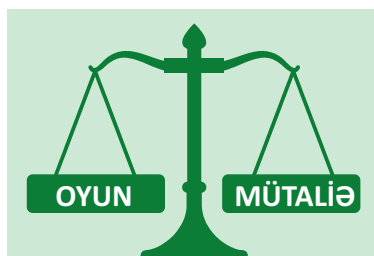


C Aşağıdakı fikirlərin hansı ilə razısınız? Fikirlərinizi izah edin.

a) Leyla asudə vaxtını daha maraqlı keçirir.

b) Leylanın yoldaşları boş vaxtlarını daha maraqlı keçirir.

Ç Şəkildən də istifadə edərək mətndə verilmiş əsas fikri izah edin.



LAYIHƏ

1 A Şəkildəki uşaqların üz cizgilərinə baxın. Uşaqların adları ilə hissə bildirən sözləri uyğunlaşdırın.



Rəşad



Ləman



Banu

- a) təəccüb, təəccüblənir
- b) kədər, kədərlənir
- c) qorxu, qorxur

Nümunədən istifadə edərək uşaqların hissləri haqqında danışın.

• Nümunə •

- Fərid nə edir?
- Fərid sevinir.
- Fərid hansı hissi keçirir?
- Fərid sevinc hissi keçirir.
- Fəridin sevincinin səbəbi nə ola bilər?
- Atası ona hədiyyə alıb.



B Şeiri oxuyun. Obrazın hansı hisslər keçirdiyini müəyyən edin.

CIĞAL ÖSKÜRƏK

Xəstəlikdən iki gün
Süsən dərsə getmədi.
Məktəb üçün darıxdı,
Tez sağalmaq istədi.

“Dərslərimi öyrəndim,
Bəs indi mən nə edim?
Axı öskürək mənə
Qoymur məktəbə gedim.

Anam bəkməz içirir,
Limon verir, sağalım.
Əlində qalmışam mən
Öskürəyin – cığalın”.

“Məktəb mənsiz darıxır”, –
Söylədi anasına.
Məktəbin rəsmi çəkib
Tez asdı yaxasına.

Mina Rəşid



• Söz boğçası •

- bəkməz
- cıgal
- yaxa
- əlində qalmaq

C Mətnlə şəkil arasında uyğunsuzluğu müəyyən edin.

Ç Şeirin hansı bəndləri Süsənin dilindən deyilir?

D Hadisələrin səbəbini yazaraq cümlələri tamamlayın.

Süsən məktəbə getmədi, çünki

Süsən öskürürdü, ona görə də anası

Süsən tez sağalmaq istəyirdi, çünki

E Süsən məktəbə getmədiyi günlər haqqında gündəliyinə nə yazardı? Verilmiş plan əsasında Süsənin gündəlik qeydlərini yazın.

– Günü, ayı, ili qeyd edin.

– Süsənin başına gələn hadisələr haqqında məlumat verin.

– Bu hadisə haqqında Süsənin düşüncələrini, hisslərini qeyd edin.

2 A Mətni oxuyun. Hadisələrin baş verdiyi yerə diqqət edin.

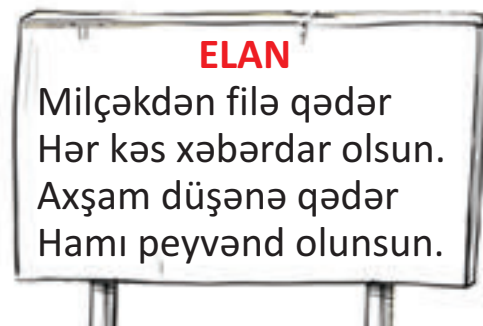
QEYRİ-ADI BEGEMOT



• Söz boğçası •

- səs-küylü • əylənmək
- parlaq • atılıb-düşmək

Bu gün çimərlik səs-küylü idi. Hippo hamıdan çox əylənirdi. Günəşin parlaq şüaları altında ilıq suya tullanır, sevinclə atılıb-düşürdü. Amma onun sevinci uzun sürmədi. O, sudan çıxıb qumluqda uzanmaq istəyirdi. Bu zaman gözü bir elana sataşdı:



Elanı oxuyan Hippo qorxuya düşdü. Dostu Leylək onu sakitləşdirdi:

– Narahat olma, boş şeydir. Xəstəxanaya birlikdə gedərik.

Hippo həyəcanla dedi:

– Yaman qorxuram. Yanımda dayanarsan?

– Əlbəttə. ...→

LAYİHƏ

1. Həkimdən və ya iynədən qorxan dostunuzu siz necə sakitləşdirərdiniz?
2. Hekayənin ardını təxmin edin. Sizcə, bundan sonra hadisələr necə davam edəcək?

...→ Hippo ilə Leylək birlikdə həkimin qəbuluna gəldilər. Hippo qorxudan ağappaq ağarmışdı.

Həkim onu görüb təəccübləndi:

– İlk dəfədir ki, ağ begemot görürəm. Yoxsa iynədən qorxursan?

Leylək tez cavab verdi:

– Xeyr, bu, qeyri-adi begemotdur.

O istədiyi vaxt boz və ya ağ olur.

Həkim elə iynəni hazırlayırdı ki, Hippo otaqdan yox oldu. Hamı onu axtarırdı.

Həkim narahat oldu:

– Təcili Hipponu tapmaq lazımdır. Hər tərəfi sarılıq xəstəliyi bürüyüb. Əgər peyvənd edilməsə, sarılıq tutar.



B Mətdən aşağıdakı fikirləri təsdiq edən cümlələri seçin.

- Keçirdiyimiz hisslər rəngimizin dəyişməsinə səbəb olur.
- Peyvənd insanları yoluxucu xəstəliklərdən qoruyur.

C Nöqtələrin yerinə uyğun gələn sözləri yazmaqla cümlələri köçürün.

qorxu qorxurdu ağarmışdı

Hipponun rəngi ...

Çünki o ...

Hippo ... hissi keçirirdi.



təəccübləndi təəccüb görməmişdi

Həkim çox ...

Çünki o, ağ begemot ...

Həkim ... hissi keçirdi.



3

A

Verilmiş sözləri cədvəl üzrə qruplaşdırın.

isti, böyük, çimərlik, iki, üzmək, günəşlənmək, çox, baxmaq, ağ, təmiz, otaq, həkim, mavi, su, işıqlı, sağaltmaq, heyvanlar, bir

ad bildirən	əlamət bildirən	say bildirən	hərəkət bildirən

B

“Qeyri-adi begemot” mətninə aid şəkillərə baxın. Çimərliyi və həkimin otağını təsvir edin. Təsvir üçün “A” tapşırığında verilmiş sözlərdən istifadə edə bilərsiniz.

• Bunları bilməliyik •

ƏLAMƏT BİLDİRƏN SÖZLƏRİN MƏNA NÖVLƏRİ

Təsvir zamanı əlamət bildirən sözlərdən istifadə olunur. Bu sözlər ölçü, forma, rəng, dad və sairə bildirir.

Ölçü: böyük, kiçik, uzun, qısa, qalın, nazik, enli, ensiz

Forma: yumru, dairəvi, oval, uzunsov, əyri

Rəng: qırmızı, yaşıl, mavi, bənövşəyi, göy, sarı, ağ, qara, narıncı

Dad: şirin, acı, turş, duzlu, şit

C

Aşağıda sadalanan əlamətlərə hansı yer adı uyğun gəlir?
Bu oyunu qruplarla davam etdirin.



ferma

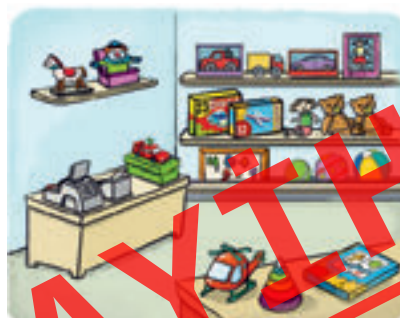
Bura vəhşi heyvanların saxlanması üçün böyük ərazidir. Biz burada çöl heyvanlarını yaxından görə bilərik.



zoopark

Ç

Qruplarla iş Aşağıdakı şəkillərdən birini seçin. Həmin yeri təsvir edin.



4

A

Şəkil əsasında begemotu və onun otağını təsvir edin.

Hippo ilə dostu Leylak arasındakı söhbətin məzmununu təxmin edin.

B

Mətni oxuyub təxminlərinizlə müqayisə edin.



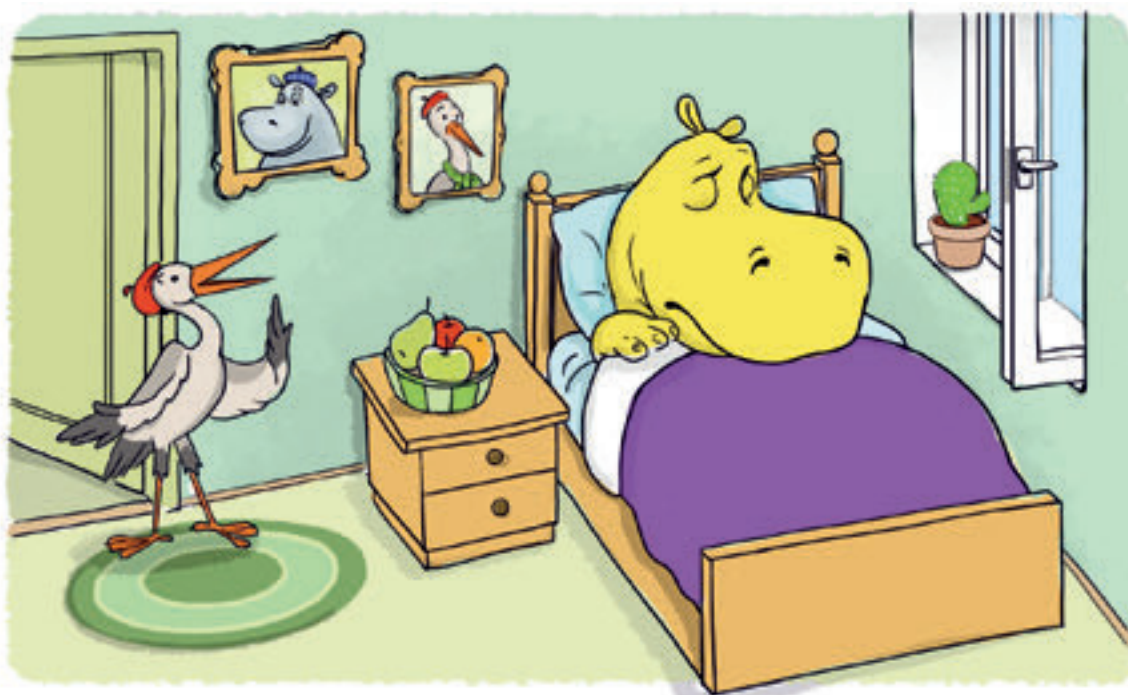
Səhəri gün Leylak Hipponun evinə getdi. O, yataqda uzanmışdı. Hali yox idi. Rəngi də sapsarı olmuşdu. Leylak təəccübləndi:

– Ay aman, sənə nə olub?! Limon kimi saralmısan. Sapsarısan!

Leylak dərhal həkimi köməyə çağırırdı. Tezliklə həkim gəldi. Leylak:

– Həkim, Hippo niyə sapsarı olub?

– Axı siz özünüz dediniz ki, o, xüsusi begemotdur. İstədiyi vaxt boz, bəzən də ağ olur.



Leylak başını aşağı saldı:

– Xeyr, doktor, Hipponun rəngi qorxudan ağarmışdı.

– Bəs belə?! Deməli, indi də xəstəlikdən saralıb.

Tezliklə təcili yardım maşını gəldi. Hipponu xəstəxanaya yerləşdirdilər.

Dostu Leylak tez-tez ona baş çəkirdi. Bir dəfə Hippo dedi:

– Dostum, yataqda uzanmaq darıxdırıcıdır. Heç olmasa, bir nağıl danış. ...→



- ...→ Leylak nağıl söyləməyə başladı:
- Biri vardı, biri yoxdu, nəhəng bir begemot vardı. O, iynədən qorxurdu.
 - Elə bu zaman həkim içəri daxil oldu. Qızarmış Hipponu görüb təəccüblə dedi:
 - Hippoya nə olub?! O, boz, ağ, sarı idi, indi isə qıpqırmızıdır. Bu, doğrudan da, qeyri-adi begemotdur.
 - Xeyr, həkim. Sadəcə, iynədən qorxduğu üçün çox utanır.

Vladimir Suteyev



- C** Yuxarıdakı şəkildə obrazların üz ifadələrinə, əl-qol hərəkətlərinə diqqət edin. Mətdən şəkllə uyğun hissəni oxuyun.

Faydalı məsləhət

MİMİKA VƏ JEST

- Hiss və emosiyalara uyğun üzümüzün ifadəsi dəyişir. Bu, **mimika** adlanır.



- Hiss və emosiyalarımızı bəzən əl-qol hərəkətləri ilə də bildiririk. Buna isə **jest** deyilir. Mimika və jestlərdən istifadə etməklə fikir və duyğularınızı daha qabarıq çatdırı bilərsiniz.



- Ç** Rollu oyun. Hipponun keçirdiyi hissləri yadınıza salın. Mimika və jestlərin köməyi ilə həmin hissləri nümayiş etdirin.

- D** Verilmiş sözləri cədvəl üzrə qruplaşdırın.

sevinc, sevincli, sevinirdi, həyəcan, həyəcanlı, həyəcanlanırdı, qorxu, qorxaq, qorxurdu, utanc, utancaq, utanırdı

ad bildirən	əlamət bildirən	hərəkət bildirən

LAYIHƏ

5 A Xəstə olanda biz kimə müraciət edirik? Həmin peşə haqqında danışın.

B Mətni oxuyun. Obrazın təsvirinə diqqət edin.

NƏRİMAN NƏRİMANOV HAQQINDA XATİRƏLƏR

1 Mən balaca olanda onu öz gözlərimlə görmüşdüm. Ortaboylu, səmimi, mehriban bir insan idi. Köynəyi qar kimi ağ, kostyumu ütülü, səliqəli və təmiz olardı. Xalq ona “doktor Nəriman” deyərdi.

• Söz boğçası •

- xatirə
- səmimi
- müalicə etmək
- yazıçı
- körpələr evi

2 Xəstə uşaqları müalicə edir, onlara dərman, şirniyyat, şəkilli kitablar verirdi. Axı o həm də yazıçı idi. Doktor Nəriman hamını diqqətlə dinləyir, hamıya kömək edirdi. Uşaqlar üçün çoxlu məktəb, körpələr evi və uşaq bağçaları açdırırdı.

3 Doktor Nəriman tez-tez məktəbə gələrdi. Bizə şeir və nəğmə oxudar, dərslərimizi yoxlayardı. Hər dəfə keçmişdən, gələcəkdən maraqlı söhbətlər edərdi. Doktor Nəriman bizim üçün ən əziz insanlardan biri idi.

Mirvarid Dilbazi



C Cümlələri uyğun abzasların sonuna əlavə edin.

- Onu görcək sevinər, onun ətrafına toplaşardıq.
- Çünki o, həkim idi.
- Kəndlərdən balaca oğlan və qızları Bakıdakı həmin məktəblərə gətirirdi.

Ç Aşağıdakı fikirləri əsaslandırın. Bunun üçün mətndən uyğun cümlələri oxuyun.

a) Nəriman Nərimanov səliqəli insan idi.

b) O, uşaqlarla vaxt keçirməyi sevirdi.

c) Nəriman Nərimanov uşaqların savadlı olmağı üçün çalışırdı.

Faydalı məsləhət

OBRAZIN TƏSVİRİ

- Obrazla tanış edin (oğlan, qız, həkim, ana və sairə)
- Obrazın xarici görünüşünü təsvir edin (ucaboy, qısaboy, arıq, kök, sarısaçlı, qaragözlü və sairə)
- Obrazın xarakterini təsvir edin (ağıllı, xeyirxah, utancaq, tənbel və sairə)

• Nümunə •

Samir mənim dostumdur.

O, ucaboylu, arıq oğlandır. Qara, qıvrım saçları həmişə gözlərinin üstünə tökülür.

Samir bərkdən danışmağı xoşlayır. Sınıfdə olanda səsi dəhlizin o başından belə eşidilir.

D Mətnin məzmununa əsasən aşağıdakı plan üzrə Nəriman Nərimanov obrazını təsvir edin.

- Obrazla ümumi tanışlıq
- Xarici görünüşü
- Xarakteri

6 A Təsvirlərə əsasən obrazların adını müəyyənləşdirin. Həmin obrazlar hansı mətnlərdə iştirak edib?

1. O, məktəbli qızıdır. Şabalıdı saçlarına hörük çox yaraşır. Məktəbini, sinif yoldaşlarını çox istəyir.

2. Bizim bu qəhrəmanımız qeyri-adiliyi ilə seçilir. Onun nəhəng bədənə var. Amma buna baxmayaraq çox yumşaq ürəyi var.

3. Bu, maraqlı bir quşdur. Digər quşlar arasında özünün uzun, nazik ayaqları ilə seçilir. Çox vəfalıdır. Çətin günlərdə dostlarını tərk buraxmaz.

4. O, xalqın sevimli həkimidir. Həm də yazıçıdır. Səliqəli görkəmi və mehriban xarakteri ilə diqqəti cəlb edirdi. Xalqın savadlanması, uşaqların təhsil alması üçün çox çalışırdı.

B Açar sözlərdən istifadə edərək şəkilləri təsvir edin.

HADİSƏLƏRİN BAŞ VERDİYİ YER

- 1 azarkeşlər, səs-küylü stadion, böyük meydan



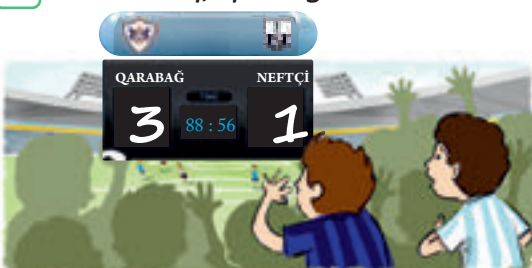
ƏSAS OBRAZLAR

- 2 azarkeş, seyr etmək, komanda



OBRAZLARIN QARŞILAŞDIĞI HADİSƏ

- 3 uduzmaq, qalib gəlmək



OBRAZLARIN KEÇİRDİYİ HİSSLƏR

- 4 sevinmək, kədərlənmək, fəxr etmək, alqışlamaq



C Əksmənalı sözləri uyğunlaşdırın. Onlara aid situasiya düşünün.

- | | |
|-----------|--------------|
| 1) acıqlı | A) şən |
| 2) yorğun | B) cəsarətli |
| 3) qəmli | C) gümrah |
| 4) qorxaq | D) mülayim |

• Nümunə •

Arzu bütün günü işlədiyi üçün yorğundur.
Yaxşı istirahət edən Əli gümrah görünür.

• Bunları bilməliyik •

ƏKSMƏNALI SÖZLƏRİN MÜƏYYƏN OLUNMASI

Əksmənalı sözlər eyni suala cavab verir:

sülh – müharibə	ağ – qara	az – çox	oturmaq – durmaq
nə?	necə?	nə qədər?	nə etmək?

Ç Cümlələri köçürün. Ad bildirən əksmənalı sözləri göy, əlamət bildirən əksmənalı sözləri qırmızı, say bildirən əksmənalı sözləri yaşıl rənglə işarə edin.

1. Dost başa baxar, düşmən ayağa.
2. Uzaq qohumdansa yaxın qonşu yaxşıdır.
3. Dost min isə azdır, düşmən bir isə çoxdur.

- 1 A Şəkildə gördüyünüz idman yarışları haqqında danışın.
Daha hansı yarışları tanıyırsınız?



- B Mətni oxuyun. Olimpiya oyunları haqqında məlumatlara diqqət edin.

QƏLƏBƏ

Yunanıstan dövləti uzun müharibələr nəticəsində zəifləyirdi. Hökmdar narahat idi. O, Olimp dağının ətəyində toplantı keçirdi. Üzünü xalqa tutub dedi:

– Belə getsə, ölkəmiz məhv olacaq. İnsanlar arasında sülh yaratmaq lazımdır.

Ağsaqqallardan biri dilləndi:

– İnsanlar arasında sülh yaratmağın yollarından biri də idmandır. Qoy cavanlar hünərini döyüşlərdə deyil, idman yarışlarında göstərsinlər.

Müdrək ağsaqqalın məsləhəti bəyənilədi.

Hökmdar əmr etdi:

- Yunanıstanda 5 günlük idman yarışları keçirilsin.
- Yarışlar keçirilən müddətdə döyüşlər dayandırılınsın.
- Yarışlarda yalnız kişilər iştirak etsin.

Bu xəbəri eşidən cavanlar bacarıqlarını nümayiş etdirməyə tələsdilər.

• Söz boğçası •

- müddət
- toplantı
- hünər
- nümayiş etdirmək



LAYİHƏ



Gənc Milon da yarışlarda iştirak edəcəkdi. Gecə-gündüz məşq edirdi. Anası oğluna baxır, qalib gəlməsi üçün dua edirdi. O, oğlunun çıxışını izləmək istəyirdi. Lakin hökmdarın əmrini xatırlayıb heyifsilənirdi.

Nəhayət, həmin gün gəlib çatdı. Milon yarışa yollandı. Ana kişi paltarı geyinib yarış meydanına gəldi.

Bu yarışda Milon Olimpiya çempionu oldu. Sevincini gizlədə bilməyən



ana oğlunu qucaqlamaq üçün meydana atıldı. Bu zaman başındakı papaq yerə düşdü. Qadının hörükləri göründü. Hamı təəccüb və qorxu içində ona baxdı. Ana hökmdarın əmrini pozmuşdu. Deməli, cəzalana-
caqdı.



Hamının gözü hökmdarda idi. Hökmdar xeyli düşündü. **Övladının uğuruna sevinən bir ananı cəzalandırmaq ədalətli qərar olmazdı.** O gündən qadınlara da Olimpiya oyunlarını izləməyə icazə verildi.

• Söz boğçası •

• heyifsilənmək • övlad • uğur • cəzalandırmaq • çempion

C Müasir dövrdə keçirilən beynəlxalq idman yarışları niyə Olimpiya oyunları adlandırılır?

Ç Aşağıdakı cümlələri oxuyun. Mətnə fərqləndirilmiş cümlələrdən çıxış edərək həmin fikirləri əsaslandırın.

1. Hökmdar ədalətli idi.
2. Hökmdar ədalətsiz idi.

D Mətnə hökmdarın əmrini bildirən cümlələri seçin. Sözlərin sətirdən-sətrə keçirilməsi qaydalarına əməl etməklə köçürün.

2

A

Hansı cümlədə oxucunun mətndəki hadisəyə münasibəti ifadə olunur?

Qadın hökmdarın əmrini pozmuşdu.

Məncə, hökmdar ədalətli hərəkət etdi.

• Bunları bilməliyik •

FAKT VƏ MÜNASİBƏT

- Fakt həqiqətdir. Onu sübut etmək mümkündür.

Fakt: Şahmat taxtasında 64 xana olur.



Şahmat taxtasındaki xanaları saymaqla biz bu faktı sübut edə bilərik.

- Müəyyən mövzu ilə bağlı fikirlərimizi, duyğularımızı ifadə etməklə biz münasibətimizi bildiririk.

Münasibət: Şahmat ən maraqlı idman növüdür.



B

Cümlələrin fakt, yoxsa münasibət bildirdiyini müəyyənləşdirin.

- Futbol komanda oyunudur.
- Xokkey oyunu futboldan çətinidir.
- Mən şahmatı xoşlayıram.
- Üzgüçülük su idmanı növüdür.

C

Müəllimin oxuduğu mətni dinləyin. Şəkillərə baxın. Dinlədiyiniz faktların hansı Olimpiya simvoluna aid olduğunu müəyyən edin.

1



2



3

**DAHA
SÜRƏTLİ**

**DAHA
YÜKSƏK**

**DAHA
GÜCLÜ**



4



LAYIHƏ

Ç

Məlumatların hansı Olimpiya simvoluna aid olduğunu müəyyən edin.

- Xalqlar arasında dostluğa işarədir.
- Olimpiya iştirakçılara mesaj göndərir.
- Olimpiya oyunlarının vətəninin Yunanıstan olduğuna işarə edir.
- Zeytun ağacının budaqlarının qızıldan da üstün tutulduğunu bildirir.

Faydalı məsləhət

- Münasibət bildirərkən bu sözlərdən istifadə edə bilərsiniz:
məncə, bizcə, fikrimcə, mənə görə

D

Qrup işi

Olimpiya simvolları haqqında bir fakt və bir münasibət ifadə edən cümlələr yazın.

I qrup: Olimpiya halqaları

II qrup: Olimpiya çaləngi

III qrup: Olimpiya şüarı

IV qrup: Olimpiya məşəli

• Nümunə •



FAKT

Olimpiya halqalarında qırmızı rəng var.

MÜNASİBƏT

Məncə, Olimpiya halqaları ən maraqlı simvoldur.

3

A

Müəllimin oxuduğu mətni dinləyin.

Şəkillər dinlədiyiniz hansı məlumatları əks etdirir?



B Oxuyun. Əsas obrazın xarakterinə diqqət edin.

UĞURUN SİRRİ

1 Xəstəxana otağı sükuta qərq olmuşdu. Çarpayıda ucaboylu, möhkəm bədənli, yaraşıqlı bir oğlan uzanmışdı. Qara yumşaq saçları alnına tökülmüşdü. O, Qarabağ döyüşlərində başından yaralanmışdı. İndi hamı bu qəhrəman üçün narahat idi. Həkimlər onun sağalacağına inanmırdılar:

– İlham idmançı olduğu üçün ürəyi hələ də mübarizə aparır.



Anası oğlunun əlindən tutub oyanması üçün dua edirdi:

– Oğlum, İlham, oyan, anan qurban!

Birdən İlhamın zəif səsi eşidildi:

– Mənə soyuqdur.

İlham oyanmışdı. Lakin gözlərini açanda hər yer qaranlıq idi.

2 Görmə qabiliyyətini itirmiş 19 yaşlı idmançı çətin günlər yaşayırdı. Həmişə idman haqqında düşünürdü. Onun idmana qayıtmaq istəyi hamıya xəyal kimi görünürdü. O isə nikbin insan idi. Heç vaxt ümidini itirmirdi.



C Sizcə, İlham idmana qayıtmaq istəyini necə həyata keçirə bilərdi?

Ç “Uğurun sirri” mətnindən İlhamın xarici görünüşünü və xarakterini təsvir edən sözləri dəftərinizə yazın. Onlara yaxınmənalı sözlər əlavə edin.

LAYIHƏ

4

A

“Uğurun sirri” mətninin davamını oxuyun.

İlhamın seçimi ilə öz təxminlərinizi müqayisə edin?



3

İlham Gənclər və İdman Nazirliyinə müraciət etdi. Ona paralimpiya üzrə cüdo idman növü ilə məşğul olmağı təklif etdilər.

Dörd il fasilədən sonra İlham yenidən məşqlərə başlamışdı. O, var gücü ilə məşq edirdi. Tezliklə yarışlarda iştirak etməyə başladı. Yarışların çoxunda uğur qazandı. Nəhayət, Yunanıstanda keçirilən Paralimpiya Oyunlarının çempionu oldu. Sonralar İlham Zəkiyev dünya və Avropa yarışlarında da dəfələrlə qızıl medal qazandı.

İlhamın möhkəm iradəsi, özünə inamı ona uğur gətirdi.



B

Aşağıda verilmiş başlıqları mətnin hansı hissələrinə aid etmək olar?

- Qalibiyyət
- Ananın duası
- Gələcəyə inam

C

Cümlələrin fakt (F), yoxsa münasibət (M) bildirdiyini müəyyən edin.

1. İlham Qarabağ döyüşlərində ağır yaralanmışdı. • • • • • F/M
2. Hamı onun üçün narahat idi. • • • • • F/M
3. Həkimlər onun sağalacağına inanmırdılar. • • • • • F/M
4. İlham Zəkiyev dəfələrlə Paralimpiya çempionu olub. • • • • • F/M
5. Onun idmana qayıtmaq istəyi hamıya xəyal kimi görünürdü. • • F/M

Ç

Mətdən əsas obraz haqqında verilən məlumatları bir daha diqqətlə oxuyun. Aşağıdakı plan üzrə bu obrazı təsvir edin.

- Obrazla ümumi tanışlıq
- Xarici görünüşü
- Xarakteri

LAYİHƏ

5

A

Məktubu oxuyun. Abzaslara diqqət edin.*Salam, əziz dost!**Necəsən? Ümid edirəm ki, bütün işlərin qaydasındadır. Əslində, mən səni yaxşı tanıyıram. Sən məktəblisən. İkinci sinifdə oxuyursan. Hə, bir də idmanla məşğul olmaq istəyirsən. **Amma nədənsə çəkinirsən.** Sadəcə özünə inan, idmanla məşğul olmaq hamının haqqıdır.**Səni Uşaqların Paralimpiya təşkilatına dəvət edirəm. Burada sevdiyin idman növü ilə məşğul ola bilərsən. Eyni zamanda dostlar qazanarsan.**Hələlik. Yarışlarda görüşmək ümidi ilə sağollaşıram.**Hörmətlə: Paralimpiya çempionu İlham Zəkiyev*

B

Sualları cavablandırın.

- Məktub kimə ünvanlanıb?
- Məktubun müəllifi kimdir?
- Məktubda hansı məsləhətlər verilib?

• Söz boğçası •

- çəkinmək
- haqq
- təşkilat

C

Hansı cümlələrdə məktubun müəllifi şagirdə ümid və özünəinam yaratmağa çalışır?

Ç

Şəklə baxaraq məktubda göy rənglə verilmiş cümləni izah edin.

D

Məktub müəllifinin şagirdə münasibətini hansı sözlə ifadə etmək olar?*A) özündənrazılıq B) qayğıkeşlik C) qəzəb*

E

Verilmiş sözləri cədvəl üzrə qruplaşdırın.*ümid, ailə, radio, əlamət, ənənə, dairə, səadət, Amerika***• Nümunə •**

sözlər	hecalara ayrılması	sətirdən-sətrə keçirilməsi
ailə	a-i-lə	ai-lə

LAYİHƏ

Ümumiləşdirici təkrar

- 6 A** Hərflərin əlifbadakı sıra nömrəsindən istifadə edərək sözləri oxuyun. Bölmənin hansı fəslinə aid olduğunu müəyyən edin.

27|7|25|30|14|24

19|7|16|27|28|2

23|1|24|1|18|14|19|23|14|31|1

1 İDMAN

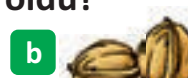
2 GÜN REJİMİ

3 HİSS VƏ EMOSİYALAR

- B** Tapmacaları oxuyun. Açmasını təxmin edin. Əlamət bildirən hansı sözlər cavabları tapmaqda sizə kömək oldu?

1 Yumru təkər,
Əllərdə gəzər.

2 Üstü yaşıl məxmərdir,
İçi şirin şəkərdi.



3 Yer altında sarı biz.

4 Fındıqdan iri,
Yumurtadan balaca.



Seçdiyiniz əlamət bildirən sözləri cədvəldə qruplaşdırın.

ölçü	forma	rəng	dad

- C** Cümlələri oxuyun. Dəftərinizdə nümunəyə uyğun cədvəl qurun. Cümlələrin nömrələrini cədvəlin uyğun bölmələrinə yazın.

- Hiss və emosiyalara uyğun üzümüzün ifadəsi dəyişir.
- İşlərimi planlaşdırmayanda narahat oluram.
- Hippo iynədən qorxurdu.
- Qələbə qazanacağına inanıram.
- İlk Olimpiya oyunları Yunanıstanda keçirilib.
- Asudə vaxt zəruri işlər yerinə yetiriləndən sonra qalan boş vaxtdır.

	Fakt	Münasibət
Gün rejimi		
Hisslər və emosiyalar	1	
İdman		

3

TƏBİƏTİN SİRLƏRİ

1

A

Şəkillərə baxın və suallara cavab verin.

- Bitkilərin faydaları haqqında nə bilirsiniz?
- Sizcə, zooparklar nə üçün yaradılıb?
- Təbiəti necə qorumaq olar?



B Şəkildə gördükləriniz haqqında danışın.



C Mətni oxuyun. Mətndəki obrazların adlarını qeyd edin.

KİM DAHA GÜCLÜDÜR?

Bir gün Günəş və Külək bir-biri ilə mübahisə etdilər. Külək dedi:
— Mən daha güclüyəm. İnsanlar məndən qorxurlar.
Günəş onun sözlərinə güldü.

Bu zaman yol ilə bir kişi gedirdi. Onun əynində pencək var idi. Külək
Günəşə dedi:

— Gəl gücümüzü yoxlayaq. Kim kişinin əynindən
pencəyi çıxarsa, o da güclüdür.

Onlar razılaşıdılar. Külək şiddətlə əsməyə başladı. Bu
zaman kişi bərk-bərk pencəyinə büründü.

Bundan sonra Günəş öz gücünü göstərməyə başladı.
Onun şüaları hər yeri qızdırdı. Kişi istidən pencəyini
soyundu. Bunu görən Günəş qürurla gülümsədi.

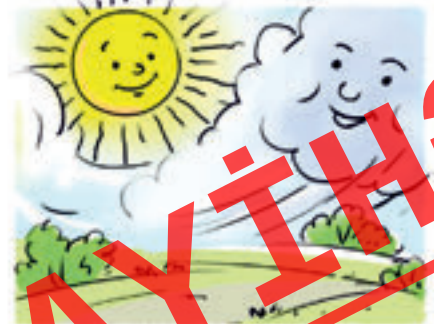
K.Uşinski

• Sözlərin yazılışı •

“Ü”, yoxsa “U”

Doğru	Yanlış
şüa	şua
qürur	qurur
mübahisə	mubahisə
nümunə	numunə
zürəfə	zurafə

Ç Şəkillərə diqqətlə baxın. Hansı şəkil mətnin sonluğunu ifadə edir?



2

A

Mətni oxuyun. Günəş haqqında hansı yeni məlumatları öyrəndiniz?

GÜNƏŞ

Aydın bir səhər vaxtı başınızı qaldırıb səmaya baxın. Siz parlaq şüa saçan Günəşi görəcəksiniz. Əslində, Günəş ulduzdur. Gecə göydə gördüyümüz digər ulduzlar kimi. Günəş onlara nisbətən Yerə daha yaxındır. Ona görə də daha böyük görünür.

Günəş Yerə istilik və işıq verən səma cismidir. Günəş olmasa, Yer üzündə heç bir canlı yaşaya bilməz. Hər tərəf qaranlıq olar.



B

“Günəş” mətninə dair üç sual tərtib edin.

C

Oxuduğunuz mətnlərdən hansı Günəş haqqında daha çox məlumat verir?

• Bunları bilməliyək • **BƏDİİ VƏ ELMİ MƏTNLƏR**

- Mətnlərin iki əsas növü var: **bədii mətn** və **elmi mətn**.
- **Bədii mətnlər** – şeir, nağıl, hekayə və sairədir. Bədii mətndə heyvanlar, quşlar, hətta cansız əşyalar da dil açıb danışa bilər.
- **Elmi mətnlər** – bilik, məlumat vermək üçün yazılmış mətnlərdir.

Ç

Qruplarla iş

Mətndən nümunələr gətirməklə verilmiş fikirləri əsaslandırın.

1. “Kim daha güclüdür?” bədii mətnidir.
2. “Günəş” elmi mətnidir.

D

Cütlərlə iş

Suallar əsasında fəsillər haqqında elmi mətn hazırlayın.

1. İlin fəsilləri hansılardır?
2. Hansı fəsillərdə gecə ilə gündüz bərabərləşir?
3. Fəsillərdə hava necə dəyişir?



3

A

Tapmacaları dinləyin. Varlıqların əlamətlərinə görə tapmacaların cavabını tapın və şəklini göstərin.



B

Mətni oxuyun. Suallara cavab verin.

GÜNƏBAXANLAR

İyul ayı idi. Tarlada çoxlu günəbaxan var idi. Onlar böyüyüb çiçək açmışdılar. Günəbaxanların üzü həmişə Günəşə sarı idi. Amma balaca bir günəbaxan Günəşə sarı baxmırdı. Onun bu hərəkətinə digər günəbaxanlar təəccübləndilər:

— Sən niyə Günəşə baxmırsan?

— Mən Günəşdən küsmüşəm. Onunla danışmıram.

— Axı niyə?

— Çünki gecə yuxudan oyananda Günəş məni heç isitmədi. O elə solğun idi ki... Siz isə deyirsiniz: "Günəş bizə daim istilik verir".

— O, Günəş deyil ki!

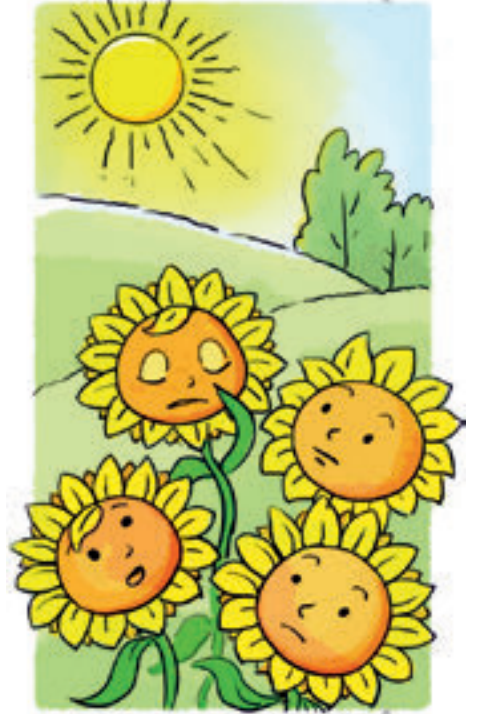
— Nədir bəs?

— O, Aydır. Ay istilik vermir.

— Bəs niyə işıq saçırdı? Yanında da balaca-balaca dostları vardı.

Bu sözləri eşidən günəbaxanlar gülüşdülər.

İsmayıl Bilgin



- Sizcə, hadisə ilin hansı fəslində baş verir?
- Mətnə hansı səma cisimlərinin adları çəkilir?
- Ayın yanındakı balaca dostları kim idi?

C

Siz balaca Günəbaxana onun səhvini necə izah edərdiniz?

Ç

Günəbaxan haqqında araşdırma aparın və elmi mətn hazırlayın.

4

A

“Günəbaxanlar” mətnində göy və qırmızı rənglə verilmiş cümlələrin hansı obrazlara aid olduğunu müəyyən edin.

• Bunları bilməliyik • DİALOQ

- İki və daha çox obraz arasındakı söhbətə **dialog** deyilir. Yazıda hər bir obrazın nitqi yeni sətirdən başlayır və qarşısında **tire** (—) işarəsi qoyulur; məsələn:

Divlə Cırtanın dialogu:

- Kim yatmış, kim oyaq?
- Hamı yatmış, Cırtan oyaq.
- Cırtan nə üçün oyaq?
- Çünki anası hər gecə ona qayğanaq bişirər, yedirib yatırardı.

B

Dinlədiyiniz mətndən aşağıdakı parçanı köçürün.
Buraxılmış durğu işarələrini yazın.

Günəş dedi:

— Sənə nə olub, Günəbaxan? Yaman kədərli görünürsən.

() Mən səndən küsmüşəm()

() Nə üçün()

() Gecə oyananda yanımda deyildin()

() Axı Ay və ulduzlar yanında idi()

C

Qruplarla iş

Şəklə baxın və dialog qurub yazın.



Ç

Göy rənglə verilmiş sözləri düzgün yazmaqla cümlələri köçürün.

Günəbaxanlar **mubahisə** etdilər.

Balaca günəbaxan **qururla** göyə baxdı.

Zurafə ən uzunboy heyvandır.

Aytan mətndən **numunə** seçdi.

LAYİHƏ

5

A

Şəkilləri nəzərdən keçirin. Onların ortaq xüsusiyyətini müəyyən edin.

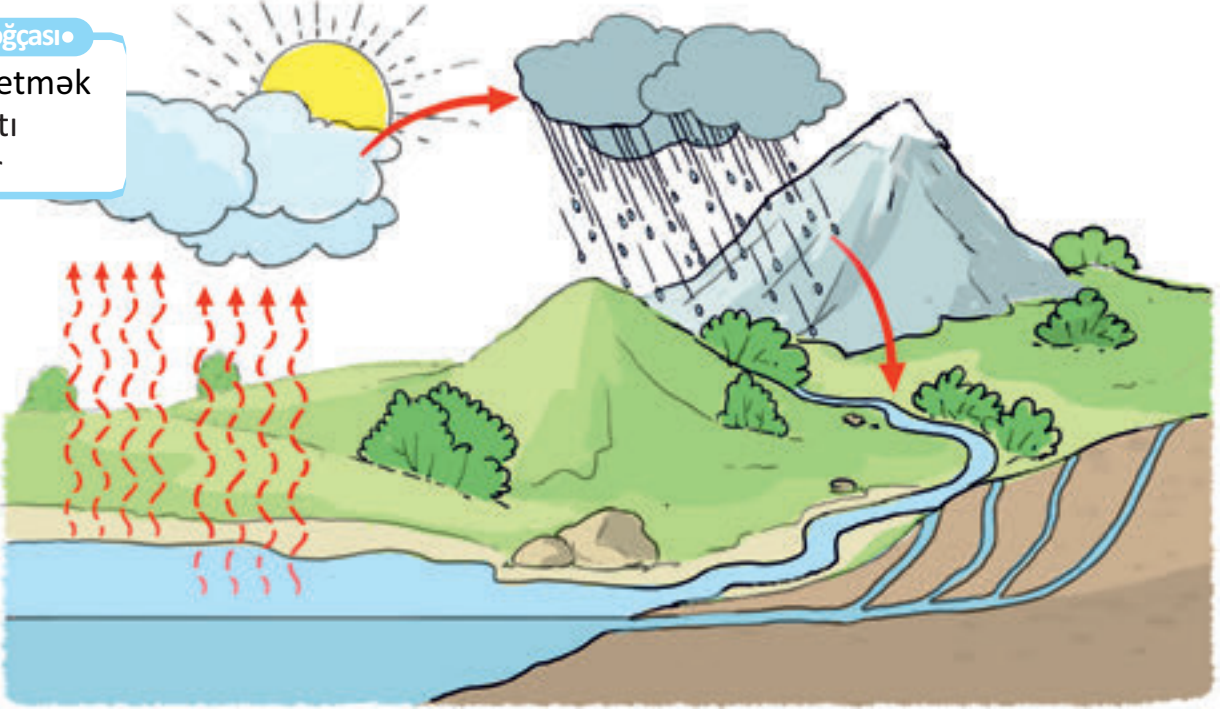


B

“Su damcısının hekayəsi”ni dinləyin. Mətn və aşağıdakı şəkil əsasında təbiətdə suyun dövrünü haqqında danışın.

•Söz boğçası•

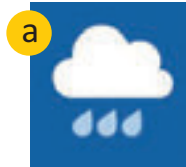
- dövr etmək
- yağıntı
- buxar



C

Cümlələrlə işarələri uyğunlaşdırın.

1. Hava günəşli olacaq.
2. Hava tutulub-açılacaq.
3. Qar yağacaq.
4. Yağış gözlənilir.
5. Hava buludlu olacaq.
6. İldırım çaxacaq.



Ç Cümlələri uyğun gələn hərəkət bildirən söz əlavə etməklə oxuyun.

Dünən güclü yağış	yağacaq.
İndi güclü yağış	yağdı.
Sabah güclü yağış	yağır.
Dünən zəif külək	əsəcək.
İndi şiddətli külək	əsdı.
Sabah bərk külək	əsır.

• Bunları bilməliyik • **HƏRƏKƏTİN ZAMANI**

- Hər bir hərəkət keçmişdə, indi və gələcəkdə baş verə bilər. Buna **hərəkətin zamanı** deyilir.

Keçmiş zaman: *Su buxarı göyə qalxdı.* (nə etdi?)

İndiki zaman: *Günəş buludun qarşısını kəsir.* (nə edir?)

Gələcək zaman: *Havalar istiləşəcək.* (nə edəcək?)

D Nöqtələrin yerinə uyğun gələn hərəkət bildirən söz artırmaqla cümlələri köçürün.

artdı

batacaq

donur

əriyəcək

Bir azdan günəş

Yağış yağdı, çayın suyu

Şaxtalı havada su

Gün çıxan kimi qar

E Üç gün ərzində hava durumunu televiziya dan izləyin və müşahidə edin. Nümunəyə əsasən təqdimat hazırlayın.

Tarix	Həftənin günləri	Hava durumu	
		İşarəsi	Sözlə ifadəsi
18 noyabr	Bazar ertəsi	 	Hava tutulub-açılacaq. Yağış yağacaq.

LAYİHƏ

6

A

Sudan hansı məqsədlərlə istifadə olunur? Şəkillər üzrə danışın.



B

Şeiri oxuyun. Tanış olmayan sözləri qeyd edin.

SU

• Söz boğçası •

- qəribsəmək
- okean
- düz
- yağıntı
- balina
- qovrulmaq
- yamac
- çeşmə

Möcüzələr yaradır
Həyatda hər damla su.
Çiçək olub açılır
Yağışın hər damlası.

Bir həyat çeşməsidir
Çaylar, göllər, bulaqlar.
Su olmasa, neyləyər
Balinalar, balıqlar?

Su olmasa, quruyar
Kollar, güllər, ağaclar.
Gün altında qovrular
Çiçəklənən yamaclar.

Susuz qəribsəyərdi
Meşələr, dağlar, düzlər.
Dünyamıza bəzəkdir
Okeanlar, dənizlər...

Rafiq Yusifoğlu

C

Aşağıdakı cümlələri oxuyun. Cümlələri şeirin bəndləri ilə uyğunlaşdırın.

1. Su olmasa, kollar, güllər, ağaclar quruyar.
2. Meşələr, dağlar, düzlər su ilə canlanır. Susuz nə okean, nə də dəniz olar.
3. Hər damla su bir möcüzə yaradır. Yağış yağanda hər tərəfdə çiçəklər açır.
4. Çaylar, göllər, bulaqlar dünyamızın bəzəyidir. Susuz balıqlar, balinalar yaşaya bilməz.



• Bunları bilməliyik • Vergül işarəsi

- Cümlədə sadalanan sözlər arasında vergül işarəsi (,) qoyulur; məsələn: Qaranquş, leylək, durna, bülbül köçəri quşlardır.



Uyğun yerlərdə vergül işarəsi qoymaqla cümlələri köçürün.

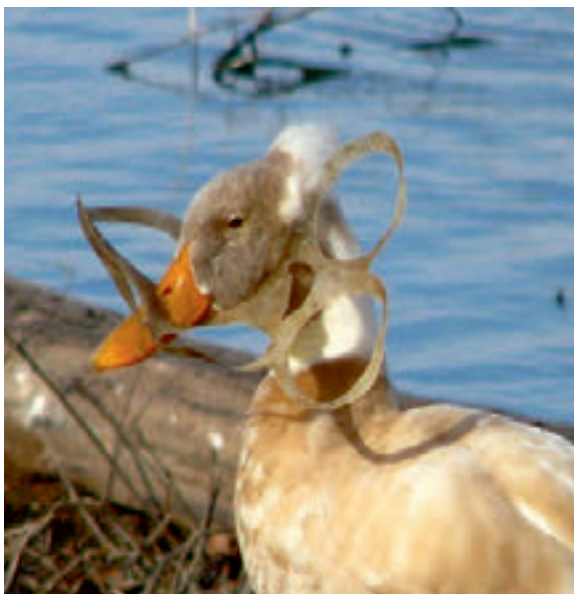
1. Arı kəpənək qarışqa ipəkqurdu faydalı həşəratlardır.
2. Alma ağ sarı yaşıl və qırmızı rəngdə olur.
3. Toyuq ördək qaz ev quşlarıdır.
4. Okean dəniz göl çay su mənbələridir.



Şəkillərə baxaraq aşağıdakı plan üzrə danışın.

1. Su mənbələri necə çirklənir?
2. Suyun çirklənməsi nə ilə nəticələnir?
3. Təbiətdə suyu qorumaq üçün nə etməliyik?

Açar sözlər: çirkab suları, zavod və fabriklər, tullantılar



1

A

Heyvanlar haqqında məlumatları oxuyun.
Əlamətlərinə görə heyvanları tapın.

1. Meşədə, mağarada yaşayır. Bal və armud yeyir. Rəngi ağ, qara və qonur olur. Soyuq ərazilərdə yaşayan növləri daha nəhəng olur.



2. Su heyvanıdır. Suda çox sürətlə üzür. Ağıllı və sevimlidir. İnsanları sevir. Dənizdə bətanlara kömək edir. Böyüklər və uşaqlar onu çox sevirlər.



3. Səhralarda yaşayır. Tikanlı otlarla qidalanır. İstiyə və susuzluğa dözümlüdür. Hür-gücündə su ehtiyatı olur. İnsanlara yük daşımaqda kömək edir.



B

Şeiri oxuyun. Əlamət bildirən sözlərə diqqət edin.

PƏLƏNG

Hündür, yekə pişikdir
Elə bil vəhşi pələng.
Dərisi başdan-başa
Zolaq-zolaqdır qəşəng.

Ov dalınca qaçanda
Elə sürətlə gedir,
Bir göz açıb-yumunca,
Yox olur, gözdən itir.

Ətyeyən yırtıcıdır,
Meşələrdə yaşayır.
Sinəsi ağ, gözləri
Şir gözünə oxşayır.

Rəsul Rza

• Söz boğçası •

- qonur
- səhra
- hür-güc

• Sözlərin yazılışı •

“G”, yoxsa “K”

Doğru	Yanlış
pələng	pələnk
qəşəng	qəşənk
nəhəng	nəhənk

C

Şeirə əsasən pələngin əlamətlərini sadalayın.

• Nümunə •

1. Pişiyə oxşayır. 2. ...

Ç

Şeirdə mavi rəngdə verilmiş sözləri əksmənalı sözlə əvəz edin. Həmin sözləri cümlədə işlədin.

• Nümunə •

yekə – balaca

Pandanın balası doğulanda çox balaca olur.

D Nöqtələrin yerinə uyğun gələn samit əlavə edib cümlələri köçürün.

Pələn... (g, k) qüvvətli, cəld heyvandır.

Pandanın qəşən... (k, g), yumşaq dərisi var.

Balina nəhən ... (k, g) su heyvanıdır.

2 A Verilmiş izahları oxuyun. Hansı heyvana aid olduğunu müəyyən edin. Bu heyvanlar haqqında oxuduğunuz mətnləri xatırlayın.

1. Buynuzu və saqqalı olan ev heyvanı.

2. Sinəsi ağ, haçaquyruq köçəri quş.

3. "Meşə kralı" adlandırılan yırtıcı heyvan.

4. Suda-quruda yaşayan sürünən yırtıcı heyvan.



B Aşağıda verilmiş heyvan adlarını qruplaşdırıb yazın.

pələng, tülkü, inək, at, canavar, keçi, ceyran, maral, şir, zürafə

Ev heyvanları	Yırtıcı heyvanlar	Otyeyən çöl heyvanları
...	...	...

- Varlığın adını izah edərkən elə əlamətləri sadalamaq lazımdır ki, onu başqa varlıqlardan fərqləndirmək mümkün olsun.

Heyvandır:

zebr, pələng, ayı, inək

Çöl heyvanıdır:

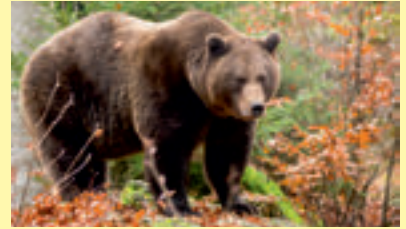
zebr, pələng, ayı, ~~inək~~

Zolaqları var:

zebr, pələng, ~~ayı, inək~~

Otyeyəndir:

zebr, ~~pələng, ayı, inək~~



✓ Zebr — zolaqlı, otyeyən çöl heyvanıdır.

C

Qruplarla iş

Cümlələri oxuyun. Nöqtələrin yerinə uyğun gələn heyvan adlarını seçin. Sonuncu qalan sözün izahını verin.

OTYHEYƏN HEYVANLAR

dəvə, at, qoyun, ceyran

Ev heyvanıdır:

..., ..., ...

Minik vasitəsi kimi istifadə olunur:

..., ...

Hürgücü var:

...

SU HEYVANLARI

balina, delfin, balıq, timsah

Ancaq suda yaşayır:

..., ..., ...

Pulcuqları yoxdur:

..., ...

Ən böyük su heyvanıdır:

...

HƏŞƏRATLAR

arı, hörümçək, ağcaqanad, kəpənək

Qanadları var:

..., ..., ...

İynəsi var:

..., ...

Faydalı həşəratdır:

...

QUŞLAR

qartal, bayquş, sərçə, toyuq

Çöl quşudur:

..., ..., ...

Yırtıcıdır:

..., ...

Uzun dimdiyi var:

...

3

A

Mətnin adından və şəkillərdən istifadə edərək mətnin məzmununu təxmin edin.

VİNNİ PUH VƏ ONUN HƏYATI

Uşaqların sevimli cizgi qəhrəmanlarından biri olan Vinni Puhun maraqlı tarixçəsi var.

Səyahət zamanı Harri adlı bir zabıt ovçunun ana ayını öldürdüyünü görür. Tək qalan ayı balasına Harrinin rəhmi gəlir. O, ayı balasını ovçudan alır. Kiçik ayını çox sevən zabıt ona doğma şəhəri Vinnipeqin adını verir.

Ayıya qulluq edə bilməyəcəyini görən Harri onu London zooparkına verir. Vinni zooparkın ən sevilən sakini olur. Zooparkda hamı ayı balasını nəvazişlə "Vinni" çağırır.

O dövrdə Londonda Alan Miln adlı bir yazıçı yaşayırdı. Bir gün o, oğlu ilə zooparka gəlir. Dörd yaşlı Robin Vinnini çox bəyənir. Atası Robinin ad günündə ona Vinniyə bənzəyən oyuncaq ayı hədiyyə edir. Uşaq bu oyuncağı Vinni Puh adlandırır.

Robin hər gün maraqlı macəralar düşünürdü. Sevimli ayı bu macəraların qəhrəmanına çevrilirdi. Robinin oyunlarını maraqla izləyən atası bu macəraları qələmə alır. Sonralar onun yazdığı əsər əsasında cizgi filmi çəkilir. Beləliklə, Vinni Puh dünyada bütün uşaqların sevimli qəhrəmanı olur.

• Söz boğçası •

- tarixçə
- zabıt
- rəhmi gəlmək
- sakin
- nəvazişlə
- qələmə almaq



B

Birinci şəkil mətnin hansı hissəsinə uyğun gəlir?

Həmin şəkildən aldığınız məlumatlardan istifadə edərək mətni genişləndirib danışın.

C

İkinci şəkildə təsvir olunan obrazların adlarını söyləyin.

Şəkildə təsvir olunanlar mətnin hansı abzasına uyğun gəlir?

LAYIHƏ

Ç

Mətnin hər abzasına aid sual hazırlayıb yazın.

D

Mətnə əsasən cümlələrin ardıcılığını müəyyən edin.

1. Zabit ayı balasını zooparka verir.
2. "Vinni" zooparkda hamının sevimlisinə çevrilir.
3. Zabit ayı balasına sevimli şəhərinin adını verir.
4. Robin oyuncağı "Vinni Puh" adlandırır.
5. Atası Robinə oyuncaq ayı hədiyyə edir.
6. Zabit ovçudan ayı balasını alır.

E

Sizcə, heyvanları zooparkda saxlamaq düzgündürmü?
Zoopark olmasa idi, Vinninin taleyi necə olardı?

4

A

Dinləmə mətnindən və şəkildən istifadə edərək
zoopark haqqında danışın.



B

Zooparkda olan qadağa işarələrini ifadə etdiyi mənalari ilə uyğunlaşdırın.



1. Əlinizi qəfəsdən içəri salmayın.
2. Yüksək səslə danışmayın.
3. Vəhşi heyvanlardan uzaq durun.
4. Yerə zibil atmayın.
5. İcaza olmadan heyvanlara yemək verməyin.

• Bunları bilməliyik •

ƏMR CÜMLƏSİ

- Əmr cümləsi — əmr, xahiş, məsləhət və s. bildirir. Əmr cümləsinin sonunda nöqtə işarəsi qoyulur; məsələn:

Heyvanları incitməyin. Onları qoruyun.

C

Cümlələri oxuyun.

Uşaqlara məsləhət verin.

- Uşaqlar meşədə ocaq yandırdılar.
- Aysel dərsə gecikir.
- Rauf çantasını və kitablarını yerə atdı.
- Fərid pişiyin quyruğunu dartdı.

• Nümunə •

- Səidə parkdakı çiçəkləri dərdi.

Səidə, çiçəklərə əl vurma.

Ç

Qruplarla iş

Zooparkda davranış qaydalarından nümunə kimi istifadə edərək teatrda davranış qaydalarını tərtib edin.



5

A

Aşağıdakı şəklə baxın.

Şəklə və dinləmə mətninə görə suallara cavab verin.



1. Heyvanlar hansı problemlərlə üzləşir?
2. Heyvanları müdafiə günü nə vaxt qeyd olunur?
3. Heyvanları müdafiə gününün əhəmiyyəti nədir?

B

Qruplarla iş

“Heyvanları necə qoruya bilərik?” mövzusunda mətn qurun.

1-ci qrup: Küçə heyvanları

3-cü qrup: Suda yaşayan heyvanlar

2-ci qrup: Quşlar

4-cü qrup: Meşədə yaşayan heyvanlar



C

Təqdimat

Nəsli kəsilməkdə olan heyvanlar haqqında məlumat toplayıb təqdimat hazırlayın.

Faydalı məsləhət

- Aşağıdakı tövsiyələr təqdimat hazırlamaqda sizə kömək edə bilər:
 - Mövzu üzrə müxtəlif mənbələrdən məlumat toplayın.
 - Əldə etdiyiniz məlumatları vərəqdə yazın.
 - Mövzu üzrə şəkillər çəkin və ya tapıb vərəqə yapışdırın.
 - Hazırladığınız təqdimatı bir neçə dəfə oxuyun.

1

A

Şəkildə gördüyünüz canlıların ümumi mənasını müəyyən edin.



B

Mətni oxuyun. Çiçək adlarını qeyd edin.

QANQALIN NAĞILI

Bir gün çiçəklər ağlamaq səsi eşitdilər. Hamı diqqətlə ətrafa boylandı. Bənövşə soruşdu:

– Dostum Qanqal, niyə ağlayırsan?

Qanqal hıçqıra-hıçqıra dedi:

– İnsanlar məni sevmirlər. Başqa çiçəkləri dərib aparır, amma mənə yaxın durmurlar.

Bənövşə onun göz yaşını sildi:

– Axı sən də gözəlsən. Niyə belə fikirləşir-sən? İnsanlar gəlib səni də aparacaqlar.

– Mən gözəl deyiləm. Gözəl sənsən, nərgiz, lalə, o biri çiçəklərdir. Mənim tikanlarım, kələ-kötür paltarım var. Bu tikanlara kim yaxınlaşar? Kim mənim çiçəklərimi dərir?

Bənövşə gülümsünüb dedi:

– Dostum, tikanların olmasa, düşmənlərdən necə qorunarsan? Bax mənim tikanlarım olmadığına görə çox qorxuram.

Qanqal bir az sakitləşdi. Dostlarını yanında görüb sevindi. Amma yenə də həsrətlə insanların yolunu gözləməyə davam etdi.



C

Cümlələri tamamlayın.

1. Qanqal ağlayırdı, çünki ...
2. Qanqal düşünürdü ki, ...
3. Qanqal sakitləşdi, çünki, ...

• Söz bəzəsi

- kələ-kötür
- çirkin
- həsrətlə

Ç Aşağıdakı güllərin adlarını deyın. Mətnə hansı gülün adı çəkilir?



D Mətnin davamını təxmin edin.

E Qanqala məsləhət verin. Əmr cümlələrindən də istifadə edin.

• Nümunə •

Ağlama, özünə inan...

2 A Mətnin davamını oxuyun. Qanqal haqqında öyrəndiyiniz yeni məlumatları dəftərinizdə qeyd edin.

Bir gün bir həkim şagirdi ilə dağları gəzirdi. Onlar faydalı bitkilər toplayırdılar. Birdən həkimin gözlərinə tikanlı bir bitki sataşdı. Həkim çox sevindi. Onu şagirdinə göstərüb dedi:

– Bax, bu, qanqaldır. **Necə də gözəldir!** İnsanların sağlamlığı üçün xeyri var. Harada qanqal görsəm, toplayıb ondan dərman hazırlayıram. Bura da məhz onu tapmaq üçün gəlmişəm.

Həkim əlini uzadıb qanqalı qopardı.

Qanqalın sevincinin həddi-hüdudu yox idi:

– **Ura, mənə də dərdilər!** Heç vaxt ağlıma gəlməzdi ki, bu qədər dəyərliyəm.

Nəhayət, Qanqal necə faydalı olduğunu anladı. O, dostları ilə vidalaşdı. Hamı onun arzusuna çatdığını görüb sevindi. Həkim qanqalı heybəsinə qoyub şagirdi ilə oradan uzaqlaşdı.

Qəfər Rüstəm

• Söz boğçası •

- dərman
- heybə
- vidalaşmaq



B Suallara cavab verin.

- Həkim qanqalı görəndə nə üçün sevindi?
- Qanqal nə üçün faydalı bitki hesab edilir?
- Nəyə görə sonda Qanqal özünü xoşbəxt hiss etdi?

C Doğru, yoxsa yanlış?

1. Qanqal özünü çirkin hesab edirdi.

D/Y

2. Dostları Qanqalın fikrini təsdiqlədilər.

D/Y

3. Hər çiçəyin öz gözəlliyi var.

D/Y

4. Bitkilər təbiətə zərər verir.

D/Y

5. Bəzi bitkilərdən dərman hazırlayırlar.

D/Y

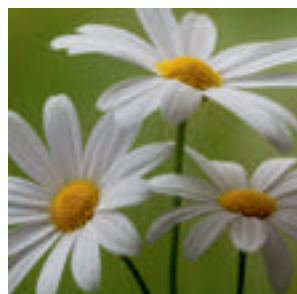
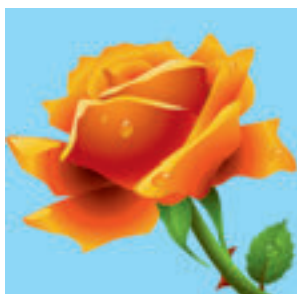
Ç Şəkillərə baxın. Əlamətləri aid olduğu şəkillərlə uyğunlaşdırın. Şəkillərdən istifadə edərək güllərin başqa əlamətlərini də sadalayın.

tikanlı

qırmızı

salxım formalı

ağ ləçəkli



D Göy rənglə verilmiş cümlələri yenidən oxuyun. Hansı cümlədə sevinc, hansında heyranlıq ifadə olunur?

• Bunları bilməliyik • NİDA CÜMLƏSİ

- Bəzi cümlələrdə hiss, həyəcan (qorxu, sevinc, kədər və s.) ifadə olunur. Belə cümlələrə **nida cümləsi** deyilir. Nida cümləsinin sonunda nida (!) işarəsi qoyulur; məsələn: *Qoy həmişə Günəş olsun!*

E Hər şəkllə uyğun bir nida cümləsi yazın.



3

A

Oxuyun. Mətnin növünü müəyyən edin.

QANTƏPƏR

Kiçik günəbaxana
Oxşayır bu qantəpər.
İncə ləçəklərində
Xallı böcəklər gəzər.

Onun rəngi sarıdır,
Yaxın dostu arıdır.

Bu çiçəyi qurudub
Çay dəmləyər nənələr.
Deyərlər: – Neçə dərdin
Dərmanıdır qantəpər.

Zahid Xəlil



B

Şəkillərlə şeirin hissələri arasındakı uyğunluğu tapın.

1



2



3



4



C Şeirin hansı hissəsində qantəpərin dərman bitkisi olduğu bildirilir? Həmin misraları oxuyun.

Ç Şeirdə “balaca”, “zərif”, “gül”, “yoldaş” sözləri ilə yaxınmənalı olan sözləri tapın. Nümunəyə uyğun olaraq yazın.

• Nümunə •

balaca – kiçik

D Araşdırma aparıb hər hansı dərman bitkisi haqqında məlumat vərəqini doldurun.

Ölçüsü _____
Yarpağının rəngi və forması _____
Çiçəyinin rəngi və forması _____
Ətri _____

E Dinləmə mətninə və şəkillərə əsasən herbarini hazırlamaq üçün təlimat yazın.



Ə Təlimata əsasən dərman bitkilərindən herbari hazırlayın.

LAYIHƏ

BAĞBANIN SƏHVİ

(hekayət)

Bağbanın bağçasında qoca bir alma ağacı var idi. Bu ağac o qədər qocalmışdı ki, artıq bar vermirdi. Bir gün bağban ağaca baxıb öz-özünə deyir:

– *Alma ağacı çox qocalıb. Nə vaxtdır ki, meyvə də vermir. Bundan sonra onun heç kimə faydası yoxdur. Yaxşısı budur, onu kəsim.*

O, əlinə balta alıb alma ağacının yanına gəlir. Bu zaman ağacda yaşayan sincab, sərçə, cırcırma, qarışqa və arılar ona yalvarmağa başlayırlar:

– Xahiş edirik, ağacımızı kəsmə. Axı bura bizim evimizdir! Unutma ki, biz hamımız bir-birimizə gərəyik!

Bunu eşidən bağban peşman olur. Öz-özünə deyir: “*Gör mən nə qədər səhv düşünmüşəm. Mənim yararsız bildiyim ağac, əslində, nə qədər faydalı imiş.*”

Beləliklə, bağban fikrindən əl çəkir. Ağacda yaşayan heyvanlar çox sevinirlər. Bağbana təşəkkür edirlər. Birlikdə alma ağacındakı yuvalarında yaşamağa davam edirlər.

**B Cümlələri tamamla və oxu.**

1. Bağban ağacı kəsmək istədi, çünki
2. Heyvanlar bağbana yalvardılar ki,
3. Bağban fikrini dəyişdi, ona görə də
4. Bağban ağacı kəsmədi, beləliklə,

C Bağban səhvini anlamasa idi, hadisələr necə davam edərdi?**Ç Hansı fikir mətnin məzmununa uyğun deyil?**

- A) Ağacların faydası çoxdur.
- B) Canlıların həyatı bir-biri ilə sıx bağlıdır.
- C) Meyvə verməyən ağacları kəsərlər.

5

A

Mətnə göy fonda verilmiş cümləni yenidən oxuyun. Nəyə görə bu cümlənin sonunda nida işarəsi qoyulmuşdur?

B

Şəklə baxın.
Uşağın hərəkətinə
münasibət bildirin.
Onu bu hərəkətdən
daşındırmaq üçün
necə çağırış edərdiniz?



• Söz boğçası •

- çağırış
- daşındırmaq

• Bunları bilməliyik •

ŞÜAR

- Şüar müəyyən mövzu ilə bağlı qısa və yaddaqalan çağırışdır; məsələn:
mövzu: "Vətənə sevgi";
şüar: "Yaşasın Azərbaycan!"
- Hiss, həyəcan ifadə etdiyi və təsirli olduğu üçün şüarın sonunda nida işarəsi qoyulur.

C

Qruplarla iş

Aşağıda verilmiş şəkillərin mövzusunı müəyyən edin və ona uyğun şüar yazın.



1



2



3



4

Ümumiləşdirici təkrar

6 A Mətnin növünü müəyyən edin. Fikrinizi əsaslandırın.

GİLAS AĞACI

Bağçada bir Gilas ağacı var idi. Gilas ağacının dibində Köstəbək və Soxulcan yaşayırdı. Gövdəsində isə qarışqa və böcəklər dolanardı. Budaqlarına quslar, çiçəklərinə arılar qonaq gəlirdi.

Günlərin birində Gilas ağacı qonaqlarına dedi:

– Deyin görüm, nə vaxta kimi mənə qonaq olacaqsınız? Bəs sizin mənə nə xeyriniz var?

Köstəbək və Soxulcan tez dilləndilər:

– Biz torpağı yumşaldırıq. Ona görə sənin köklərin daha dərinə gedir.

Quşlar cikkildəyərək dilləndilər:

– Biz sənə zərər verən cücüləri tapıb yeyirik.

O gündən sonra Gilas ağacı qonaqlarından heç şikayətlənmədi.



B Mətnəki dialoq hansı obrazlar arasında baş verir?

C Mətnəki əsas fikri müəyyən edin və münasibət bildirin.

Ç Hərəkət bildirən sözləri uyğun zamanda işlətməklə cümlələri köçürün.

1. Hazırda yağış (yağmaq)
2. Keçən il havalər çox soyuq (keçmək)
3. Sabah günəş (tutulmaq)

D Uyğun gələn durğu işarələrini əlavə etməklə dialoqu köçürün.

- Lətifə Aygüldən xahiş etdi ()
() Yaşıl karandaşın birini mənə ver ()
() Qoy anamdan icazə alım, sonra.
Səhər onlar məktəbdə görüşdülər. Lətifə soruşdu ()
() Anan nə dedi?
Aygül dərindən ah çəkdi ()
() Anam icazə verdi.

4

YAXŞI NƏDİR, PİS NƏDİR

1

A

Oxuduğunuz mətnlərdən
nümunələr gətirməklə
yaxşı və pis xüsusiyyətlər
haqqında danışın.

tənbəllik

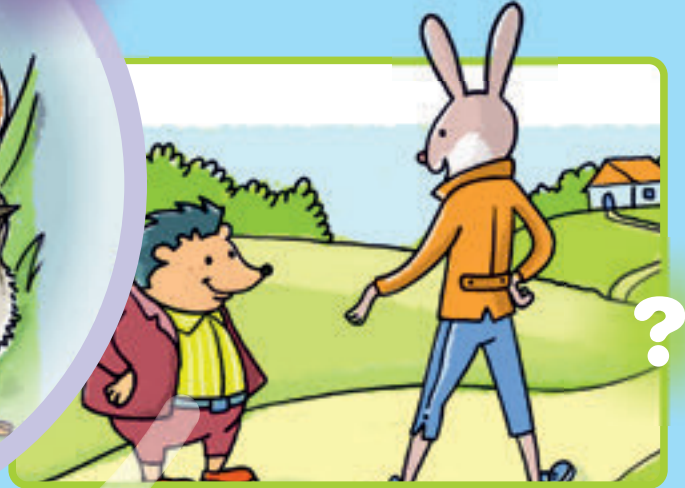
dostluq

qayğıkeşlik

lovğalıq

birlik

çalışqanlıq



LAYIHƏ

B Sizcə, “əsl dost” adını qazanmaq üçün insana hansı xüsusiyyətlər lazımdır?

C Rollu oxu. Şeirdə obrazların nitqi göy rənglə verilmişdir. Onların sözlərini səsləndirərkən jest və mimikadan istifadə edin.

ƏSL DOST

– Deyin görək, uşaqlar,
Əsl dost necə olar?
– Vüqar mənim dostumdur, –
Sözə başladı İdris, –
Dərslər çətin olanda
Birgə öyrənirik biz.

Vüsal dedi: – Müəllim,
Çox razıyam Lalədən.
Onun kimi yaxşı dost
Görməmişəm hələ mən.
Növbətçiydim sinifdə,
Xəstəydi o gün anam.
Gəlib məni çağırdı
Kiçik qardaşım İnam.
O gün mənim yerimə
Lalə növbətçi qaldı.
Sinfin bütün qayğısının
O öz üstünə aldı.

– Qurtarmışdı dəftərim, –
Sonra dilləndi Lalə, –
Mağazada tapmadım,
Yollandım İdrisgilə.
Gətirdi xeyli dəftər.
Dedi: “Qurbanıdır sənə!”
Dedim: “Sağ ol, ay İdris,
Biri lazımdır mənə”.
Sonra Etibar müəllim
Dedi gülümsəyərək:
– Dost dostundan heç nəyi
Əsirgəməsin gərək.
Zəng vuruldu, müəllim
Sinifdən çıxdı çölə.
Dostluqdan danışdı
Balaca dostlar hələ.
Lövhəyə belə yazdı
Tənəffüsdə Cavanşir: ...

Rəfiq Yusifoğlu

• Söz boğçası •

• əsirgəməmək • növbətçi



Ç Şeiri tamamlamaq üçün uyğun misraları seçin.

Kimin ki dostu yoxdur,
Çətindir onun işi.

Adam təkbaşına da
Görə bilər hər işi.

D Şeirdən aşağıdakı cümlələrə uyğun gələn hissələri seçib oxuyun.
Bu fikirlər kimlərin dilindən səslənir?

- Mənim dəftərim olmayanda o mənə öz dəftərini verdi.
- Anam xəstə olanda o mənim əvəzimə növbətçi qaldı.
- Biz dərslərə birlikdə hazırlaşırıq.

Şəkillərdə həmin obrazları tapın və adlarını deyın.



İndi isə aşağıdakı sözləri bu şəkillərlə uyğunlaşdırın.

A) əliaçıqlıq B) əməkdaşlıq C) xeyirxahlıq

E Aşağıdakı cümlələri oxuyun. Uyğunluğu müəyyən edin. Fikrinizi əsaslandırın.

1. Dost dar gündə tanınar.
2. Dost dostdan heç nəyi əsirgəməz.
3. Dostluq düzlükdədir.

A) əliaçıqlıq

B) dürüstlük

C) sədaqət

2

A

“Əsl dost” şeirində altından xətt çəkilmiş sözlərə diqqət yetirin.
Dost və dostlar sözləri arasındakı fərqi izah edin.

• Bunları bilməliyik •

-LAR, -LƏR – ÇOXLUQ BİLDİRƏN HİSSƏCİK

Ad bildirən sözlərin sonuna artırılan **-lar** hissəciyi varlığın çox olduğunu bildirir; məsələn:

oğlan (tək) – oğlanlar (cəm).

Bu hissəcik ahəng qanununa uyğun olaraq dəyişir.

Sonuncu hecasında qalın sait olan sözlərə **-lar**,

incə sait olan sözlərə **-lər** artırılır:

*çanta – çantal**ar**; kitab – kitab**lar**;*

*qələm – qələm**lər**; şagird – şagird**lər**.*

B

Sözləri cəmdə yazın.

meşə, həyat, bağça, masa, pozan. pəncərə, ev, odun, karandaş

C

Şəkillərdəki varlıqların adlarını uyğun olaraq tək və ya cəmdə yazın.



Ç

Nümunə əsasında sinifdəki dostunuz haqqında məlumat anketini doldurun. Anketi sinfə təqdim edin. Dostunuz özünü tanıdımı?

Dostum haqqında məlumat	
Dostluq etdiyimiz müddət	<i>İki il</i>
Hobbisi	<i>Mütaliə etmək</i>
Bəyəndiyim cəhəti	<i>Dürüstlüyü</i>
Bəyənmədiyim cəhəti	<i>Küsəyanliyi</i>
Fərqli xüsusiyyətlərimiz	<i>O daha çalışqandır.</i>
Oxşar xüsusiyyətlərimiz	<i>İkimiz də zarafatçılıq</i>

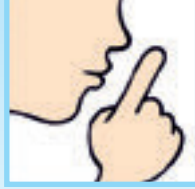
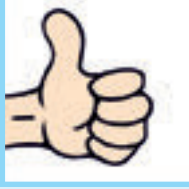
D

Sinifdə ən yaxın dostunuzun adını vərəqdə yazıb müəllimə təqdim edin. Sorğunun nəticəsində sinifdə ən çox dostu olan şagirdi müəyyən edin. Bunun səbəblərini izah etməyə çalışın.

3

A

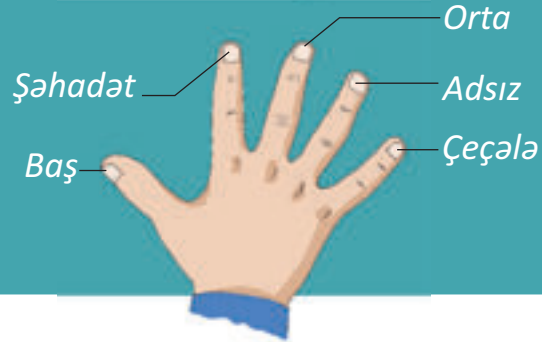
Şəkillərə baxın və jestləri izah edin.



B

Sanamanı oxuyun. Sanamadakı ifadələri barmaq adları ilə uyğunlaşdırın.

Baş barmaq,
Başala barmaq,
Uzun Hacı,
Qılturacı,
Xırdaca bacı.



C

Oxuyun. Suallara cavab verin.

ÇEÇƏLƏ BARMAQ

Çeçələ barmaq Baş barmağı heç sevməzdi. Həmişə öz-özünə düşünürdü: “Hər işdə özünü qabağa verir. Qoymur ki, mən də qələm tutum, qaşığı saxlayım”.

Çeçələ barmağa par-par parıldayan bir üzük taxılmışdı. Bir gün bu üzük sürüşdü, az qaldı ki, barmaqdan çıxsın. Çeçələ barmaq Adsız, Orta və Şəhadət barmaqları köməyə çağırırdı. Barmaqlar nə qədər çalışsalar da, üzüyü yerinə qaytara bilmədilər. Elə bu vaxt Baş barmaq özünü çatdırdı. Üzüyü tutub yerinə çəkdi. Sonra üzünü Çeçələ barmağa tutub dedi:

– Unutma ki, mən burdayam. Hər zaman mənə güvənə bilərsən.

Çeçələ barmaq o gündən sonra heç bir barmağa paxıllıq etmədi. Hamısı ilə dost oldu. Onlarla birgə xeyirxah işlər gördü.



- Çeçələ barmaq Baş barmağı nə üçün sevmirdi? O, haqlı idimi?
- Hansı xüsusiyyəti Çeçələ barmağın dostluq etməsinə mane olurdu?

Ç

Altından xətt çəkilmiş cümləni bir daha oxuyun. Barmaqlarınız üzərində müşahidə aparmaqla cümlədəki fikri əsaslandırın.

D Mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirin. Mətnə yeni ad verin.

E “Beş barmağın beşi də bir olmaz” atalar sözünü mətnlə əlaqələndirib izah edin.

4 A “Çeçələ barmaq” mətni ilə bağlı suallara cavab verin.

- Əsas obrazların adları ilk dəfə hansı hissədə çəkildi?
- Mətnə baş qəhrəman hansı problemlə üzləşdi?
- Problem necə həll olundu?
- Sonda nə baş verdi?

• Bunları bilməliyəm •

MƏTNİN HİSSƏLƏRİ

Mətnlər üç hissədən ibarət olur: *giriş, əsas, sonluq*.

Girişdə obrazların adları çəkilir, hadisələrin yeri, zamanı göstərilir.

Əsas hissədə qəhrəmanların başına gələn hadisələr nəql olunur.

Sonluq hissədə hadisənin nəticəsi göstərilir.

B Şəkillər əsasında aşağıdakı ardıcılığa uyğun mətn qurub yazın.
Verilmiş açar sözlərdən istifadə edin.

Giriş: 1-ci şəkil

Əsas hissə: 2-ci, 3-cü, 4-cü şəkillər

Sonluq: 5-ci şəkil





5 A Verilmiş açar sözlərdən istifadə etməklə şəkillər üzrə danışın.

Açar sözlər: kömək, köməyə çağırmaq, qayğı göstərmək, qayğıkeş



B Nümunələr gətirməklə dostluq münasibətlərində qayğıkeşlik haqqında danışın.

C

Mətni oxuyun. Tanış olmayan sözləri qeyd edin.

İKİ GÜL

Yolun kənarında qırmızı və çəhrayı rəngli iki gül bitmişdi. Güllər bütün günü bir-birini tumarlayır, küləyə birgə sinə gərirdilər. Gün çıxanda onun istisinə qızınırdılar.

Bir gün yoldan keçən bir oğlan özü də bilmədən iri ayaqqabısı ilə Çəhrayı gülü əzdi. Qırmızı gül çox məyus oldu. O haray saldı:

– Ay oğlan, sən nə etdin? Axı o mənim rəfiqəmdir!

Qırmızı gül göz yaşları ilə rəfiqəsini suladı. Yarpaqları ilə sıgallayıb qaldırmağa çalışdı. Günəş onu isitdi. Yağış onu suladı. Torpaq ona qüvvət verdi. Ancaq Çəhrayı gül həddən çox əzilmiş, gövdəsi əyilmişdi.

Nəhayət, bir gün Çəhrayı gül yerdən baş qaldırdı. Ləçəklərini geniş açaraq günəşə sarı boylandı. Gövdəsini zəif-zəif tərpədərək günəşə öz minnətdarlığını bildirdi:

– Təşəkkür edirəm, Günəş. Məni sağaltдын.

– Düzdür, mən sənə kömək etməyə çalışdım, əziz dost. Amma sənin həyata qayıtmağın yanındakı dostuna görədir. Dostunun məhəbbəti, qayğısı səni xilas etdi.



• Söz boğçası •

- tumarlamaq
- sinə gərmək
- məyus olmaq
- minnətdarlıq
- boylanmaq

Reyhan Yusifqızı

Ç

Mətnin tərkib hissələrinə aid uyğunluğu müəyyən et.

1. Oğlan bilmədən Çəhrayı gülü əzdi.
2. Qırmızı gül göz yaşları tökdü.
3. Günəş Qırmızı gülün sədaqətli olduğunu anlatdı.
4. Güllər birlikdə boy atıb böyüyürdülər.
5. Səmimi dostluq Çəhrayı gülü xilas etdi.
6. Çəhrayı gülün gövdəsi əyildi.
7. Yolun kənarında iki gül bitmişdi.

GİRİŞ

ƏSAS

SONLUQ

D

Mətndəki əsas fikir mətnin hansı hissəsində ifadə olunub?

1 A Dostunuz sizə kobudluq etsə, siz ona qarşı necə davranardınız?

B Mətni oxuyun. Hadisələrin ardıcılığına diqqət yetirin.

QAR KRALİÇASI | I hissə

1 Kay və Gerda həm qonşu, həm də dost idilər. Onlar bacı-qardaş kimi mehriban idilər.

Bir gün Kay və Gerda bağçada oynayırdılar.

Birdən Kay qışqırdı:

– Vay! Gözümə nəsə düşdü!

Gerda oğlanın gözlərinə baxdı, amma heç nə görmədi.

Yazıq qız nə bilsin ki, Kayın gözünə sehrli güzgünün qırıntıları düşüb.

2 Bu güzgünü div düzəltmişdi. Güzgü hər şeyi çox çirkin göstərirdi. Zalım div bu güzgüyə baxaraq əylənirdi.

Bir gün güzgü divin əlindən yerə düşüb sındı. Qırıntıları bütün dünyaya səpələndi. Qırıntı kimin gözünə düşürdüsə, hər şeyi çox eybəcər göstərirdi. Həmin adamın ürəyində mərhəmət hissi qalmırdı.

3 Kay Gerdaya baxdı və dedi:

– Ay aman! Sən necə də çirkinsən!

Sonra əlindəki qızılgülü yerə atdı.

– Bu nə pis güldür!

Gerda təəccüblə dostuna baxdı. Əvvəllər mərhəmətli olan Kay indi necə dəyişmişdi! O gündən sonra Kay hamını lağa qoyurdu. ...→

C Mətnin hansı hissəsindəki hadisə daha əvvəl baş vermişdir? Mətni hadisələrin zaman ardıcılığına uyğun nəql edin.

Ç Verilmiş sözlərin yaxınmənalı qarşılığını “söz boğçası”ndan seçin.

1) çirkin, ... 2) ələ salmaq, ... 3) hissəcik, ...



• Söz boğçası •

- qırıntı
- eybəcər
- lağa qoymaq

QAR KRALİÇASI II hissə

→ Qarlı bir gün idi. Güclü şaxtadan hər tərəf buz bağlamışdı. Kay küçədə xizək sürürdü.

Birdən iri bir kirşə göründü. Kirşədə Qar kraliçası oturmuşdu. Bəzəkli kirşə Kayın xoşuna gəldi. Tez həmin kirşədən yapışdı və öz xizəyinin ipini kirşəyə keçirdi.



• Söz boğçası •

• xizək • kirşə

Kirşə xizəyi çəkib uzaqlara aparırdı. Bunu görən Kay xizəyi açmaq istədi, lakin bacarmadı. Qar kraliçası kirşəni saxlayıb yerə düşdü. Kayın alnından öpdü. Bu öpüşdən Kayın ürəyi buza döndü. O, ailəsini və Gerdanı unutdu. Onlar Laplandiya ölkəsinə doğru üz tutdular. Bir müddət sonra Qar kraliçasının sarayına çatdılar.

O vaxtdan Kay kraliçanın Buz sarayında yaşamağa başladı. →

B

Aşağıda verilmiş hansı suala cavab tapmaq mümkün deyil?

Hansı sualın cavabını yalnız şəkildən tapmaq mümkündür?

- A) Kayın ürəyi niyə buza döndü?
- B) Qar kraliçası necə geyinmişdi?
- C) Qar kraliçası Kayı hara apardı?
- Ç) Kay sarayda nə qədər yaşadı?

C

“Qar kraliçası” mətninin giriş hissəsini müəyyən edin.

Mətnin əsas hissəsi hansı hadisə ilə başlayır?

Bir çox mətnlərdə baş qəhrəmanlar problemlə üzləşirlər. Bununla da mətnin əsas hissəsi başlayır. Problemi həll etmək üçün qəhrəmanlar müxtəlif maneələri keçirlər.

Ç Problemlə üzləşdikdən sonra Kayın başına gələn hadisələri danışın. Sizcə, Kay xilas ola biləcəkmi? Ona kim kömək edə bilər?

3 A Mətnin davamını oxuyun. Gerdanın hisslərini ifadə edən cümlələri müəyyənləşdirin.

QAR KRALİÇASI III Hissə

→ Gerda Kaya görə narahat idi. O hər gün ağlayırdı. Nəhayət, o, dostunu axtarmağı qərara aldı. Çayın sahilinə gəldi, qayığa minib yola çıxdı. Gerda qayıqla üzə-üzə çayın o biri sahilinə çatdı...

• Söz boğçası •

- qayıq
- quldur
- quldurbaşı

B Mətnin davamını dinləyin. Şəkillərin ardıcılığını müəyyən edin.

– Xahiş edirəm, mənə at və araba verin



A

– Qar kraliçası Kayı Buz sarayında saxlayır.



B

– Maral, bu qızı Laplandiyaya apar.



C

– Məni buraxın. Mən dostumu axtarıram.



Ç

C Qruplarla iş

Hər bir şəkil üzrə mətnin uyğun hissəsini nəql edin.

QAR KRALİÇASI

IV Hissə

→ Maral Gerdanı Qar kraliçasının sarayına gətirdi. Gerda saraya daxil oldu. Kayı görüb onun üstünə qaçdı. Amma Kay onu tanımadı.

Gerda üzünü Kayın sinəsinə sıxıb ağladı. İsti göz yaşları Kayın ürəyindəki buzu əritdi. Kay bərkdən ağlamağa başladı. Bu vaxt gözündəki güzgü qırıntısı qopub yerə düşdü. Kay Gerdanı tanıdı. O dedi:

– Mən haradayam? Bura necə də soyuqdur!

– Gedək, evdə hər şeyi danışaram.

Dostlar əl-ələ tutub saraydan çıxdılar. Marala minib geri döndülər. Nəhayət, evlərinə çatdılar. Həmişəki kimi öz bağçalarında oynamağa başladılar. Qar kraliçası birdəfəlik yaddan çıxdı.



- Kay nə üçün Gerdanı tanımadı?
- Kayın ürəyindəki buzun əriməsinin səbəbi nə idi?

Sizcə, nə üçün Gerdanın rast gəldiyi adamlar ona kömək etdilər?

Sözləri və izahları oxuyun. Mətndəki əsas fikrə uyğun sözü seçin.

- A) Cəsarət – qorxmazlıq, hünər, cürət.
 B) Sədaqət – dostluqda vəfa, etibarlılıq.
 C) Kobudluq – ədəbsizlik, nəzakətsizlik.

Qruplarla iş

“Qar kraliçası” mətnini aşağıdakı başlıqlara uyğun nəql edin.

I qrup: Güzgü qırıntısı

II qrup: Buza dönmüş ürək

III qrup: Gerdanın Kayı axtarması

IV qrup: Kayın xilas olması

5 A

Aşağıdakı cümlədə hansı suala cavab yoxdur?

Maral Gerdanı Qar kraliçasının sarayına gətirdi.

- A) Maral Gerdanı hara gətirdi?
- B) Maral Gerdanı nə vaxt gətirdi?
- C) Maral Qar kraliçasının sarayına kimi gətirdi?

Faydalı məsləhət

CÜMLƏNİN GENİŞLƏNDİRİLMƏSİ

Hər bir cümlə müəyyən fikir ifadə edir.

Aydan getdi.

Cümləyə yeni sözlər əlavə etməklə fikri genişləndirmək olar; *məsələn:*

*Aydan **şəhərə** getdi.*

*Aydan **dünən** şəhərə getdi.*

*Aydan dünən **anası ilə** şəhərə getdi.*

Cümlədəki fikri tam başa düşmək üçün hər bir sözə diqqət yetirmək lazımdır.

B

Verilən cümlədən hansı nəticəni çıxarmaq olmaz?

Kay və Gerda, həmişəki kimi, evlərinin yanındakı bağçada oynayırdılar.

- A) Kay və Gerda birgə vaxt keçirməyi xoşlayırdılar.
- B) Kay və Gerda əvvəllər də bu bağçada oynayıblar.
- C) Uşaqlar səhərlər oynamağı xoşlayırdılar.
- D) Kay və Gerda qonşu idilər.

C

Nöqtələrin yerinə uyğun sözü yazmaqla cümlələri köçürün.

Seçiminizi əsaslandırın.

1. Cavid mətni ... üçün plan tərtib etdi.

A) dinləmək B) danışmaq C) oxumaq

2. Hava şaxtalı olduğu üçün Əsmər ... geyindi.

A) köynək B) əlcək C) ayaqqabı

Ç

Cümlələri genişləndirib yazın.

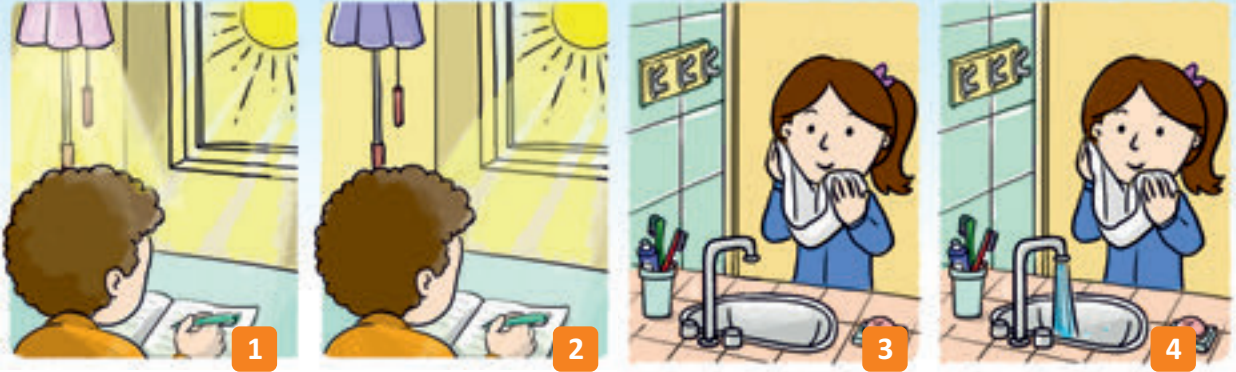
1. Biz görüşdük. 2. Nailə oxudu. 3. Güldən sındı. 4. Top partladı.

LAYİHƏ

1

A

Şəkillərə baxın. Hansı şəkillərdə elektrik enerjisinə və suya qənaət olunur?



B

Mətnə çəkilmiş şəkllə baxın və mətnin məzmununu təxmin edin. Mətni oxuyun. Təxminlərinizlə müqayisə edin.

HERBARİ ÜÇÜN ALBOM

Ülkər hər il yay tətilini kənddə – babasıgildə keçirirdi. Babası suçu idi. Ülkər onunla əkin sahələrinə gedir, **müxtəlif** güllər, yarpaqlar, bitkilər toplayır, qurudurdu. Ona bu işdə əmisi qızı Türkan da kömək edirdi.

Bir gün Ülkər çox məyus oldu. Çünki o, herbari düzəltmək üçün aldığı albomu şəhərdəki evdə **unutmuşdu**.

Bitkilər, yapışqan, iynə-sap – bir sözlə, hər şey hazır idi. Herbarini düzəltmək üçün bircə albom çatışmırdı. Ülkər mağazadan albom almaq qərarına gəldi. Bu zaman Türkan ona dedi:

– Bilirsən, nə edək? Gəl köhnə rəsm albomlarından yenisini düzəldək. Həm pula qənaət edərik, həm də vərəqlər **israf** olmaz.

Qızlar kitab rəfindəki **köhnə rəsm** albomları stolun üstünə tökdülər. **Ağ** vərəqləri qoparıb səliqə ilə üst-üstə yığdılar. Türkan kağıztikənin köməyi ilə vərəqləri bir-birinə bərkitdi.

Qızlar çox gözəl herbari düzəltdilər. İndi Ülkərin bir istəyi qalmışdı: əl işini dostlarına göstərmək.



• Söz boğçası •

• qənaət • israf

- C** Verilmiş cümləni oxuyun. Oxuduğunuz cümlədən çıxan fikirləri müəyyən edin.

Ülkər hər il yay tətlini doğma kənddə – babasıgildə keçirirdi.

1. *Ülkər keçən il də kəndə getmişdi.*
2. *Ülkər şəhəri çox sevirdi.*
3. *Ülkər bayram günlərində babasını görməyə gedirdi.*
4. *Ülkər məktəblidir.*
5. *Ülkərin babası şəhərdə yaşamır.*

- Ç** Türkanın davranışını necə qiymətləndirmək olar? Xəsislik, yoxsa qənaətcillik? Seçiminizi əsaslandırın.

- D** Mətnə fərqləndirilmiş sözlərin əksmənalı qarşılığını yazın.

• Nümunə •

qənaət – israf

- E** “Su”, “suçu” sözləri arasındakı fərqi izah edin.

• Bunları bilməliyik • **-çı, -çi, -çu, -çü** HISSƏCİKLƏRİ

Bir çox sözlərə **-çı** hissəciyi artırmaqla yeni söz yaratmaq olur. Bu sözlər, adətən, peşə bildirir.

Bu hissəcik ahəng qanununa uyğun olaraq dəyişir: **-çı, -çi, -çu, -çü**.

• Nümunə • yazı – **yazıçı** neft – **neftçi** qoruq – **qoruqçu** üzüm – **üzümçü**

- Ə** Nöqtələrin yerinə uyğun gələn sözü yazmaqla cümlələri köçürün.

• Nümunə •

idman

Samir yaxşı ...çıdır. O, dafələrlə çempion olub.

1. *Bu gün Aydın futbol oyununda ...çı oldu.*
2. *Bacım musiqi təhsili alıb. O, gözəl ...çudur.*
3. *Atam gəmidə işləyir. O, təcrübəli ...çidir.*
4. *Dayım peşəkar ...çüdür. Hamı onun yetişdirdiyi qərənfillərə heyrandır.*

piano

dəniz

gül

qapı

2

A

Sizin daxilınız varmı? Siz daxilə necə istifadə edirsiniz?

B

Şeiri oxuyun. Jest və mimikadan istifadə edin.

ŞAHİNİN XAHİŞİ

Ata, mənə daxil al,
Ona ehtiyacım var.
Daxılım olmadıqca
Pulum, param dağılar.

Ona qəpik atdıqca
Pulun sayı çoxalar.
Qənaətim artdıqca
İsrafçılıq yox olar.

Pulu düz xərcləməsək,
Bilmərik getdi hara.
Qənaəti sevənlər
Düşməzlər heç vaxt dara.

Kim deyir ki, daxilın
Dost köməyi az olar.
Atalar yaxşı demiş:
“Dama-dama göl olar”.

Şəhla Fərhadqızı



C

Şeirə çəkilmiş şəklə baxın, sualları cavablandırın.

1. Şəkildə təsvir olunan obrazın adı nədir?
2. Sizcə, ata oğluna daxil alacaqmı?
3. Daxılın rəngini və formasını təsvir edin.

Ç

Şeirin dördüncü bəndinin sonuncu iki misrasını öz sözlərinizlə izah edin.

D

“Daxılın dost köməyi” ifadəsini necə başa düşürsünüz?

E

Cümlələri oxuyun və şeirdən onlara uyğun misraları köçürün.

1. Kim qənaəti seversə, heç vaxt çətinliklə üzləşməz.
2. Puldan düzgün istifadə etməsək, onu itirərik.
3. İnsan qənaət etməyə alışdıqca israfçılıq aradan qalxar.

Ə

Qənaətcil olmağın hansı faydaları ola bilər?

F

“Daxıl” sözünü nəqli, sual, nida və əmr cümlələrində işlədib yazın.

G

“Daxıl aldı” cümləsini müxtəlif sözlərin köməyi ilə genişləndirin.

3

A

Sizcə, daxil insanın qənaətcil olmasına kömək edirmi?

B

Mətni oxuyun. Əsas obraza münasibət bildirin.

AĞILLI DAXIL

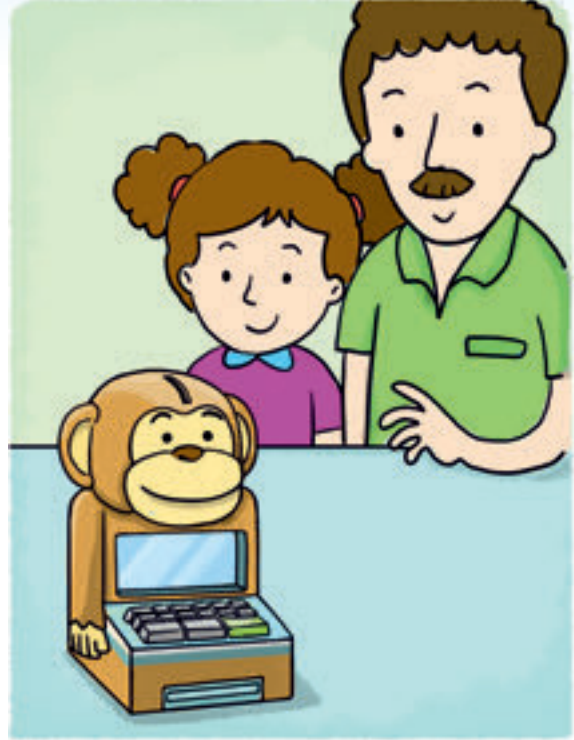
I hissə

Sevda ikinci sinifdə oxuyurdu. Ata-anasının sevimlisi idi. Dərslərində hər bir uğuruna görə valideynləri onu gəzintiyə, əyləncə mərkəzlərinə aparırdılar.

Amma bu qıvrımsaç, şıltaq qızın bir xüsusiyyəti valideynləri çox narahat edirdi. Hər dəfə alış-verişə gedəndə Sevda gözünə sataşan, xoşuna gələn hər nə varsa, istəyirdi. Atasından tez-tez pul alır, bu pulları tez bir zamanda xərcləyirdi.

Bir gün atası Sevdaya bir daxil aldı. Daxil oyuncaq meymun formasında idi. Sinəsinə kiçik monitor bərkidilmişdi.

Sevda atasının verdiyi qəpikləri sevincək bir-bir daxıla atdı. Bu zaman monitor işıqlandı, orada yazı göründü və daxıldan səs gəldi:



Daxılda var 00 man. 80 qəp.

Sevdanın təəccübdən gözləri böyüdü:

– Ata... Axı bu necə ola bilər?! Bu ki robotdur!

– Elədir, qızım. İndi sən həmişə daxilindəki pulun miqdarını biləcəksən.

– Əla! Mən onun adını Kinq-Konq qoydum. O başqa nəyi bacarır?

– Çox şeyi. O sənə pullarını necə idarə etməyi də öyrədəcək.

Sevda bu sözlərdən bir az duruxdu:

– Necə? İdarə etməyi?

– Hə. İstifadə etdikcə özün görəcəksən.

Sevda sevinə-sevinə daxilə öz otağına apardı.



- C** Sevdanın xasiyyəti haqqında nə deyə bilərsiniz?
- Ç** Mətn və şəkildən istifadə etməklə daxili təsvir edin.
- D** Sizcə, ata Sevdaya nə üçün robot-daxıl aldı?
- E** Altından xətt çəkilmiş cümləni izah edin.
 “Pulu idarə etmək” nə deməkdir?
 Sizcə, robot pulları idarə etməyi Sevdaya necə öyrədəcək?

4 A Mətnin davamını oxuyun. Daxıla münasibətinizi bildirin.

II Hissə



Sevda sabahkı dərsə hazırlaşırdı. Rəsm dərsi üçün karandaşları yonurdu. Birdən qələmyonan qırıldı. Sevda daxıla yaxınlaşdı. Monitorun düyməsini basıb yandırdı. Çıxarmaq istədiyi pulun məbləğini yazdı: 60 qəpik. Bundan sonra Kinq-Konqla Sevda arasında yazışma başladı:



Kinq-Konq Bu məbləğ sənə nə üçün lazımdır?

Sevda Qələmyonan almalıyam.

Kinq-Konq Qələmyonanın yoxdur?

Sevda Var idi, indi qırıldı.

Kinq-Konq Deməli, qələmyonan almağa **ehtiyac** var. Pulu götürə bilərsən.

Daxılda var	00 man. 80 qəp.
Daxil edilən məbləğ	00 man. 00 qəp.
Çıxarılan məbləğ	00 man. 60 qəp.
Qalıq məbləğ	00 man. 20 qəp.

LAYIHƏ



Bu zaman monitorun yaşıl işığı yandı. Daxılın içindən pulların cingiltisi eşidildi. Daxılın siyirməsi açıldı. Orada 3 ədəd 20 qəpik var idi. Sevda sevincək onları götürdü və meymunun başını sığalladı:

– Çox sağ ol, Kinq-Konq!

Sonra yaxınlıqdakı məktəb ləvazimatı satılan mağazaya getdi. Qələmyonanın qiyməti 40 qəpik idi. Sevda qələmyonanı alıb evə gəldi. Pulun qalığını daxıla atdı. Bu zaman monitor işıqlandı və daxıldakı qalıq məbləği göstərdi. Axşam Sevda Kinq-Konqla bağlı baş verənləri valideynlərinə danışdı. Onlar xeyli güldülər.



• Söz boğçası •

- məbləğ
- monitor
- ehtiyac
- siyirmə

Ata Sevdanı tərifləyib daxıla 50 qəpik atdı. Qızının sevindiğini görən ana da daxıla 40 qəpik atdı. Pul atıldıqca Kinq-Konq məbləği monitor-da işıqlandırır.

Beləcə, hər gün böyüklər pul verdikcə Sevda onu daxıla atırdı. O, daxılla əməlli-başlı dostlaşmışdı. ...→

- B** Sevda nə üçün daxıldan pul çıxarmaq istədi?
- C** Sizcə, nə üçün daxil pul verməmişdən qabaq Sevdanı sorğu-suala tutdu?
- Ç** Ata Sevdanı hansı hərəkətinə görə təriflədi?
- D** Aşağıdakı suallara misal qurub həll etməklə cavab verin.

1-ci sual:

Sevda pulun qalığını daxıla atdıqdan sonra daxılda nə qədər pul oldu?

2-ci sual:

Ana da 40 qəpik atdıqdan sonra daxılda nə qədər pul oldu?

• Nümunə •

Sual: Sevda qələmyonanın üçün pul çıxardıqdan sonra daxılda nə qədər pul qaldı?

Cavab:

$80 \text{ qəpik} - 60 \text{ qəpik} = 20 \text{ qəpik}$

E

Monitordakı bu yazılar
mətndəki hansı cümləyə
uyğun gəlir?



Daxılda var	00	man.	40	qəp.
Daxil edilən məbləğ	00	man.	50	qəp.
Çıxarılan məbləğ	00	man.	00	qəp.
Qalıq məbləğ	00	man.	90	qəp.

5

A

Sizcə, hər istədiyimizi almaq düzgündürmü?

B

Mətni oxuyun. Obrazlara münasibət bildirin.

III hissə



Sevdanın rəfiqəsi Aysunun xətkəsi qırılmışdı. Anası Aysuya yeni model xətkəş aldı. Mavi rəngli xətkəşin üzərində cizgi qəhrəmanı Poni var idi. Xətkəş Sevdanın çox xoşuna gəldi. Evə çatan kimi daxıla yaxınlaşdı. Monitorda çıxarmaq istədiyi pulun məbləğini yazdı:

50 qəpik.

Yazışma başlandı:

Kinq-Konq: Bu məbləğ sənə nə üçün lazımdır?
Sevda: Xətkəş almalıyam.
Kinq-Konq: Xətkəşin yoxdur?
Sevda: Var, amma Aysunun xətkəşindən istəyirəm.
Kinq-Konq: Deməli, xətkəş almağa ehtiyac yoxdur. Bu, **istək**dir.

Daxılda var	5	man.	60	qəp.
Daxil edilən məbləğ	00	man.	00	qəp.
Çıxarılan məbləğ	00	man.	00	qəp.
Qalıq məbləğ	5	man.	60	qəp.



Monitorun qırmızı işığı yandı. Sevda gözləsə də, daxil pul vermədi. O, təkidlə yaşıl düyməni basdı, amma düymə işıqlanmadı. Daxılı var gücü ilə silkələdi və əsəbi halda dedi:

– Bu sənin pulun deyil, mənimdir!

Amma daxıldan səs çıxmadı. Sevda kor-peşman daxıldan aralandı. O, daxıldan möhkəm incidi. ...→

...→ Bir həftə keçdi. Sevdanın anasının ad günü yaxınlaşırdı. O, anasına hədiyyə almağı düşünürdü. Amma necə?! İncidiyinə görə Sevda daxıla yaxın getmirdi. Amma çox fikirləşdi, anladı ki, başqa çarəsi yoxdur. Nəhayət, daxıla yaxınlaşdı, lazım olan məbləği monitorda yazdı:

Kinq-Konq Bu məbləğ sənə nə üçün lazımdır?
Sevda Kitab almalıyam.
Kinq-Konq Nə üçün?
Sevda Anamın ad günüdür. Ona hədiyyə edəcəyəm.
Kinq-Konq İnsanları sevindirmək lazımdır. Pulu götürə bilərsən.

Daxılda var	5 man. 60 qəp.
Daxil edilən məbləğ	00 man. 00 qəp.
Çıxarılan məbləğ	3 man. 00 qəp.
Qalıq məbləğ	2 man. 60 qəp.

Daxılın yaşıl düyməsi işıqlandı. Siyirməsi açıldı, pullar göründü. Sevda sevinə-sevinə daxıla baxırdı. “Buyur”, – deyə daxıldan səs gəldi.

Sevda pulları götürdü. Daxıla təşəkkür etdi. Sabah anasına hədiyyə alacağını düşündükcə həvəslənirdi. “Görəsən, Kinq-Konq olmasa idi, mən nə edərdim...”

Rafiq Ələkbəroğlu



- C** Nə üçün daxil xətkəş almaq üçün pul vermədi?
- Ç** Mətnin 3-cü hissəsini oxuduqdan sonra Sevdanın xarakteri barədə əlavə nə deyə bilərsiniz?
- D** Sizcə, daxil Sevdaya pulu idarə etməyi öyrətdimi? Fikrinizi əsaslandırın.

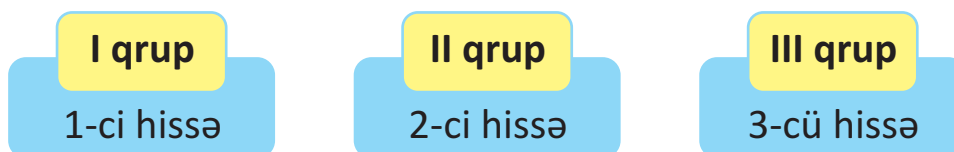
E **İstək, yoxsa ehtiyac? Cümlələri oxuyun, uyğunluğu müəyyən edin.**

1. A) *Ayaqqabısı təzə olsa da, Gülay daha bir cüt ayaqqabı aldı.*
B) *Gülayın ayaqqabısı cırıldı. Anası təzəsini aldı.*
2. A) *Eminin dəftərinin üzərinə su töküldü. O, təzə dəftər aldı.*
B) *Əlinin dəftərindən Eminin xoşu gəldi. O da həmin dəftərdən aldı.*

6 **A** **Siz hansı xüsusiyyətinizi dəyişmək istərdiniz? Sizcə, buna necə nail olmaq olar?**

B **Qruplarla iş**

“Ağıllı daxil” mətninin hər hissəsinə aid plan tərtib edib danışın.



C **Mətnin əsas hissəsi hansı problemlə başlayır? Bu problemlə bağlı suallara cavab verin.**



Ç **Oxuyun. Hansı cümlə mətndəki əsas fikrə aid deyil?**

1. *Qənaət edən kasıb olmaz.*
2. *Dama-dama göl olar.*
3. *İşləməyən dişləməz.*

D **“Mən qənaət etməyi bacarırammı?” mövzusunda bir neçə cümlədən ibarət mətn yazın.**

7 A

Verilmiş sözləri oxuyun. Hansı sözlərin ifadə etdiyi varlıqların şəklini çəkmək mümkün deyil? Sizcə, bunun səbəbi nədir?

daxıl, sevinc, istək, qəpik, ehtiyac, xətkəş

• Bunları bilməliyik • GÖZLƏ GÖRÜNƏN VƏ GÖRÜNMEYƏN VARLIQLAR

Ad bildirən bir çox sözlər gözlə görünən varlıqları ifadə edir; məsələn:

daxıl, dəftər.

Bəzi ad bildirən sözlər də var ki, onların ifadə etdiyi varlıqlar gözlə görünmür; məsələn:

istək, ehtiyac, arzu.

B Verilmiş sözləri cədvələ uyğun qruplaşdırın.

kitab

dostluq

dəftər

sədaqət

çanta

şagird

sevgi

qələm

arzu

məktəb

kədər

etibar

Gözlə görünən varlıqlar	Gözlə görünməyən varlıqlar
<i>kitab</i>	<i>sevgi</i>

C Nöqtələrin yerinə elə sözlər seçin ki, gözlə görünən varlıq bildirsin. Cümlələri köçürün.

1. Bu (*kitab, fikir*) ... çox maraqlıdır.
2. (*bilik, dost*) ... hamıya lazımdır.
3. (*səs, adam*) ... həyatdən gəlirdi.
4. Əli bilirdi ki, (*söhbət, yol*) ... uzanacaq.

Ç Qruplarla iş

Aşağıdakı sözləri oxuyun. Həmin sözlərin ifadə etdiyi varlıqları şəkildə təsvir etməyə çalışın.

1-ci qrup: *qorxu, təəccüb*

2-ci qrup: *kədər, qələbə*

3-cü qrup: *yuxu, birlik*

4-cü qrup: *fikir, sülh*

• Nümunə •



sevinc

Ümumiləşdirici təkrar

8

A

Mətni oxuyun. Hadisələrin ardıcılığına uyğun plan tərtib edin.

PIŞİK VƏ GƏLİNCİK

Şəhərin ucqar küçəsində bir qonur pişik yaşayırdı. O, yaşıl bir bağçada hasarın dibində özünə yuva qurmuşdu.

Bir gün pişik küçədə gəzərkən bir gəlincik tapdı. Onu dişinə alıb yuvasına apardı.

Ertəsi gün pişik gördü ki, qonşuluqda yaşayan qızciğaz nə isə axtarır. Anası isə deyirdi:

– Gedək, qızım, təzəsini alarıq.

– Yox! Mən öz gəlinciyimi istəyirəm, – deyə qız ağlayırdı.

– Onda itirməzdin. Öz günahındır.

Pişik yuvasına gəldi. Gəlinciyə baxıb öz-özünə dedi: “Anası düz deyir də, gərək itirməzdin. İndi o mənim gəlinciyimdir”. Amma sonra nə fikirləşdi-sə, gəlinciyi dişinə alıb qızgilə gəldi.

Gəlinciyini görən qız çox sevindi. O, pişiyi evə saldı, ona nimçədə süd verdi. Gəlinciyini bağrına basdı. Onlar xeyli oynadılar.

Axşam pişik yuvasına gedəndə bilirdi ki, sabah qız onu səbirsizliklə gözləyəcək. Çünki gəlincik onları ayrılmaz dostlara çevirmişdi.



Elçin Cabbarov

B

Mətnin tərkib hissələri ilə onlara verilən adları uyğunlaşdırın.

1 GİRİŞ

2 ƏSAS

3 NƏTİCƏ

a Yeni dostlar

b Bağçada yaşayan pişik

c Düzgün qərar

C

Altından xətt çəkilmiş cümləni bir daha oxuyun. Sizcə, pişik nə fikirləşdi?

Ç

Mətnəndən verilmiş sözləri oxuyun. Hansı sözlərin ifadə etdiyi varlıqları gözlə görmək mümkündür? Həmin sözləri cümlədə işlədib yazın.

gəlincik, günah, küçə, süd, nimçə, sas.

Ülkər Nurullayeva
İradə Bayramova
Aysel Xanaliyeva
Könül Məhyəddinova

AZƏRBAYCAN DİLİ

(tədris dili)

DƏRSLİK

Ümumtəhsil məktəblərinin
2-ci sinifləri üçün
SINAQ MƏQSƏDİLƏ
çap edilmişdir.



**Tədris Resursları
Mərkəzi**

Nəşrlə bağlı irad və təklifləri
artitrm2017@gmail.com
və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına
göndərə bilərsiniz.



2-ci hissə

LAYIHƏ

5

NAĞILLAR ALƏMİNDƏ

Fəsilər	səhifə
1 • NAĞIL OBRAZLARI	6
2 • XƏYAL GÜCÜ	17
3 • AĞIL DƏRYASI	25
Ümumiləşdirici təkrar	32



6

VƏTƏNİM AZƏRBAYCAN



Fəsilər	səhifə
1 • VƏTƏN SEVGİSİ	34
2 • MƏN SÜLHƏ SƏS VERİRƏM	43
3 • MİLLİ DƏYƏRLƏRİMİZ	49
Ümumiləşdirici təkrar	56

7

ÜNSİYYƏT NƏDİR

Fəsilər	səhifə
1 • QƏDİMDƏ İNFORMASIYA	58
2 • ŞƏKİLLƏRDƏN HƏRFLƏRƏ	67
3 • MÜASİR DÖVRDƏ İNFORMASIYA	74
Ümumiləşdirici təkrar	80



8

ƏTRAF MÜHİT VƏ BİZ



Fəsilər	səhifə
1 • TƏBİƏT BİZƏ NƏ VERİR	82
2 • TƏBİƏTİ QORUYAQQ	88
3 • YENİDƏN İSTİFADƏ	96
Ümumiləşdirici təkrar	101

• 2-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı 102

LAYIHƏ

5

NAĞILLAR ALƏMİNDƏ



1

A

Suallara cavab verin.

- Sevdiniz nağıllar haqqında danışın.
- Nağılı oxumağı, yoxsa dinləməyi xoşlayırsınız? Cavabınızı əsaslandırın.
- Nağıllarda sizi ən çox cəlb edən nədir?



LAYIHƏ

B Şəklə baxın və şeir parçasını oxuyun.

Sizə hardan deyim,
Azdanışanlardan,
Qaradinməzlərdən,
Yerəbaxanlardan,
Su kimi lal axanlardan,
Hürməyən itlərdən,
Ulamayan çaqqallardan,
Dəymədüşərlərdən,
Küsənlərdən...



C Şeir hansı misraları sizə qəribə gəldi?

• Faydalı məsləhət • QARAVƏLLİ

Nağılçılar nağıla başlamazdan əvvəl məzəli, ritmik bir mətn söyləyirlər. Bu mətn **qaravəlli** adlanır. Qaravəllini dinləyicilərin diqqətini cəlb etmək üçün söyləyirlər. Siz də qaravəllilər əzbərləyin və nağıl danışarkən onlardan istifadə edin.

Ç “Uçan xalça” nağılını oxuyun. Mətdəki obrazların adlarını yazın.

UÇAN XALÇA

I hissə

1

Biri var idi, biri yox idi, bir nənənin Əhməd adlı nəvəsi var idi. Nənə corab toxuyub satar, pulu nəvəsinə verərdi ki, gedib çörək alsın.

Bir gün Əhməd bazara gedəndə gördü ki, bir iti döyürlər. O, çörək-pulunu verib iti aldı. Nənə Əhmədin çörəksiz qayıtmasından narazı qalsa da, bir söz demədi. Yenə bir cüt corab satıb pulunu nəvəsinə verdi. Bazara gələn Əhməd gördü ki, bir qəssab ət yemək istəyən pişiyi döyür. Çörək-pulunu verib pişiyi aldı. Həmin gün onlar ac-susuz yatdılar.

Səhəri gün Əhməd heyvanları da götürüb meyvə yığmağa getdi. Az getdi, çox getdi, bir hündür dağın başına çatdı. Birdən qabağına üç div çıxdı. Elə qaçmaq istəyirdi ki, divlər onu saxladı:

2 – Ey oğlan, qorxma. Əgər bizə kömək etsən, səninlə işimiz olmaz. Biz uçan xalça və sehrli üzük tapmışıq. Xalçanın üstündə otursan, səni istədiyən yerə aparar. Üzükdən nə dilək istəsən, yerinə yetirər. Bu iki əşyanı üç div arasında bölə bilmirik. Onları bölüşdürməkdə bizə kömək elə.

Əhməd bir qədər fikirləşib dedi:

– Yaxşı, siz həmin əşyaları mənim yanımda qoyun. Mən dağın başından üç daş atım, siz dalınca qaçın. Kim daşı götürüb birinci gəlsə, xalça onun olsun. İkinci gələn üzüyü götürsün. Axırda gələn də öz bəxtindən küssün.

3 Divlər razılaşıdılar. Əhməd üç yekə daşı dağ aşağı yuvarladı. Divlər daşların ardınca qaçdılar. Divlər aralanan kimi Əhməd üzüyü barmağına taxdı, iti, pişiyi də xalçanın üstündə oturdub dedi:

– Ey sehrli xalça, bizi öz evimizə apar.

Xalça o dəqiqə göyə qalxıb onları evlərinə gətirdi. Əhməd evlərinə çatan kimi üzünü üzüyə tutub dedi:

– Ey sehrli üzük, səndən elə bir imarət istəyirəm ki, bir kərpici qızıldan, bir kərpici gümüşdən olsun. Özü də o qədər hündür olsun ki, başı buludlara çatsın.

Əhməd bir də gördü ki, onun istədiyindən də qəşəng bir imarət hazır oldu.



• Söz boğçası •

- qəssab
- dilək
- bəxtindən küsmək
- yuvarlamaq
- imarət

D Aşağıdakı başlıqları nağılın hansı hissələrinə aid etmək olar?

- a) Qəribə tanışlıq b) Axmaq divlər c) Xeyirxahlıq

E Qruplarla iş

Aşağıdakı fikirlərin hansı ilə razısınız? Fikirlərinizi izah edin.

A) Çörəkpulunu verib heyvanları almaq düzgün hərəkət idi?

1-ci qrup: düzgün hərəkət idi.

2-ci qrup: səhv hərəkət idi.

B) Divləri aldadıb xalça ilə üzüyü ələ keçirmək yaxşı hərəkət idi?

3-cü qrup: yaxşı hərəkət idi.

4-cü qrup: pis hərəkət idi.

2

A

Nağılın davamını oxuyun. Obrazların adlarını dəftərinizə qeyd edin.

II hissə

İndi sizə kimdən deyim, kimdən danışım, qonşu ölkənin padşahından. Padşaha xəbər çatdı ki, qonşu ölkədə bir ev var ki, padşahın sarayı onun yanında tövləyə oxşayır. Padşah əmr etdi ki, bir küpəgirən qarı tapıb gətirsinlər. Padşahın adamları dünyanın ən hiyləgər qarısını tapıb gətirdilər. Qarı, nə qarı, üzünə baxanda adamı vahimə basır: alt dodağı yer süpürür, üst dodağı göy. Padşah Küpəgirən qarıya baxıb dedi:

– Gərək gedib həmin evi tapasan, sirrini öyrənəsən. Elə edəsən ki, mənim olsun.

Qarı mindi küpün içinə, qalxdı göyə. Hər yeri dövr elədi, Əhmədin evini tapdı. Kəndin kənarında yerə endi. Əhmədin evinin qabağına gəldi. Gördü ki, Əhmədin nənəsi pəncərədən baxır. Yalandan yerə yığılıb başladı ufuldamağa. Əhmədin nənəsinin ona yazığı gəldi. Küpəgirən qarını evə gətirdi, ona çay-çörək verdi, gecə də evində qonaq elədi. Küpəgirən qarı yerini rahatlayıb söhbətə başladı:

– Nə gözəl eviniz var? Bunu necə tikmisiniz?



...→ – Bu, bir sirdir, amma sən ağzibütöv adama oxşayırsan, sənə deyə bilərəm. Nəvəmin sehrli üzüyü var. Hər nə istəsən, o dəqiqə hazır olur. Bu yaşıl xalça da sehrlidir. Üstündə oturub desən ki, mənə filan yerə apar, o dəqiqə adamı həmin yerə çatdırır.

Gecə hamı şirin yuxuda ikən qarı oyandı. Əhmədin barmağındakı üzüyü asta-asta çıxardı. Sehrli xalçanın üstündə oturub dedi:

– Ey xalça, mənə padşahımın yanına apar.

Qarının ağzından söz çıxan kimi xalça göyə qalxdı. Qarı gözünü yumub-açınca özünü padşahın yanında gördü. Üzünü sehrli üzüyə tutub dedi:

– Əhmədin imarəti padşahımın olsun!

• Söz boğçası •

- vahimə basmaq
- ağzibütöv

B Mətdənən küpəgirən qarının təsvir edildiyi cümlələri seçin. Bu obrazın hərəkətlərinə münasibət bildirin.

• Bunları bilməliyik •

MÜSBƏT VƏ MƏNFI OBRAZLAR

NAĞİL OBRAZLARI

Müsbət obrazlar (şahzadələr, gözəl qızlar, igidlər və s.)

Xeyirxah işlər görürlər.

Zalımlarla mübarizə aparırlar.

Mənfi obrazlar (küpəgirən qarı, div, əjdaha və s.)

Qəhrəmanlara pislik edirlər.

Adətən, xarici görünüşləri qorxunc olur.

Nağıllarda **sehrli qüvvələr** də olur: sehrli üzük, uçan xalça, Zümrüd quşu.

Onlar nağıl qəhrəmanlarına mənfi obrazlarla mübarizə aparmaqda kömək edirlər.

C Oxuduğunuz nağılları xatırlayın. Oradakı nağıl qəhrəmanlarına münasibət bildirin. Aşağıdakı nümunədən istifadə edin.

Nağıl	Obraz	Mənfi, yoxsa müsbət	Əsaslandırma
Ağca və cırtndanlar	Kraliça	Mənfi	Ağcaya pislik etmək istəyir.

İllüstrasiyaya əsasən nağılın davamını təxmin edin.
Daha sonra nağılı oxuyun.

III hissə

Əhməd yuxudan ayılıb gördü ki, nə xalça var, nə üzük, nə də ki qarı. Nənəsi ilə köhnə evlərində cırıq həsirin üstündə yatıblar. Daha nə etmək olardı? Əhmədlə nənəsi əvvəlki kimi corab toxuyub satmaqla dolandılar.

Bir gün Əhmədin iti pişiyə dedi:

– Əhməd bizi ölümdən qurtarıb, gərək biz də ona çətin gündə kömək edək. Üzüyü, xalçanı tapıb geri qaytaraq.

İtlə pişik üç gün, üç gecə yol getdilər. Axır ki, padşahın ölkəsinə çatdılar. Gəlib imarəti tapdılar. Gizlicə içəri keçdilər. Axtara-axtara gəlib padşahın otağına çıxdılar. Gördülər ki, padşah yatıb, nəfəs aldıqca ağzından işıq çıxır. Başa düşdülər ki, sehrli üzük padşahın dilinin altındadır. Uçan xalça da taxtın yanında yerə salınmışdı. Başladılar fikirləşməyə: necə eləsinlər ki, üzüyü padşahın ağzından çıxarsınlar?



Elə bu vaxt pişik gördü ki, divarın dibindən bir siçan çıxır. Tez atılıb siçanı tutdu. Siçan pişiyə yalvardı ki, onu yeməsin. Pişik dedi:

– Bir şərtim var, yerinə yetirsən, səni buraxaram. Bax, padşahın ağzında bir üzük var. Gərək onu çıxarıb mənə verəsən.

Sizcə, siçan üzüyü padşahın ağzından necə çıxara bilər?

Siçan padşahın sinəsinə çıxıb yavaşca quyruğunun ucunu onun burnuna saldı. Padşah asqırdı, üzük ağzından çıxıb yerə düşdü.

İtlə pişik üzüyü götürdülər. Xalçanın üstünə oturub Əhmədin yanına qayıtdılar. Əhməd üzüyü barmağına taxıb imarətini geri istədi. Həmin gündən itlə pişik imarətin dörd bir tərəfini qorudular.

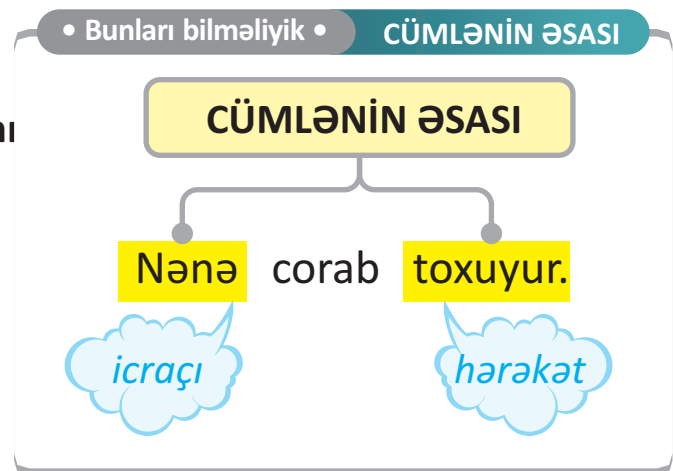
Əhməd nənəsinə dedi:

– Nənə, gördünmü, yaxşılıq itməz. Mən vaxtilə itlə pişiyə yaxşılıq eləmişəm, indi də onlar əvəzini çıxdılar.

B “Uçan xalça” nağılı üzrə hekayə xəritəsi tərtib edin.

C “Uçan xalça” nağılına aid cümlələri oxuyun. Nöqtələrin yerinə uyğun obrazların adlarını yazmaqla cümlələri köçürün.

1. ... corab toxuyurdu.
2. ... it və pişiyi xilas etdi.
3. ... sehrli üzük və xalça tapmışdılar.
4. ... divarın dibindən çıxdı.



Ç Cümlələri köçürün. Cümlənin əsasını (icraçını və hərəkəti) bildiren sözlərin altından xətt çəkin.

1. Padşah Əhmədin imarətini istədi.
2. Nənə pəncərədən baxırdı.
3. Siçan pişiyə yalvardı.
4. Küpəgirən qarı Əhmədin barmağındakı üzüyü çıxardı.
5. İtlə pişik üç gün, üç gecə yol getdilər.

İllüstrasiyaya əsasən mətndə hansı nağıl obrazlarının iştirak etdiyini təxmin edin. Daha sonra nağılı oxuyun.

MƏLİKMƏMMƏD

I hissə

Hamam hamam içində,
Xəlbir saman içində.
Dəvə dəlləklik eylər
Köhnə hamam içində.
Qarışqa şıllaq atdı,
Dəvənin budu batdı.



Biri var idi, biri yox idi, bir padşahın
bağında sehrli alma ağacı var idi. Kim
onun meyvəsindən yesəydi, cavanlaşardı.

Bu ağac üç gündən bir bar verərdi. Padşah həmin gün səhər tezdən
alma dərmək üçün bağa gedərdi. Amma baxardı ki, alma nə gəzir?
Alma çoxdan dərilib. Kor-peşman geri qayıdardı.

Bir gün padşah oğlu Məlikməmmədi yanına çağıraraq dedi:

– Belə də iş olar?! Mən padşah ola-ola bağimdakı almadan yeyə
bilmirəm. Gərək almanı oğurlayanı tapasan.

Məlikməmməd ox-kamanını götürüb bağa yollandı. Alma ağacının
keşiyini çəkməyə başladı. Gecə keçdi, səhər yaxın bir nəriltili, bir
gurultu eşitdi ki, gəl görəsən. Bir də baxdı, bir div gəlir, boyu minarə
kimi, adam baxanda bağı yarıdır. Elə bilirsən, dağ qopub gəlir.
Məlikməmməd ağacın arxasında gizləndi.

– Aha, deməli, almanı oğurlayan div imiş, – deyərək öz-özünə pıçıldadı.

Div yaxınlaşanda Məlikməmməd yayı çəkib oxu atdı. Ox divi yaraladı.
Div nəyə çəkə-çəkə qaçıb canını qurtardı.

Məlikməmməd almaları bir qaba yığıb atası üçün apardı. Padşah
almaları görüb çox sevindi.

Məlikməmməd üzünü atasına tutub dedi:

– Ata, mən divi yaralamışam. Bilirəm ki, yenidən qayıdacaq. İzin ver,
camaata zərər verməmiş mən onu tapım.

Padşah xeyli düşündü. Oğlunu divlə döyüşə göndərmək istəmirdi. Lakin düşündü ki, div geri qayıdıb camaata zərər verər. Ona görə də fikrini dəyişdi. Oğlunu bir dəstə qoşunla yola saldı. Məlikməmməd altdan geyinib üstdən qıfıllandı, üstdən geyinib altdan qıfıllandı, divlə döyüşə getdi.

• Söz boğçası •

- bar
- sübh
- minarə
- ox-kaman
- keşik çəkmək
- bağı yarımaq
- qıfıllanmaq

B Hadisələrin səbəbini müəyyənləşdirin.

Cümlələri tamamlayın.

- a) *Padşah bağındakı almadan yeyə bilmirdi, çünki ...*
b) *Məlikməmməd ox-kamanını götürüb bağa yolladı ki, ...*
c) *Məlikməmməd yaralanmış divin ardınca getdi, çünki ...*

C Nağıldan div obrazını təsvir edən cümlələri dəftərinizə yazın.
Bir cümlə də özünüz əlavə edin.

Ç Söz boğçasından aşağıdakı sözlərə yaxınmənalı olan sözü seçin.

- a) səhər b) qorxmaq c) bağlanmaq ç) qorumaq

5 A Nağılın davamını oxuyun. Baş qəhrəmanın davranışlarına diqqət edin.

II hissə

Məlikməmməd qoşunu ilə az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi. Divin ayaq izləri onu bir quyunun yanına gətirib çıxardı. Quyunun ağzına bir dəyirman daşı qoyulmuşdu. **Məlikməmməd bir dəfə güc verməklə daşı götürüb kənara atdı.** Qoşundan bir igid irəli çıxıb Məlikməmmədə dedi:

– İzin ver, quyuya mən düşüm, sənə xəbər gətirim.

Həmin igidin belinə kəndir bağlayıb quyuya salladılar. Bir az keçməmiş quyudan səs eşidildi:

– Ay aman, yandım! Çəkin məni yuxarı!

Onu tez quyudan çıxardılar. Quyuya kimi salladılsa, yarı yolda “yandım” deyər qışqırdı. Axırda Məlikməmməd kəndiri belinə bağlayıb dedi:

– **Məni quyuya sallayın, amma nə qədər “yandım” desəm, ipi çəkməyin.**

Məlikməmmədi quyuya endirdilər. O, “yandım” deyə qışqırsa da, yuxarı çəkmədilər. Aşağı endikcə isti də azalırdı. Axır ki, quyunun dibinə çatdı. Ətrafa baxıb-gördü ki, bir yol gedir. Həmin yol ilə gedib bir otağa çatdı. Otağın qapısını açdı, içində bir ayrı qapı gördü, o qapını da açıb başqa otağa girdi.

Beləcə, Məlikməmməd qırx qapı açdı. Qırxıncı otağa girəndə gördü ki, bu otaqda gözəl bir qız əyləşib. Div isə xorhaxor yatırdı. Qız Məlikməmmədi görcək dedi:

– Ey cavan, kimsən? Haradansan? Heyifsən, qaç gizlən. Div yaralanıb, acıqlıdır.

Məlikməmməd dedi:

– Divdən qorxan divdən betər olsun.

O oturub divin oyanmağını gözləməyə başladı.



B Mətnə göy rənglə verilmiş cümlələrdən çıxış edərək aşağıdakı fikirləri əsaslandırın.

- a) Məlikməmməd cəsurdur.
- b) Məlikməmməd güclüdür.
- c) Məlikməmməd dözümlüdür.

C Mətnə və göy rəngdə verilmiş suallara əsasən cümlələri genişləndirin.

- a) Məlikməmməd (*hara?*) düşdü.
- b) Div (*necə?*) yatırdı.
- c) Məlikməmməd (*neçə? nə?*) açdı.

İllüstrasiyaya əsasən mətndə hansı nağıl obrazlarının iştirak etdiyini təxmin edin. Daha sonra nağılın davamını oxuyun.

III hissə

Div yuxudan oyanıb dedi:

– Adam-badam iyi gəlir, yağlı badam iyi gəlir.

Məlikməmməd yerindən şir kimi atılıb divlə güləşməyə başladı. Bunlar qırx gün, qırx gecə güləşdilər. Axırda Məlikməmməd bir nəərə çəkdi, divi qaldırıb yerə vurdu.

Qızı da götürüb quyudan çıxmaq üçün yol axtardı. Onların qarşısına hündür bir ağac çıxdı. Baxdılar ki, ağaca bir əjdaha dırmaşır. Demə, bu ağacda Zümrüd quşunun yuvası var imiş. Əjdaha da onun balalarını yemək istəyirmiş. Məlikməmməd tez qılıncını çəkib əjdaha ilə vuruşdu. Zümrüd quşunun balalarını xilas etdi. Elə bu vaxt Zümrüd quşu özünü balalarına yetirdi. Üzünü Məlikməmmədə tutub dedi:

– Sən mənim balalarımı xilas etdin. Bu yaxşılığın əvəzində nə istəyirsən?

– Bizə kömək elə, işıqlı dünyaya çıxmaq.

Quş onları qanadlarının üstünə alıb havaya qalxdı. Bir xeyli gedib, nəhayət, işıqlı



• Söz boğçası •

- işıqlı dünya
- lələk

dünyaya çatdılar. Zümrüd quşu onları yerə endirdi. Lələklərindən birini Məlikməmmədə verib dedi:

– Çətinə düşən kimi bu lələyi yandır. Həmin an sənə köməyə gələrəm.

Məlikməmməd Zümrüd quşu ilə sağollaşdı saraya yollandı. Padşah oğlunu görüb çox sevindi. Məlikməmmədlə gözəl qıza qırx gün, qırx gecə toy elədi.

“Məlikməmməd” nağılında hansı obrazlar iştirak edir? Onlardan hansı müsbət, hansı mənfi obrazdır?

C

Cümlələrdə söz sırasını sualların ardıcılığına uyğun bərpa edin.

1) qırx Məlikməmməd açdı qapı	Kim?	Neçə?	Nə?	Nə etdi?
2) güləşdi divlə Məlikməmməd	Kim?	Kim ilə?		Nə etdi?
3) dırmaşdı ağaca Əjdaha	Kim?	Haraya?		Nə etdi?

Ç

Cümlələrin mətnin tərkib hissələrinə uyğunluğunu müəyyən edin.

a) Giriş

b) Əsas hissə

c) Sonluq

1) Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri özümün, biri də nağıl söyləyənin...

a b c

2) Biri var idi, biri yox idi...

a b c

3) Az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər.

a b c

4) Qırx gün, qırx gecə toy etdilər.

a b c

5) Altdan geyinib üstədən qıfıllandı, üstədən geyinib altdan qıfıllandı...

a b c

D

Şəkillər əsasında aşağıdakı ardıcılığa uyğun mətn qurub yazın.

Ç tapşırığındakı cümlələrdən mətnin uyğun hissələrində istifadə edin.

Giriş: 1-ci şəkil Əsas hissə: 2-ci və 3-cü şəkillər Sonluq: 4-cü şəkil



1 A Nağıllarda rast gəldiyiniz xəyali obrazlar və hadisələr nə üçün bu qədər maraqlıdır? Siz də qeyri-adi əhvalatlar uydurmağı sevirsinizmi?

B Mətni oxuyun. Obrazların uydurduğu əhvalatlara diqqət edin.

XƏYALPƏRƏSTLƏR

I hissə

Mişa və Saşa adlı iki dost var idi. Onlar birlikdə əylənməyi sevirdilər. Həmişə nə haqdasa söhbət edirdilər. Özü də onların söhbəti qeyri-adi olurdu. Elə bil yarışa girmişdilər: kim daha çox uyduracaq.

Bu gün də Mişa adəti üzrə söhbətə başladı:

– Bir dəfə dənizdə üzürdüm, akula mənə hücum etdi. Mən ona bir yumruq vurdum, paart... O da mənim başımdan dişlədi.

– Uydurursan! Bax başın yerindədir. Bəs deyirsən akula dişləyib?

Mişa gülüb dedi:

– Yerinə yeni baş böyüyüb.

“Hə, yaxşı uydurdu”, – deyə Saşa düşündü. İndi növbə onun idi.

– Bir dəfə küçə ilə gedirdim. Hər tərəf maşınla dolu idi. Birdən ayağımın altında bir avtobus qaldı, əzik-üzük oldu.

– Ha-ha-ha! Əcəb uydurdun! Heç inandırıcı deyil. Sən avtobusu necə əzə bilərsən?

– Əzərəm, axı o, oyuncaq avtobus idi! – deyə Saşa əllərini bir-birinə vurub qəhqəhə çəkdi.



• Söz bəzəsi

- xəyalpərəst
- əzik-üzük
- qəhqəhə çəkmək

- Mişa çox düşünmədi:
- Bilirsən, bir dəfə mən Aya uçmuşdum.
 - Aya? Nə ilə uçmuşdun?
 - Əlbəttə, raketlə. Aya nə ilə uçurlar? Guya özün bilmirsən?
 - Yaxşı, sən Ayda nə gördün?
 - Heç nə.
 - Bax görürsən? Uydurursan. Aya uçmusan, amma heç nə görməmişən? Niyə?
 - Axı gecə idi. Hər tərəf qaranlıq idi. Bir də mən yuxuda uçmuşam. Sonra da geri qayıtmışam.



C

Rollu oyun

Mətnə göy və qırmızı rənglə verilmiş cümlələrin hansı obraza aid olduğunu müəyyən edin. Mimika və jestlərin köməyi ilə həmin hissəni rollar üzrə danışın.

2

A

Mətnin davamını oxuyun. Obrazların davranışına diqqət edin.

II hissə

Söhbətin şirin yerində İqor onlara yaxınlaşdı. Başını yelləyib dedi:

- Heç yaxşı iş görmürsünüz. Adam yalan danışmaz.
 - Biz pis iş görmürük ki! Heç kimi aldatmırıq, sadəcə, uydururuq. Elə bil nağıl danışırıq.
 - Nağıl?! Əcəb məşğələ tapmısınız.
 - Sən elə bilirsən nağıl uydurmaq asandır? Birini uydur görək.
- İqor çox düşündü:
- Eeeee... Aaaaa... Bir dəfə məni it dişləyib. Baxın, izi də qalıb.
- Uşaqlar İqorun qoluna baxıb dedilər:
- Doğrudan ha, izi də qalıb. Bu ki nağıl olmadı.
- İqor mızıldandı:
- Siz boş-boşuna uydurursunuz. Bu uydurmaların heç kimə faydası yoxdur. Mən isə elə uydururam ki, mənə xeyri dəysin.
 - Necə yəni xeyri dəysin?
 - Dünən atamla anam evdə yox idi, İra da yatmışdı. Mən bir qab mürəbbəni yedim. Anam soruşanda dedim ki, İra yeyib. Bax, mən indi buradayam. İra isə cəzalıdır, oynamağa çıxa bilməz.
 - Necə? Sənin əvəzinə balaca bacın cəza çəkir? ...

...→ Saşa və Mişa İraya baş çəkmək istədilər. Yolüstü dondurma almaq qərarına gəldilər. Pulları bir dondurmaya çatdı. İqorgilin evinə çatanda İra pəncərədən baxırdı. Onun kefi yox idi. Mişa dondurmanı ona uzatdı:

– Al, sənin üçün almışam.

– Bəs siz? Özünüz yemək istəmirsiniz?

– Biz çox yemişik, düz bir vedrə.

İra gülümsünüb dedi:

– Siz həmişə uydurursunuz. Bir vedrə dondurma yemək olmaz, boğazınız ağrıyar.

Saşa əli ilə göstərib dedi:

– Olar, bizim vedrəmiz çox balaca idi, bax bu boyda.

Uşaqlar onun sözlərinə doyunca güldülər.

Nikolay Nosov



B İqorun hərəkətinə münasibət bildirin. Mişa və Saşanın uydurmaları ilə İqorun uydurması arasında nə fərq var?

C Müəllimin oxuduğu “Yalançı çoban” mətnini dinləyin. Çoban obrazı ilə İqor obrazı arasında oxşarlığı müəyyənəldir.

Ç Aşağıdakı plan əsasında İqora məktub yazın. Ona səhv hərəkət etdiyini izah etməyə çalışın.

1. Salamlaşma
2. Özünü təqdimetmə
3. Məktubu yazmağın səbəbi
4. İqorun hərəkətinə münasibət
5. Məsləhətlər
6. Ümid və arzular
7. Sağollaşma

İqora məsləhət üçün aşağıdakı cümlələrdən istifadə edin:

- Səhvini etiraf etməyi bacar.
- Yalan üz qızardar.
- Gec-tez yalanın üstü ağılacaq.
- Qorxaq adamlar yalan danışar.
- Yalan ayaq tutar, yeriməz.

3

A

Qruplarla iş

Şəklə diqqətlə baxın. Təsəvvür edin ki, dondurmadan düzəldilmiş bir saraya düşmüşünüz. Plan əsasında nağıl uydurun.

Giriş: Dondurma sarayın təsviri. Obrazların təsviri.

Əsas hissə: Qəhrəmanların başına gələn hadisələr.

Sonluq: Hadisələrin nəticəsi.

İstifadə üçün sözlər: dondurma, qaymaq, meyvə, şokolad, vaflı



B

Müəllimin oxuduğu “Dondurma saray” mətnini dinləyin. Uydurduğunuz nağıl ilə müqayisə edin.

4

A

Mətni oxuyun. Suallara cavab verin.

MƏKTƏBDƏ BİR GÜN

1. Hansı hadisə xoşunuza gəldi? Nə üçün?
2. Hansı hadisə xoşunuza gəlmədi? Nə üçün?

O gün İlkin dərəcəyə hazırlıqsız gəlmişdi. O öz-özünə düşündü: “Nə olaydı, görünməz olaydım. Müəllim məndən dərəcə soruşmayaydı”.

Dərəcə başladı. Müəllim uşaqların adını çəkir, dərəcə gəlməyənləri jurnalda qeyd edirdi. Öz adını eşidəndə İlkin yavaşca: “Buradayam”, – deyə dilləndi. Uşaqlar ətrafa boylandılar.

– Görəsən, İlkinə nə olub ki, dərəcə gəlməyib? – deyə müəllim jurnalda nə işə qeyd etdi.

...→

...→ İlkin sevincindən atılıb-düşdü: “Oho! Deyəsən, mən, doğrudan da, görünməz olmuşam”. O, sinifdə gəzib qızlardan birinin saçını dartdı. Başqa birinin qələmini yerə atdı. Sinfə çaxnaşma düşdü. Hamı bir-birini günahlandırıb müəllimə şikayət edirdi.

İlkin o ki var dəcəllik etdi. Onu nə görür, nə də eşidirdilər. Bəli, indi İlkin tam sərbəst idi. İstədiyini edə bilərdi.

O, məktəbdən çıxıb yaxındakı mağazaya getdi. Bir dondurma götürüb satıcıya yaxınlaşdı. Pulu ona uzadıb dedi:

– Zəhmət olmasa, dondurmanın pulunu çıxın.

Satıcı ona fikir vermirdi. Öz işində idi.

İlkin özünü itirdi. Nə edəcəyini bilmirdi. Öz-özünə düşündü: “Dondurmanı götürüb

pulunu ödəmədən gedim? Yox, yaxşı deyil. Axı bu, oğurluq sayılır. Nə olsun ki, mənə heç kim görmür”. O, dondurmanı yerinə qoyub mağazadan çıxdı.

İlkin məktəbə qayıtdı. Dərslər artıq qurtarmışdı. O, dostları ilə oynamaq istədi. Amma heç kim İlkinə görmür, ona fikir vermirdi. O, məyus halda evə getdi. Mətbəxdə anasına yaxınlaşdı. Anası isə ona fikir vermədən yemək bişirirdi.

İlkin ağlamağa başladı: “Mən daha görünməz olmaq istəmirəm. İstəyirəm ki, anam mənə görsün, yoldaşlarım mənimlə oynasın, müəllim məndən dərsi soruşsun...”

Canni Rodarinin “Görünməz Tonino” hekayəsi əsasında



• Söz boğçası •

- çaxnaşma
- dəcəllik
- ödəmək

B Sizcə, İlkinin taleyi necə olacaq? Hekayəni davam etdirin.

C Oxuyun. Rəngli sözlərdən birini seçib cümlələri tamamlayın.

1. Mənim fikrimcə, “Məktəbdə bir gün” hekayəsi **maraqlıdır**/maraqlı deyil, çünki ...
2. Düşünürəm ki, gözəgörünməz olmaq **yaxşıdır**/yaxşı deyil, çünki ...
3. Məndəki hadisələr mənə **təəccübləndirdi**/təəccübləndirmədi, çünki ...

- **Rəy** – əsər haqqında fikir, münasibət ifadə edən yazıdır.

Rəy yazacağınız mətnin adı nədir? Müəllifi kimdir?

Oxuduğunuz mətndə nədən danışılır?

Hansı hadisə (obraz) xoşunuza gəldi? Nə üçün?

Hansı hadisə (obraz) xoşunuza gəlmədi? Nə üçün?

Bu mətni neçə ulduzla qiymətləndirirsiniz?

• Nümunə •

**Rus yazıçısı Nosovun
“Xəyalpərəstlər” əsəri haqqında
RƏY**

Mətndə uydurmağı sevən Saşa və Mişa adlı iki dostdan danışılır.

Saşa və Mişanın uydurduğu hadisələri çox bəyəndim. Çox gülməli idi.

İqorun yalan danışmağı xoşuma gəlmədi. Onun yalançılığına görə balaca bacısı cəzalandı.

Əsərə verdiyim qiymət:



Ç Qruplarla iş Oxuduğunuz hər hansı bir mətn haqqında rəy yazın.

1-ci qrup: Sehrli xalça

2-ci qrup: Məlikməmmədin nağılı

3-cü qrup: Yalançı çoban

4-cü qrup: Məktəbdə bir gün

5

A

Mətni oxuyun. Xəyali və həqiqi hadisələri fərqləndirin.

ALISA MÖCÜZƏLƏR DİYARINDA

İsti yay günü idi. Alisa bacısı ilə ağacın altında oturub dincəlirdi. Birdən yaxınlıqdan qaça-qaça bir dovşan keçdi. O dayanmadan deyirdi:
– Aman Allah, mən gecikirəm.

Bu, Alisaya çox maraqlı gəldi. Dovşan yuvasına girən kimi Alisa da onun dalınca düşdü. Qarşısına geniş bir zal çıxdı. ...→

...→ Zəlin qapısının açar yerindən baxanda gözəl bir bağ gördü. "Kaş mən indi o bağda olaydım!" – deyə Alisa düşündü. Amma qapı bağlı idi. Həm də o qədər kiçik idi ki, Alisa oradan keçə bilməzdi.

O, ətrafa boylandı. Kənardakı masanın üstünə balaca qızıl açar və bir də şüşə qoyulmuşdu. Şüşənin üstündə "İç məni!" yazılmışdı. Alisa ondan bir azca içdi. Sürətlə balacalaşmağa başladı. İndi o qədər balaca idi ki, əli stola çatmırdı...



B Alisa hansı təhlükəsizlik qaydasını pozmuşdu?

C Mətdən hansı suallara cavab tapmaq mümkün deyil?

1. Alisa hansı ağacın altında oturmuşdu?
2. Hadisələr hansı fəsildə baş vermişdi?
3. Alisa nə üçün bağa girə bilmədi?
4. Dovşanın adı nə idi?
5. Alisa nə üçün balacalaşmağa başladı?

Ç Qruplarla iş Sızca, Alisa nə edəcək?

İllüstrasiyalara əsasən hadisələrin davamını təxmin edin.



D Suallar əsasında cümlələri genişləndirib yazın.

- a) *Necə?* yay günü idi.
- b) Alisa *kimlə?* *harada?* dincəlirdi.
- c) Birdən qaça-qaça *neçə?* *nə?* keçdi.
- ç) *Hansı?* masanın üzərində *nələr?* qoyulmuşdu.

6

A

Mətni oxuyun. Mətndəki faktlara diqqət edin.

NAĞILÇI ALİM

Lüis Kerrol – “Alisa möcüzələr diyarında” nağılının müəllifidir. Onun dostunun Alisa adlı balaca qızı var imiş.

Bəzən atası Alisanı özü ilə işə aparardı. Balaca qız Lüis ilə dostlaşmışdı. Lüis balaca dostuna maraqlı nağıllar danışır. Alim bu nağılları çox zaman özündən uydururdu. Həmin balaca qızcığaz Lüis Kerrolun məşhur nağılindəki Alisa idi.

Deyilənə görə, İngiltərə kraliçası bu nağılı həddən artıq bəyənmişdi. O, müəllifin bütün əsərlərini alıb gətirməyi əmr etmişdi. Lakin bu kitabların hamısının riyaziyyata aid olduğunu görəndə çox təəccüblənmişdi.

Axı haradan biləydi ki, bəyəndiyi nağılın müəllifi riyaziyyatçı alimdir. Lüis Kerrol uşaqlıqdan qeyri-adi riyazi bacarıqları ilə seçilirdi. Onun yaratdığı “Kerrol diaqramı” indiyə kimi uğurla istifadə edilir. Bu diaqramda varlıqlar xüsusiyyətlərinə görə qruplaşdırılır.



Alisa



Lüis Kerrol

B

Şəkillərə baxaraq Kerrol diaqramını izah edin.

	üçbucaq	üçbucaq olmayan
mavi		
mavi olmayan		

C

Cümlələrin fakt, yoxsa münasibət bildirdiyini müəyyənəldir.

1. Lüis Kerrol “Alisa möcüzələr diyarında” nağılının müəllifidir.
2. Məncə, “Alisa möcüzələr diyarında” çox maraqlı əsərdir.
3. Lüis “Kerrol diaqramı”nı yaradıb.
4. Alimlərin fikrinə, Kerrol diaqramı uşaqların çox xoşuna gəlir.

Ç

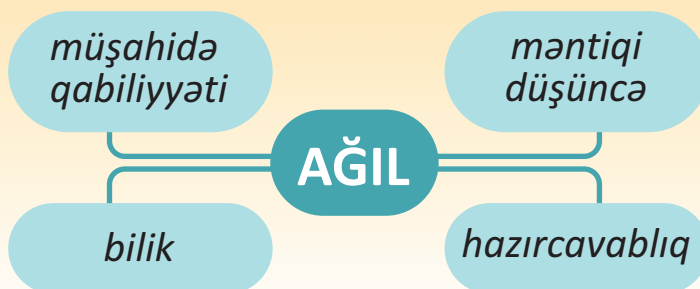
Cütlərlə iş

“Nağılçı alim” mətninə aid üç sual tərtib edin. Bir-birinizin suallarını yazılı şəkildə cavablandırın. Cavablarınızı yoxlayın.

1

A

Ağıllı insanlar
hansı xüsusiyyətlərə
malik olur?
Həyatdan misallar
gətirməklə sxemi şərh edin.



B

Nağılı oxuyun. Obrazların xarakterinə diqqət edin.

ÜÇ QARDAŞ

I hissə

Biri var idi, biri yox idi, bir kişinin üç oğlu var idi. O, oğullarına məsləhət verib deyərdi:

– Çalışın hər şeyi dərinləndirən öyrənin. Belə olsa, hər bir çətinliyin öhdəsindən gələrsiniz.

Bir gün qardaşlar yığıb səfərə çıxdılar. Az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər. Gəlib bir şəhərə çatdılar. Dincəlmək üçün yolun

kənarında oturdular. Elə bu vaxt gördülər ki, bir atlı gəlir. Həmin atlı ətrafa boylanır, nə isə axtarırdı.

Böyük qardaş atlıdan soruşdu:

– Deyəsən, nə isə axtarırsan?

– Bəli!

– Axtardığın dəvədirmi?

– Dəvədir.

Ortancıl qardaş söhbətə qarışdı:

– Dəvənin sol gözü kor idimi?

– Bəli! Kor idi.

Üçüncü qardaş soruşdu:

– Dəvənin yanında bir uşaq və bir nəfər də böyük adam var idimi?



II hissə



Atlı qardaşlardan şübhələndi. Qəzəblə soruşdu:

– Aha, demək, mənim dəvəm sizdədir. Deyin görüm, dəvəmi harada gizlətmisiniz? Ailəmin başına nə iş gəlib?

Qardaşlar and-aman elədilər ki, dəvəni görməyiblər, amma atlı onlara inanmadı. Səs-küyə camaat yığıldı. Qardaşları tutub padşahın yanına gətirdilər.

Padşah əhvalatı dinlədikdən sonra qardaşlara dedi:

– Siz dəvənin bütün əlamətlərini saymısınız, deməli, onu görmüsünüz. Bəs nə üçün günahınızı boynunuza almırsınız?

– Padşah sağ olsun, burada təəccüblü heç nə yoxdur. Biz uşaqlıqdan müşahidə etməyə, hər şeyi dərinədən öyrənməyə alışmışıq. Ağlımızı-kamalımızı işlədib işin nə yerdə olduğunu anlayırıq.



III hissə

Padşah qardaşları yoxlamaq istədi. Vəzirin qulağına nə isə dedi. Qardaşlar gördülər ki, iki xidmətçi saraydan çıxıb padşahın nar bağına tərəf getdi. Bir azdan xidmətçilər əllərində sandıq içəri girdilər.

– Tapın görək, bu sandığın içində nə var? – deyə padşah soruşdu.

– Bu sandığın içində girdə bir şey var, – böyük qardaş dedi.

– O, nardır, – deyə ortancıl qardaş dilləndi.

– Həm də kaldır, – deyə kiçik qardaş əlavə etdi.

Sandıqda, həqiqətən də, bir dənə kal nar var idi. Padşahın heyrləndiyini görən qardaşlardan biri belə izah etdi:

– Sandığı iki nəfər gətirsə də, yüngül olduğu bilinirdi. Onu yerə qoyanda hiss etdik ki, içində nə isə diyirləndi. Sandığı nar bağından gətirdikləri üçün düşündük ki, içindəki nardır. Bu fəsildə isə nar hələ yetişməz. Deməli, nar kaldır. ...→

IV hissə



Padşah qardaşlardan soruşdu:

– Bəs dəvə haqqındakı məlumatları necə bildiniz?

– Yol üstündə böyük ləpirdən bildik ki, buradan dəvə keçib. Bu ləpirin yanında iki ayaq izi var idi: biri böyük, digəri kiçik. Bu izlərdən anladıq ki, dəvənin yanında iki nəfər də olub. Yolun yalnız sağ tərəfindəki otlar yeyilmişdi. Deməli, dəvə sol tərəfi görməyib.

Padşah qardaşların ağlına heyran oldu. Onlara dedi:

– Bu gündən mənim sarayımda yaşayarsınız, ölkəmizin çətin günlərində ağlınız, zəkanızla mənə kömək edərsiniz.

• Söz boğçası •

- ləpir
- kamal
- girdə
- vəzir

C

“Üç qardaş” nağılını plan əsasında nəql edin.

1. Qardaşların səfəri.

2. Qardaşların atlı ilə söhbəti.

3. Padşahın qardaşları sınağa çəkməsi.

4. Padşahın təklifi.

Ç

Verilmiş şeir parçasını oxuyun və “Üç qardaş” nağılındakı əsas fikirlə əlaqələndirin.

*İnsana arxadır onun kamalı,
Ağıldır hər kəsin dövləti, malı.*

D

Sözlərlə obrazların şəkillərini uyğunlaşdırın.

1) səbirsiz 2) məntiqli 3) ədalətli



E

Sözləri oxuyun. Səhvləri düzəldib yazın.

sayit, ayilə, təbiyə, şayir, radiyo,
dayirə, Səyidə, müdafiya, Nayilə,
xayin, stadiyon

• Sözlərin yazılışı •

Doğru	Yanlış
daima	dayıma
zəif	zəyif

2

A

Qardaşlar müşahidə etməklə hansı məlumatları əldə etdilər?
Cədvələ əsasən danışın.

Müşahidə etdilər	Nəticəyə gəldilər
Yolda dəvə lapirləri	Buradan dəvə keçib.
Böyük və kiçik ayaq izlərini	
Yolun bir tərəfində yeyilmiş otları	
Sandığın içində diyirlənən əşyanı	
Xidmətçilərin nar bağına getməyini	

B

Qruplarla iş

Aşağıdakı şəkillərə diqqətlə baxın. Hər şəklə aid müşahidələrinizi ən azı 5 cümlə ilə ifadə edin.



C

Aşağıda verilmiş hansı sözlər hərəkətin icra olunmadığını bildirir?
danışdı, danışmadı, bölməyəcək, böləcək, gülüb, gülməyib

• Bunları bilməliyik •

HƏRƏKƏTİN TƏSDİQİ VƏ İNKARI



Ç

Aşağıdakı hərəkət bildirən sözləri inkar formasında işlədin.
yazır, almaq, getdi, güləcək, bilmək, gəlir, güldü, çalışır, oxuyur, etmək

AĞILLI UŞAQ

Biri var idi, biri yox idi, bir acgöz xan var idi. O, ətrafdakı kəndləri talan eləyir, əhalinin var-dövlətini əlindən alırdı. Lakin yaxınlıqda yerləşən bir kəndi ələ keçirə bilmirdi. Kəndin dünyagörmüş qocaları xanın məkrli planlarını alt-üst edirdilər.

Bir gün xan vəzir-vəkilini çağırıb kəndi tutmaq üçün məsləhət istədi. Vəzir dedi:

– Nə qədər ki bu kəndin ağsaqqalları var, oranı tutmaq çətin olacaq. Gəl əvvəlcə onları aradan götürək, sonrası asandır.

Xan hiyləyə əl atdı. Onun adamları bir-bir qocaların evinə gedib dedilər:

– Xan bir məsələdə çətinliyə düşüb. Məsləhətləşmək üçün sizi saraya çağırır.

Qocalar ələcsiz saraya getdilər. Onları tutub zindana saldılar.

Xan çaparına üç alma verib dedi:

– Bu almaların biri builki, biri keçənlik, o biri isə inşilkidir. Almaları kəndin camaatına verin. Əgər onların neçə illik olduğunu bilməsələr, kəndi təslim etsinlər.

Çapar xanın şərtini camaata çatdırdı. Onlar çox düşünsələr də, almaların sirrini açə bilmədilər.

İndi isə sizə kimdən deyim, kimdən xəbər verim, bu kənddə yaşayan Mahmud adlı bir oğlandı. Mahmud balaca olsa da, ağılda, fərasətdə ona çatan yox idi. Həmin gecə Mahmud da xanın sualına cavab tapmaq üçün səhərəcən fikirləşdi. Səhəri gün xanla görüşmək üçün yola çıxdı.

Xan hüsuruna gələn adamın balaca bir uşaq olduğunu görüb təəccübləndi, amma bir söz demədi. ...→



...→ Mahmud bir qab su istədi. O, almalrı suya saldı. Almanın biri o dəqiqə suyun dibinə çökdü. İkinci alma suyun ortasında qaldı, üçüncüsü isə suyun üzünə çıxdı. Mahmud almaları göstərib dedi:

– Builki alma çox şirəli olduğu üçün o dəqiqə qabın dibinə çökdü. Bu, keçənlik almadır: bir az şirəsi çəkilib deyə suyun ortasında qalıb. Üçüncü alma isə inşilin meyvəsidir, şirəsi tamam çəkilib, ona görə də suyun üzünə çıxıb.

Mahmudun düz cavabları qarşısında aciz qalan xan kəndin qocalarını zindandan azad elədi. Onların kəndlərinə toxunmayacağına söz verdi.

Beləliklə, balaca Mahmud öz ağılı və tədbiri ilə kəndlərini xilas etdi.



B Uyğunluğa təxmin etməklə siz də almaların sirrini açmağa çalışın.

1. Ağır olduğuna görə suyun dibinə batdı. a) Keçənlik idi.
2. Yüngül olduğuna görə suyun üzündə qaldı. b) Builki idi.
3. Az şirəli olduğuna görə suyun ortasında qaldı. c) İnşilki idi.

4 A Mətni oxuyun. Obrazların adını və xarakterlərini qeyd edin.

| İSGƏNDƏR |

Qədim zamanlarda İsgəndər adlı məşhur bir sərkərdə varmış. O, bir çox ölkələri fəth edibmiş. Heç bir xalq onun hücumları qarşısında davam gətirə bilmirmiş. Cəsurluqda İsgəndərə tay olan yox imiş. **Böyük sərkərdənin bir xasiyyəti də varmış: əgər and içib söz verdisə, bu sözünün üstündə mütləq durarmış.**

Bir gün İsgəndər növbəti şəhəri mühasirəyə alır. Amma şəhərin camaatı ona tabe olmur. İsgəndər şəhərin yaxınlığında düşərgə qurub

...→

...→ hücumla hazırlaşır. Döyüşçülərə tapşırır ki, şəhəri tutandan sonra daşı daş üstə qoymasınlar. O, şəhər camaatının əlindən çox hirsli imiş.

Bu şəhərdə vaxtilə İsgəndərə dərs demiş bir alim yaşayırmış. Öz şagirdini yaxşı tanıyan alim bilirdi ki, İsgəndər şəhəri yerlə-yeksan edəcək. Doğma şəhərini xilas etmək üçün o, İsgəndərin düşərgəsinə yollanır.

Uzaqdan keçmiş müəllimini görən İsgəndər onun gəlişinin məqsədini başa düşür və qışqırır:

– Müəllim, and içirəm ki, bu dəfə sənin dediklərin keçməyəcək; mən sənin xahişinə əməl etməyəcəyəm.

Alim İsgəndərə yaxınlaşıb yüksək səsle deyir:

– İsgəndər, səndən xahiş edirəm, bu şəhəri tut və yerlə-yeksan et.

Bu sözlərdən sonra İsgəndər öz ordusuna geri çəkilmək əmri verir.



• Söz boğçası •

- daşı daş üstə qoymamaq
- mühasirə
- sərkərdə
- tabe olmaq
- düşərgə
- yerlə-yeksan etmək

B Nəyə görə alimin sözlərindən sonra İsgəndər şəhəri tutmadı?

C Aşağıdakı fikirləri əsaslandırın. Bunun üçün mətndən uyğun cümlələri oxuyun.

1. İsgəndər çox inadkar və tərs idi.
2. İsgəndərin müəllimi həzircavab insan idi.
3. İsgəndər verdiyi sözə həmişə əməl edirdi.

Ç Dinlədiyiniz mətndəki şair obrazı ilə İsgəndərin müəllimi obrazını müqayisə edin. Onların oxşar xüsusiyyətini müəyyən edin.

D Sizcə, qolugüclü adam öz xalqına daha çox xeyir verə bilər, yoxsa ağıllı adam? Oxuduğunuz mətndən nümunələr gətirməklə fikrinizi əsaslandırın.

Ümumiləşdirici təkrar

5

A

Şeiri oxuyun. Rast gəldiyiniz nağıl qəhrəmanlarının adını qeyd edin.

NAĞIL OLMAQ İSTƏYİRƏM!

Bir gün nağıl olsam əgər,
Bir nənənin ürəyindən
Az gedərəm, üz gedərəm,
Dərə, təpə düz gedərəm,
Balaların gözlərinə
Yuxu olub dolaram mən.
Dərələrdən sel kimi,
Təpələrdən yel kimi
Keçərəm hey, keçərəm.
Bir baxarsan, Məlikməmməd,
Bir də baxarsan, Keçələm.
Qoruyaram balaları
Zalımlardan, ac divlərdən,
Küpəgirən qarılardan.
Xəyallardan gerçəklərə
Yol açaram, iz salaram.
Göydən düşən almalardan
Hər nağılda pay alaram.

Laman Həsənlı



B Şeiri oxuyarkən nağıllarda tez-tez işlədilən hansı ifadələrə rast gəldiniz?

C Şeirdəki obrazlar sizə hansı nağılları xatırlatdı? Həmin nağılların adlarını yazın.

Ç Şeirdəki obrazların adını yazın. Onlardan hansı mənfi, hansı müsbət obrazdır? Nağıllardan nümunələr gətirməklə əsaslandırın.

D Şeirə və göy rənglə verilmiş suallara əsasən cümlələri genişləndirin.

- a) Balaları (kimdən?) qoruyaram.
- b) Almalardan (nə?) alaram.
- c) Təpələrdən (necə?) keçərəm.

6

VƏTƏNİM AZƏRBAYCAN

1

A

Şəkillərə baxın və suallara cavab verin.



1. Qız qalası harada yerləşir? Şəkildə Qız qalasının ətrafındakı insanlar hansı bayramı qeyd edirlər?
2. “Muğam üçlüyü” ifadəsini eşitmisinizmi? Bu üçlüyə hansı musiqi alətləri daxildir?
3. “Şəhidlər xiyabanı” haqqında nə bilirsiniz? İnsanlar nə üçün buranı ziyarət edirlər?



LAYIHƏ

B Mətni oxuyun. Tanış olmayan sözləri dəftərinizdə qeyd edin.

DOĞMA YURDUN YOVŞANI

Uzaq ölkələrin birində məşhur bir həkim var idi. Çox xeyirxah və müdrik olduğuna görə hamı ona loğman deyərdi.

Ölkənin hökmdarı çox ədalətsiz idi. Hamı onun zülmündən şikayət edirdi. Loğman da bu zülmə dözməyib bir gün ölkəni tərk etdi.

İllər keçir. Ölkənin hökmdarı dəyişir. Yeni hökmdar loğmanı vətənə qaytarmağa çalışır. O, loğmanın yanına elçilər göndərir. Lakin loğman elçilərə rədd cavabı verir.

Hökmdar loğmana çoxlu hədiyyələr göndərir və məktub yazıb geri qayıtmasını istəyir. Lakin loğman hökmdarın hədiyyələrini qəbul etmir. Məktubuna isə rədd cavabı verir.



• Söz boğçası •

- müdrik • ədalətsiz • yovşan
- loğman • zülm • elçi • rədd

C Qruplarla iş

1-ci və 3-cü qruplar: Loğmanı yola gətirmək üçün hökmdarın dilindən ona məktub yazın.

2-ci və 4-cü qruplar: Loğmanın hökmdara cavab məktubunu yazın.

Məktubunuzu yazarkən aşağıdakı ifadələrdən istifadə edin:

Hökmdarın adından yazılan məktubda:

- Siz xalqımıza çox gərəklisiniz, ona görə də ...
- Sizə söz verirəm ki, ...

Loğmanın adından yazılan məktubda:

- Mənim sizə böyük hörmətim var, amma ...
- Dəvətiniz üçün təşəkkür edirəm, lakin ...

2

A

Loğmanı vətənə qaytarmaq üçün siz hansı təklifi verərdiniz?

B

Təqdimat

Validəymlərinizin köməyi ilə yovşan haqqında araşdırma aparıb təqdim edin.

C

Evinizdən uzun müddətə ayrılısaydınız, özünüzlə nə aparardınız?

Ç

Mətnə çəkilməmiş şəkildən çıxış edərək hekayənin ardını təxmin edin.

İnadkar şah loğmanı vətənə gətirmək üçün çarə axtarır. Bu xəbər ölkəyə yayılır. Hər bir təklif verir.

Bir gün bir çoban hökmdarın yanına gəlib deyir:

– Mən loğmanı vətənə qaytararam.

– Üç gün keçir, doğrudan da, loğman vətənə qayıdır. Şah bu xəbəri eşidib qəzəblənir. Dərhal loğmanı saraya çağırtdırır deyir:

– Bu necə işdir?! Mənim elçilərimi saymadın, hədiyyələrimə məhəl qoymadın! Amma bir çobanın sözü ilə qayıtdın!

Loğman hökmdarı təmkinlə dinləyir. Sonra cibindən bir yovşan çıxarıb deyir:

– Mənə bəxşiş, hədiyyə lazım deyil. Məni vətənə bax bu yovşan qaytardı. Mən çobanın gətirdiyi yovşanı iyləyəndə gözümlün önündə vətən torpağı canlandı. Ürəyim sızladı, göz yaşımı saxlaya bilmədim. Ona görə də vətənə döndüm.

Dilsuz Dünyamalıyev

• Söz boğçası •

- təmkinlə
- məhəl qoymamaq
- bəxşiş
- ürəyi sızlamaq



D

Rollu oyun

Şəklə baxın. Çobanla loğmanın görüşünü səhnələşdirin.

E

“Doğma yurdun yovşanı” mətni ilə bağlı aşağıdakı suallara cavab verin.

1. Mətn nə haqdadır?
2. Mətnə hansı hadisələr baş verir?
3. Mətni yazmaqda müəllifin məqsədi nədir?

• Bunları bilməliyik • **MÖVZU • İDEYA**

• **MÖVZU.** “Mətn nə haqdadır?” sualına cavab verərkən biz mətnin mövzusunı müəyyən edirik.

“Doğma yurdun yovşanı” mətni *vətən* mövzusunda.

• **İDEYA.** Müəllifin oxucuya çatdırmaq istədiyi əsas fikir ideya adlanır.

“Doğma yurdun yovşanı” mətninin ideyası:

Vətən sevgisi hər şeydən güclüdür.

Ə

Qruplarla iş

Aşağıda verilmiş mətnlərin mövzusunı, ideyasını müəyyən edib təqdimat hazırlayın.

- 1-ci qrup: *Ağıllı daxil*
- 2-ci qrup: *Qar kraliçası*
- 3-cü qrup: *Qanqalın nağılı*
- 4-cü qrup: *Padşah və müəllim*

3

A

Mətni oxuyun. Baş qəhrəmanın xarakterinə diqqət edin.

BİR PARÇA TORPAQ

Keçmiş zamanlarda gözəl təbiəti olan bir mahal vardı. Bu mahalda cəsur və zəhmətkeş insanlar yaşayırdılar. Mahalın müdrik bir başçısı vardı. Hamı ona Böyük ata deyirdi. Böyük ata çalışırdı ki, həmişə sülh, əmin-amanlıq olsun. O, igidlərinə deyərdi:

– Davanızı insanlarla yox, dağla-daşla edin, igidlərim. Baş yarmayın, qaya yarın, yol çəkin dağlara. Qan axıtmayın, tər axıdın, məhsul yetişdirin. Qoy vətənimiz çiçəklənsin.

Bir gün düşmən ordusu bu ellərə hücum etdi. Böyük ata qan düşməsin deyə düşmənin elçilərinə bir kisə qızıl verib yola saldı.

Səhər tezdən elçilər yenidən gəldilər. Bu dəfə Böyük atanın döyüş atını tələb etdilər. İgidlər hiddətləndilər. Böyük ata onları sakitləşdirdi:

– Mənim döyüş atımı onlara verin, təki ölüm-itim olmasın.

Ertəsi gün elçilər yenə göründülər. Onlardan biri uca səslə dedi:

– Oğlunu aparmağa gəlmişik. O bizim orduda xidmət edəcək.

Elə bil atanın ürəyinə ox dəydi. O, qəm dəryasına batdı.



Amma özünü ələ alıb dedi:

– Döyüşə qalxsaq, çoxlu igidlərimiz məhv ola bilər. Onlar mənim bir oğlumdan əskik deyillər.

Elçilər Böyük atanın oğlunu apardılar. Hamı elə düşündü ki, daha düşmən əl çəkdi, sakitlik yarandı. Ancaq belə olmadı.

Səhər elçilər yenə Böyük atanın yanına gəldilər. Elin ağsaqqalı hirsini cilovlayıb soruşdu:

– Daha nə istəyirsiniz?

Elçilərdən biri dedi:

– Mahalınızdan bir parça torpaq istəyirik. Orada məskən salacağıq.

Hamının nəzəri Böyük ataya dikildi. Onun gözləri qəzəbdən alışıb-yandı. Ayağa qalxaraq qışqırdı:

– Haydı, igidlərim! Torpaq mənim yox, xalqındır. Düşməyə aman verməyin!



• Söz boğçası •

- mahal
- hiddətlənmək
- qəm dəryasına batmaq
- özünü ələ almaq
- aman verməmək

B

Altından xətt çəkilmiş cümlələri yenidən oxuyun.

Atanın keçirdiyi hissləri təxmin edib bu cümlələri izah edin.

C

Böyük ata müharibə olmasın deyə nə etdi? Doğru cavabları seçin.

1. Öz döyüş atını düşməyə bağışladı.
2. İstifadəsiz, yararsız torpaqları düşməyə verdi.
3. Düşmənləri 1 kəsə qızılla yola saldı.
4. Oğlunun düşmən ordusunda xidmət etməsinə razı olmadı.
5. Öz igidlərini səbirli olmağa çağırdı.

Ç

“Doğma yurdun yovşanı” və “Bir parça torpaq” mətnlərini mövzu, məzmun və ideya baxımından müqayisə edin.

• Bunları bilməliyik •

MƏZMUN

Mətndə təsvir olunan əsas hadisələr onun məzmununu təşkil edir.

4

A

Hansı cümlə “Bir parça torpaq” mətnindəki əsas fikri ifadə edir?

- a) Qənaətlə dolanan kasıb olmaz.
- b) Tək əldən səs çıxmaz.
- c) Vətən torpağından pay olmaz.

• Bunları bilməliyik • ATALAR SÖZLƏRİ

Atalar sözləri – ata-babaların söylədiyi müdrik fikirlərdir. Fikrimizi daha aydın, təsirli çatdırmaq üçün atalar sözlərindən istifadə edirik.

B

Uyğunluğu müəyyən edin.

1. Fuad bu gün kitabxanaya getməlidir. Ancaq tənbellik edir. Dostu ona deyir: ...

2. Yayda kəndimizə getmişdik. Həyatdakı ağaclar qurumuşdu. Atam ağaclara baxıb təəssüflə dedi: ...

3. Dilarə yeni köynəyini geyib rəfiqəsinə göstərdi. Rəfiqəsi fikirləşdi ki, ... Ona görə də dedi: “Köynək əyninə böyükdür. Sənə yaraşmır”.

- a) Bu günün işini sabaha saxlama.
- b) Dost dostun eybini üzünə deyər.
- c) Bağa baxarsan, bağ olar, baxmazsan, dağ olar.

C

Oxuduğunuz mətnləri xatırlayın. Verilmiş atalar sözləri ilə uyğunlaşdırın.

1. İşləməyən dişləməz. 2. Yaxşılıq itməz. 3. Güc birlikdədir.



Ç

Qrup işi

Hər bir atalar sözünə uyğun hadisə düşünüb mətn qurun.

- 1-ci qrup: Başqasına quyu qazan özü düşər.
- 2-ci qrup: Könlü balıq istəyənin quyruğu suda gərək.
- 3-cü qrup: Dost çətin gündə tanınar.
- 4-cü qrup: Yalançının evi yandı, heç kəs inanmadı.

5

A

Aşağıdakı atalar sözlərini izah edin.

a

İgid ölər, adı qalar.

b

El igidləri ilə tanınar.

B

Şeiri oxuyun. Ananın oğluna verdiyi məsləhətlərə diqqət edin.

VƏTƏNİN KEŞİYİNDƏ

Laylasında anam mənə
Belə demiş dönə-dönə:
“Bir anan mən, biri vətən,
Yadda saxla bunları sən.

Canın kimi sev vətəni,
O bəsləmiş, oğul, səni!
Bayrağını möhkəm saxla,
Sərhədini tez-tez yoxla.

Qəhrəman ol, oğul, sən də
Qoru bizi böyüyəndə”.
Gözəl vətən, gözəl vətən,
Keşiyində durmuşam mən.

Mirvarid Dilbazi



?

- Şeirin müəllifi kimdir?
- Şeir hansı mövzudadır?
- Şeiri yazmaqda müəllifin məqsədi nədir?

C

Əmr cümlələri ilə ifadə olunmuş misraları seçib yazın.

Ç

Şeirdə ananın sözlərindən ibarət misraları bir daha oxuyun.

• Bunları bilməliyik •

DIRNAQ İŞARƏSİ

Mətnə obrazın dilindən deyilən sözlər bir çox hallarda dırnaq içərisində yazılır.

Məsələn: *Oğlunu cəbhəyə yola salan ana onun arxasınca səsləndi: “Sağ-salamat qayıt, oğul”.*

D

Müzakirə

Şəkillərdə əsgər geyiminin rənginə diqqət edin.
Bu rəng xaki adlanır. Sizcə, nə üçün əsgərlərin
geyimi xaki rəngindədir?

Söz boğçası

- səngər
- pilot
- sərhəd
- xaki

ƏSGƏRƏ HƏDİYYƏ

Bəşirlə Lalənin atası zabit idi. Onların ailəsi hərbi şəhərcikdə yaşayırdı.

Bir gün Bəşir küçədə velosiped sürürdü. Birdən velosipedin zənciri yerindən çıxdı. Bəşir nə qədər çalışsa da, onu yerinə sala bilmədi. Bu zaman bir əsgər ona yaxınlaşdı. Tez bir zamanda velosipedi təmir etdi. Onlar tanış oldular. Əsgərin adı Eyvaz idi. Məlum oldu ki, Eyvazın komandiri Bəşirin atasıdır.

O gündən Bəşirlə Eyvaz dostlaşdılar. Eyvaz hər dəfə balaca dostunu görəndə zarafatyana ona hərbi salam verirdi. Bəzən də Bəşirlə Laləni şokolada qonaq edirdi.

Bir gün uşaqlar xəbər tutdular ki, sabah Eyvazın doğum günüdür. Ona sürpriz etmək istədilər. Çox fikirləşsələr də, bir qərara gələ bilmirdilər. Elə bu vaxt təlimdən qayıdan Eyvazı gördülər. Onun üst-başı toz-torpağa batmışdı. Birdən Lalə sevincək qışqırdı:

– Tapdım, tapdım! Gəl onun paltarlarını yuyaq.

Bəşir Lalə ilə razılaşdı. Birlikdə plan qurdular.

Səhər erkən “Qalx” əmri veriləndə Eyvaz da bütün əsgərlər kimi oyanıb cəld paltarlarını geyinmək istədi. Bu zaman təəccübdən yerində donub-qaldı: paltarları tamam yaş idi. Ancaq çarə yox idi.

• Sözlərin yazılışı •

“o”, yoxsa “a”

Doğru

Yanlış

komandır

kamandır

şokolad

şakalad

velosiped

velasiped

Birtəhər geyinib sırada dayandı. Komandir Eyvazın gecikdiyini görüb otağına çağırdı. Eyvaz içəri girən kimi komandir hirsle soruşdu:

– Bu nə üst-başdır? Çaya yıxılmışdın?

– Özüm də bilmirəm, komandir.

– Onda cəzanı çəkəcəksən!



• Söz boğçası •

- komandır
- sürpriz
- təlim
- hərbi salam

- B** Sizcə, uşaqlar Eyvazın ad günü üçün hansı planı qurmuşdular? Şəkillərə baxın, uşaqların planı haqqında danışın.



- C** Rollu oyun Mətnə Bəşirlə Eyvazın tanış olduğu hissəni bir daha oxuyun. Həmin hissəni genişləndirərək səhnələşdirin.

- 7 A** Hadisələrin davamını təxmin edin.

Mətni oxuyun və öz təxmininizlə müqayisə edin.

Uşaqlar kənarda dayanıb “Qalx” əmrini yerinə yetirən əsgərləri izləyirdilər. Onlar əsgərlərin sırasında Eyvazı görməyib həyəcanlandılar.

Onlar Eyvazın cəzalanacağını təxmin etmişdilər. Gizlicə onun arxasınca komandirin otağına getdilər.

Uşaqlar dəhlizdə gizlənib söhbətə qulaq asırdılar. Birdən Bəşir cəsarətini toplayıb atasının otağına girdi:

– Ata, onu cəzalandırma, günah bizdədir.

Bəşirin atası və Eyvaz buna təəccübləndilər. Komandir soruşdu:

– Siz etmisiniz? Nə üçün?

– Bu gün Eyvaz əminin ad günüdür.

– Nə olsun?

– Biz Eyvaz əmini təbrik etmək üçün onun paltarlarını yuduq.

Komandir gülməkdən özünü güclə saxladı. Eyvazın üstündən su damcılayırdı. O, əlini Eyvazın çiyinə qoyub dedi:

– Səni təbrik edirəm. Axşam bizə qonaq gələrsən.

– Baş üstə, komandir! ...→





Bəşirin atası uşaqlara sarı çevrilib dedi:
– Sizə isə Azərbaycan əsgərinə göstərdiyiniz qayğıya görə hərbi hissə
adından təşəkkür edirəm!

Uşaqlar təəccüblə komandirin üzünə baxdılar. Bu onların həyatda
aldıqları ilk rəsmi təşəkkür idi.

Hüseyn Nəcəfov

B

Aşağıdakı plan əsasında mətnin qısa məzmununu danışın.

1. Uşaqların Eyvazla tanışlığı
2. Uşaqların təbrik planı
3. Komandirlə Eyvazın söhbəti
4. Uşaqların etirafı
5. Komandirin təbriki və təşəkkürü

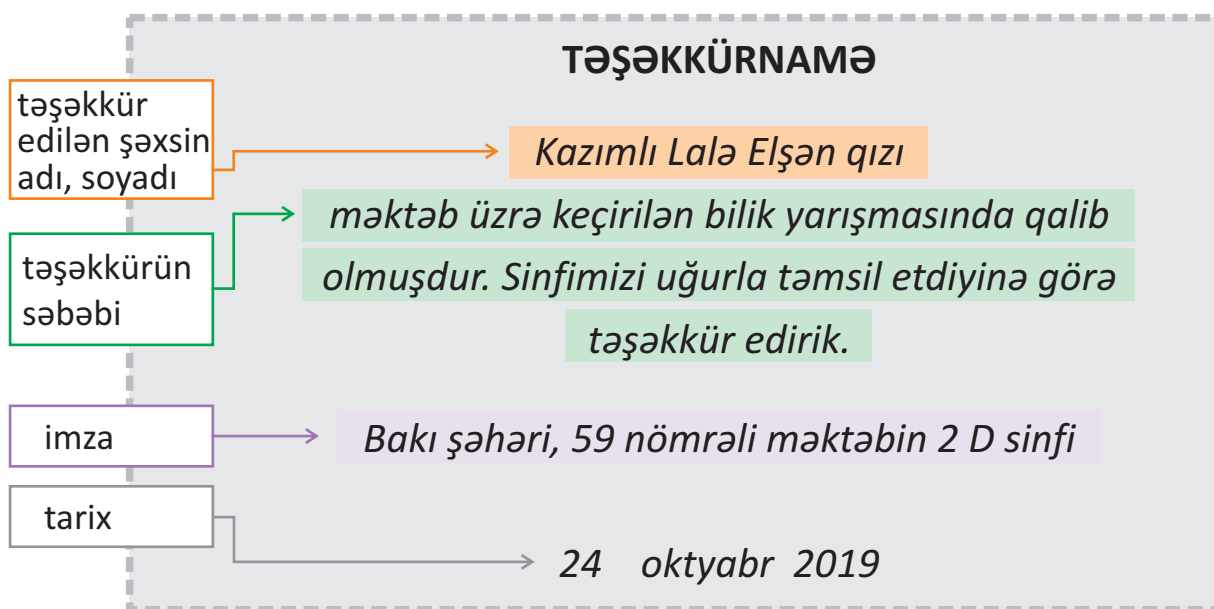
C

Rollu oyun

**Jest və mimikalardan istifadə etməklə komandirin
otağında baş verənləri səhnələşdirin.**

Ç

**Təşəkkürnamə nümunəsini oxuyun. Onun tərkib hissələri ilə
təşəkkül olun.**



D

Qruplarla iş

Verilmiş mövzularda təşəkkürnamə hazırlayın.

- 1-ci qrup: Ətrafın təmizlənməsində fəal iştirakına görə.
- 2-ci qrup: Kimsəsiz uşaqlara yardım etdiyinə görə.
- 3-cü qrup: Novruz şənliyində uğurlu çıxışına görə.
- 4-cü qrup: Rəsm müsabiqəsində qalib gəldiyinə görə.

1

A

Mətni oxuyun. Obrazların təsvir olunduğu cümlələrə diqqət edin.

BƏYAZ VƏ CUBBULU

1

Sürəyya sakit qız idi. Həyatda oynayan uşaqlara qarışmazdı. Evcik qurub gəlinciyi ilə oynayır, onunla söhbət edirdi:

– Cubbulu, nahar vaxtıdır, əllərini yu, gəl, otur, yeməyini ye. Sonra səsini bir az nazildib Cubbulunun da əvəzinə danışdı:

– Mən hələ acmamışam.

– Bax ha, vaxtlı-vaxtında yeməsən, cubbulu qalarsan.

Bütün günü onların yanında bir ağ göyərçin də olurdu. Sürəyya onu Bəyaz çağırırdı. O, eyvana qonur, saatlarla Sürəyya ilə Cubbuluya tamaşa edir, qızciğaz da ona su, dən verirdi.

2

Sürəyyagilin kəndi düşmənlərlə sərhəddə idi. Kənd tez-tez atəşə tutulurdu. Hər dəfə atılan güllə səsindən Sürəyya bərk qorxur, tez-tələsik evciyini yığışdırıb anası ilə zirzəmiyə düşürdü.

Yaz yenicə girmişdi. Aylı bir gecə idi. Evdə hamı yatmışdı. Birdən gurultu səsi hamını oyatdı. Otağın pəncərəsi çilik-çilik oldu. Sürəyya yerindən dik atılıb anasına tərəf qaçdı. Birlikdə həyətə çıxdılar. Elə bu vaxt qonşuları maşını saxlayıb onları səslədi:



• Söz boğçası •

• zirzəmi • macal

3

– Tez olun, maşına minin. Kənddən çıxmaq lazımdır.

Sürəyya qayıdıb gəlinciyini götürmək istəsə də, macal tapmadı.

Onlar başqa kənddə yaşayan xalasıgilə gəldilər. Hamı kimi Sürəyya da bütün gecəni yata bilmədi. Axı necə yataydı?! O, Bəyaz ilə Cubbulunu düşmənlərin əlində qoyub gəlmişdi. Elə hey “Cubbulu” deyib gözünün yaşını axıdır, xalasının verdiyi gəlinciyə yaxın durmurdu.

B Hansı fikir mətndə yoxdur, ancaq ola bilər?

1. Sürəyya göyərçinin adını Bəyaz qoymuşdu.
2. Sürəyyanın atası cəbhədə döyüşürdü.
3. Sürəyyanın gəlinciyi maşında qalmışdı.
4. Sürəyyagilin kəndi dağlıq ərazidə yerləşirdi.

C Şəkil və mətnə əsasən Sürəyyanı təsvir edib yazın.

1. Obrazla ümumi tanışlıq
2. Obrazın xarici görünüşü
3. Xarakteri

**Ç Sürəyya gündəlik yazsa idi, həmin günlə bağlı nə yazardı?
Sürəyyanın dilindən həmin günlə bağlı qeydlər yazın.**

2 A Mətnin davamını oxuyun. Hadisələrin ardıcılığına diqqət edin.

4 Kənd tamamilə dağılmışdı. Sürəyyagilin evindən tək-cə eyvan qalmışdı. Cubbulu daşların arasında toz-torpaq içində idi. Birdən haradansa Bəyaz uçub gəldi. Eyvanın məhəccərinə qondu. Cubbuluya baxıb kədərlə dilləndi:

- Tək qalmısan, Cubbulu?
- Hə, özüm də çox darıxıram.
- Mən də. Lap ürəyim partlayır. Görəsən, Sürəyya qayıdıb bura gələr?
- Yox, Bəyaz. Kənd düşmənlərlə doludur axı...
- Bəs onda neyləyək?
- Sənin ki qanadların var! Mən uça bilsəydim, bir dəqiqə də burada qalmazdım.
- Düz deyirsən. Mən Sürəyyanın hara getdiyini gördüm. Gəl səni də alım dimdiyimə, gedək Sürəyyanın yanına.

5 Bəyaz uçub Cubbulunun yanına qondu. Onu dimdiyinə alıb qanadlandı. Yandırılmış kəndlərin üstü ilə uçurdular. Hər tərəfdən burula-burula tüstü qalxırdı. Bəyaz boğulurdu. Amma var gücünü toplayıb yoluna davam edirdi. Gecikmək olmazdı, bir azdan hava qaralacaqdı.

Uzaqda Sürəyyanın getdiyi kənd görünürdü...



B Şəkillərə əsasən mətni tamamlayın.



C “Bəyaz və Cübbulu” mətninin bədii mətn olduğunu əsaslandırın.

Ç Araşdırma Azərbaycanın işğal olunmuş torpaqları barədə 10 fakt bildirən cümlə yazıb elmi mətn hazırlayın.

D Aşağıdakı yarımbaşlıqlarla mətnin nömrələnmiş hissələrini uyğunlaşdırın.

- a) Kənddə baş verən atışma
- b) Dostların Sürəyyanı axtarması
- c) Bəyazla Cübbulunun darıxması
- ç) Sürəyyanın gəlinciklə oynaması
- d) Sürəyyanın xalasıgilə gəlməsi

• Bunları bilməliyik • YARIMBAŞLIQ

- Mətndəki əsas hadisələr yarımbaşlıqlarla adlandırılır. Mətnin planı yarımbaşlıqlar əsasında tərtib olunur.

E Oxuduğunuz mətn üçün aşağıdakı başlıqlardan birini seçin və seçiminizi əsaslandırın.

1. Ayrılmaz dostlar
2. Müharibənin dəhşətləri

ə Aşağıdakı cümlələrdə göy rənglə verilmiş sözləri yaxınmənalı sözlərlə əvəz edib yazın.

- Sürəyyagilin evi **uçmuşdu**.
- Göyərçin gəlinciyi dimdiyinə alıb **uçdu**.

3

A

Şəkillərə baxın. Açar sözlərdən istifadə edərək müharibənin yaratdığı problemlər haqqında danışın.



Açar sözlər: müharibə, çadır, ac-susuz, evsiz-eşiksiz, ehtiyac, yardım.

B

Mətni oxuyun. Şəklin aid olduğu hissəni müəyyənləşdirin.

BEYNƏLXALQ YARDIM TƏŞKİLATI

Bir gün Anri Dünan adlı bir yazıçı səfərə çıxır. Yolu müharibə bölgəsinə düşür. Solferino deyilən bir kənddə müharibənin törətdiyi dəhşətlərin şahidi olur. Anri görür ki, məğlub olan tərəf geri çəkilməmiş, minlərlə yaralı insan köməksiz qalmışdır. O, yaralılara yardım etməyə başlayır. Amma tezliklə başa düşür ki, təkbaşına hamıya kömək edə bilməyəcək. Odur ki hücum edən əsgərlərin qarşısına çıxıb qışqırır: “Yaralılara aman verin! Axı biz hamımız insanıq”.

Onun bu sözlərindən sonra qarşı tərəf hücumu dayandıraraq yaralı əsgərlərə kömək etməyə başlayır.



Bu hadisədən sonra yazıçı düşünür ki, belə vəziyyətlərdə insanlara yardım edən beynəlxalq təşkilat yaradılmalıdır.

O, ideyasını gerçəkləşdirmək üçün gördüyü dəhşətli hadisələrdən bəhs edən “Solferino xatirələri” əsərini yazır. Onun əsəri tezliklə ...

- ...→ dünyada tanınır. Bu ideyanın tərəfdarlarının sayı gündən-günə artır.
- Nəhayət, yazıcının arzuladığı beynəlxalq təşkilat yaranır. Təşkilat indi dünyada baş verən müharibələrdə və digər fəvqəladə vəziyyətlərdə zərər çəkən insanlara yardım edir.
- Təşkilat dünyanın bütün ölkələrində fəaliyyət göstərir və onu milyonlarla könüllü dəstəkləyir.
- Azərbaycan Qızıl Aypara Cəmiyyəti də bu beynəlxalq təşkilatın üzvüdür.

• Söz boğçası •

• səfər • könüllü • tərəfdar • fəvqəladə

- C** Anri Dünanın “Solferino xatirələri” əsərini yazmaqda məqsədi nə idi?
- Ç** Anri Dünan nə üçün məhz beynəlxalq təşkilat yaratmaq istəyirdi?
- D** Mətnin əvvəlində verilmiş hadisəni Anri Dünanın dilindən danışın.

- 4 A** Şəkillərə baxın. Beynəlxalq yardım təşkilatı fəvqəladə vəziyyətlərdə zərər çəkmiş insanlara necə yardım edir?



- B** Ətrafınızda olan məcburi köçkünlərdən müsahibə alın. Aşağıdakı suallardan istifadə edə bilərsiniz.

- İşğal olunmuş hansı bölgədəsiniz?
- Necə oldu ki, doğma yurdunuzu tərk etdiniz?
- Sizə necə yardım olundu?
- Yurdunuzla bağlı hansı xatirələriniz var?



C

Qruplarla iş

Təsəvvür edin ki, siz Azərbaycan Qızıl Aypara Cəmiyyətinin üzvüsünüz. Aşağıda verilən fəvqəladə vəziyyətlərlə bağlı kiçik mətn qurun.

1-ci qrup: Qonşu ölkələrin birində zəlzələ baş vermişdir...

2-ci qrup: Kür çayının daşması nəticəsində bir neçə kəndi su basmışdır...

3-cü qrup: Uzaq Afrika ölkələrinin birində yoluxucu xəstəlik yayılmışdır...

4-cü qrup: Müharibə nəticəsində insanlar evsiz-eşiksiz qalmışdılar...

4

A

Şeiri intonasiya ilə oxuyun. Şeirin mövzu və ideyasını müəyyənəldirin.

MƏN SÜLHƏ SƏS VERİRƏM

Mən sülhə səs verirəm, –
Milyonlardan biritək.
Qoy bir daha ordular
Üz-üzə dayanmasın.

Mən sülhə səs verirəm, –
Qədim abidələri
Yerləyeksan etməsin
Toplar bir an içində.

Mən sülhə səs verirəm, –
Bombaların səmindən
Beşikdəki körpələr
Hiçqırıb oyanmasın.

Mən sülhə səs verirəm, –
Ağsaçlı anaların
Gözləri yaşla dolub
Qəlbi darda qalmasın.

Mən sülhə səs verirəm, –
Böyük kəndlər, şəhərlər
Viran olub qalmasın
Tüstü-duman içində.

Mən sülhə səs verirəm, –
Cavan qızlar, gəlinlər
Baxıb-baxıb yollara
İntizarda qalmasın.

Hüseyn Arif

B

Cümlələri oxuyun. Şeirin bəndləri ilə uyğunlaşdırın.

1. Bomba səsləri uşaqları qorxutmasın.
2. Analar gözüyaşlı qalmasınlar.
3. Qədim abidələr məhv olmasın.
4. Bir daha döyüş olmasın.
5. Cavan qız-gəlinlərin gözü yolda qalmasın.
6. Kəndlər, şəhərlər dağılmasın.

C

Sizcə, nə üçün göyərçin sülh rəmzi hesab edilir? Şəklə baxın və bu mövzuda mətn qurub danışın.



Ç

“Göyərçin” mətnini dinləyin və öz mətninizlə müqayisə edin.

1

A

Şəkillər arasından Azərbaycana aid olanları seçin və haqqında danışın. Seçdiyiniz şəkillər əsasında fəslin adını izah edin.



B

Mətni oxuyun. Suallara cavab verin.

QARABAĞ ATININ ŞÖHRƏTİ

İngiltərə kraliçası Yelizaveta at həvəskarıdır. Odur ki öz ad günündə cıdır yarışları təşkil etmişdi. Yarışda dünyanın hər tərəfindən gətirilən atlar iştirak edirdi. Bu yarışda Azərbaycanı “Zaman” adlı at təmsil edirdi. Cıdırda atı sürmək məşhur jokey Əliyev tapşırılmışdı.

Yarış başladı. Yelizaveta hündür yerdə əyləşib yarışları izləyirdi. Milli geyimdə olan azərbaycanlı jokey və onun atı hər kəsin, xüsusilə Yelizavetanın diqqətini çəkmişdi.

Zaman yarışa başlayan kimi çox az bir vaxtda digər atları və maneələri keçdi. Nəhayət, finiş xəttinə çatdı. Cıdır meydanındakı insanlar, həmçinin Yelizaveta ayağa qalxıb azərbaycanlı jokeyi və onun atını alqışladılar. Yelizaveta yanında oturan köməkçisinə tapşırırdı:

– Mən indiyə qədər belə yaraşqlı və sürətli at görmədim. Atın sahibi nə qədər pul istəsə, verin.



Mətnin davamını təxmin edin.

Sizcə, azərbaycanlı jokey öz atını kraliçaya satacaqmı?

...→ Yelizavetanın köməkçisi Əlinin yanına gəldi.

Atın qiymətini soruşdu. Dedi ki, kraliça onu almaq istəyir. Əli dedi:

– Bu atın 4 yaşı var. Qarabağ atıdır. At Azərbaycan xalqı üçün igidlik, dostluq, sədaqət rəmzidir. Biz onu sata bilmərik. Ancaq kraliçanı təbrik etmək üçün, gətirdiyimiz xalça ilə bərabər atı da hədiyyə edərik.

Zaman kraliçanın ən sevimli atı olur. Onun tapşırıqlarına əsasən mehtərlər ata xüsusi qulluq edirdilər. Hətta kraliça öz saçlarını atın yalmanın qızılı rəngində boyamışdı.

Növbəti cıdır yarışı keçiriləcəkdi. Kraliça Zamanın yarışa qatılması üçün ölkənin ən məşhur jokeylərini gətizdirir. Ancaq heç kim Zamanı ram edə bilmir. Kraliça bərk qəzəblənir.

– Məgər bu ölkədə Zamanı idarə edə biləcək jokey yoxdurmu?

Zamanın belə etməsinin səbəbini heç kim izah edə bilmirdi. Gələn baytarlar “at sağlamdır” deyib gedirdilər. Bir gün baytarlardan biri atın xəstəliyinin səbəbini belə izah etdi:

– At vətən həsrəti çəkir.



• Söz boğçası •

- cıdır
- jokey
- yalman
- mehtər
- baytar
- ram etmək

1. Cıdır yarışı nə ilə bağlı təşkil olunmuşdu?

2. Azərbaycan nümayəndələri kraliçanın ad gününə hədiyyə olaraq nə gətirmişdilər?

3. Nə üçün Əli çıxıb getdikdən sonra Zaman cıdır yarışlarına qatılmır?

C Sizcə, nə üçün milli dəyərlərimizi dünyada tanıtmaq vacibdir?

Ç Siz xaricə getsəydiniz, vətəninizi tanıtmaq üçün özünüzlə nə aparardınız?

D Azərbaycanın ilk jokeyi haqqında mətni dinləyin. Hansı sualların cavabı dinlədiyiniz mətnə var?

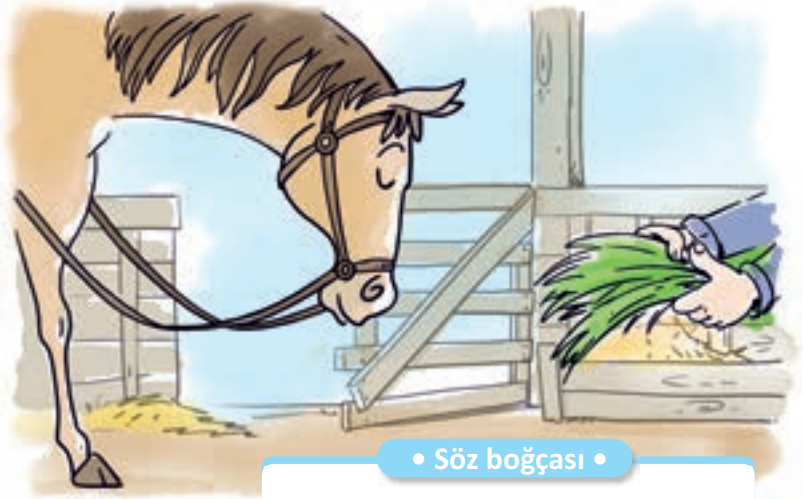
- 1) Əli Tağıyev neçə yaşından jokeylik etməyə başlayıb?
- 2) Əli Tağıyevin nəvələri İngiltərəyə niyə gedirlər?
- 3) Əli Tağıyev Gürcüstanda keçirilən yarışda hansı atı ilə qalib gəlmişdir?
- 4) Camal Tağıyevin İngiltərəyə apardığı atın adı nə idi?

2 A Şeiri oxuyun. Şeir hansı hadisəyə həsr olunub?

QARABAĞ ATI

Günlər keçdi, aylar ötdü,
Qarabağın köhləninə
Qışda kişmiş,
Yazda yaşıl ot verdilər.
Səhər-səhər
Çəmənlərdə gəzdirdilər.
O yemədi, o içmədi.
Arıqladı o günbəgün.
Xiffətini çəkirdi at Şahbulağın,
Cıdır düzün.

Bəxtiyar Vahabzadə



• Söz boğçası •

• köhlən • xiffətini çəkmək

B Oxuduğunuz şeir “Qarabağ atının şöhrəti” mətnindəki hansı fikri təsdiq edir?

C Azərbaycanın milli oyunu çövkən barədə mətni dinləyin.
Uyğun şəkli müəyyən edin.
Mətn və şəkil əsasında oyunun qaydaları haqqında danışın.



Ç Aşağıdakı izahlara uyğun gələn sözləri seçib kiçik lüğət tərtib edin.
Bu sözlərdən hansı fərqli məna qrupuna aiddir?

- | | |
|---|------------|
| 1. Ata qulluq edən, atabaxan | a) kraliça |
| 2. Cıdırda at sürən; sirkdə at sürən artist | b) baytar |
| 3. Heyvanları müalicə edən həkim | c) jokey |
| 4. Qadın hökmdar (padşah) | ç) mehtər |

D Mətndəki məlumatlardan istifadə edərək cümlələri genişləndirin.

1. Əli satmadı (nəyi? kimə?)
2. Mehtərlər qulluq edirdi (nəyə? necə?)
3. Kraliça yarış keçirdi (harada? niyə?)
4. Əlinin idarə etdiyi "Zaman" qalib gəldi (nə vaxt? harada?)

3 A Mətni oxuyun. Məkanların təsvirinə diqqət edin.

İÇƏRİŞƏHƏR

Altay ilk dəfə idi ki, təzə evlərini görürdü. O, içəri girən kimi eyvana qaçıb ətrafa nəzər saldı:

– Oh, nə gözəldir! Dənizkənarı bulvar, attraksionlar, hündür binalar, geniş küçələr, mağazalar... Buradan hər **yan** görünür.

Altay bu təzə, yaraşıklı mənzili çox sevirdi. Amma köhnə məhəllə yoldaşları, ən çox da yaxın dostu Aydın üçün darıxırdı. Altayla Aydın İçərişəhərdə qonşu idilər. Küçə o qədər dar idi ki, üzbəüz pəncərədən bir-biriylə söhbət edirdilər.

Birdən qapının zəngi çalındı. Gələn Aydınğilin ailəsi idi.

Altay Aydını eyvana aparıb şəhəri göstərdi:

– Görürsən, necə gözəldir! İçərişəhərdə o dar küçələr, köhnə evlər lap adamı darıxdırırdı. Ancaq burada müasir binalar, geniş park var. ...→





Aydın duruxdu, amma dinmədi. Altay yenə soruşdu:

– Hə, düz demirəm? İçərişəhəri kökündən uçurub-dağıtmaq lazımdır.

Aydın fikirli-fikirli dilləndi:

– Elə hamısını? Qız qalasını, Şirvanşahlar sarayını da?

Altay duruxdu, ancaq sözünü geri götürmək istəmədi. İkisi də əl-qollarını ata-ata mübahisə edirdilər. Hətta səs-küyə gələn atalarını belə görmürdülər.

B

Altayla Aydın nə üçün mübahisə edirdilər?

Siz hansı obrazın fikri ilə razı deyilsiniz? Fikrinizi əsaslandırın.

C

Mətnin sonluğunu oxuyun. Öz fikrinizlə müqayisə edin.

Altayın atası da müzakirəyə qoşuldu:

– Qədimdə paytaxtımız Bakı yalnız İçərişəhərdən ibarət olub. Onu əhatə edən qala divarları şəhərimizi yadellilərdən qoruyub. İçərişəhərdə hər bir ev, küçə keçmişimizdən bir yadigardır. Divardan asılmış o xalçanı görürsünüzmü? O bizə nənə-babalarımızdan qalıb. Ona görə də bizim üçün doğma və əzizdir...



Mikayıl Rzaquluzadə

Ç

Altayın atası hansı cümlə ilə fikrini bitirə bilər?

a) İçərişəhərdə köhnə evləri söküb yenilərini tikməliyik.

b) Bakının ətraf rayonlarını da gözəlləşdirməliyik.

c) İçərişəhərimizin o dar küçələrini də bax beləcə qoruyub saxlamalıyıq.

D

Şəklə baxın. Mətndəki hansı cümlələr bu şəklin İçərişəhərə aid olduğunu təsdiq edir?



E

Mətndə İçərişəhərdə yerləşən hansı tarixi abidələrin adları çəkilir?

4

A

“Sehrli söz” mətnini dinləyin. Müəllimin suallarına cavab verin.

• Bunları bilməliyik •

NƏZAKƏTLİ İFADƏLƏR

Elə söz və ifadələr var ki, onları müəyyən məqamlarda işlədirik.

- Məsələn:
- **Salamlaşarkən:** *salam, xoş gördük, sabahın xeyir.*
 - **Təşəkkür edərkən:** *çox sağ olun, təşəkkür edirəm.*
 - **Xahiş edərkən:** *zəhmət olmasa, xahiş edirəm.*
 - **Təbrik edərkən:** *mübarəkdir, sağlığınıza qismət.*

Bu cür nəzakətli ifadələr ətrafdakılara xoş təsir bağışlayır.

B

Hər bir məqama uyğun nəzakətli ifadə seçin.

Məqam

1. Biri sizə kömək edir.
2. Dostunuzu yarışa yola salırsınız.
3. Kimdənsə kömək istəyirsiniz.
4. Kimsə sizdən inciyib.
5. Dostunuz yeni köynək alıb.

Nəzakətli ifadə

- a) Mübarəkdir!
- b) Zəhmət olmasa!
- c) Üzr istəyirəm!
- ç) Çox sağ olun!
- d) Uğur olsun!

C

Rollu oyun

Aydınla Altayın yeni mənzildə qarşılaşmasını səhnələşdirin.
Nitqinizdə nəzakətli ifadələrdən istifadə edin.



5

A

Mətni oxuyun. Novruz bayramı ilə bağlı milli adət-ənənələrimizi qeyd edin.

NOVRUZ BAYRAMI

Novruz bayramı Azərbaycanın milli bayramıdır. Novruz bayramı yaz fəslinin gəlişinə bir ay qalmış qeyd olunmağa başlayır. Belə ki, hər həftənin çərşənbə axşamı növbə ilə Su, Od, Yel, Torpaq çərşənbələri keçirilir.

İlk çərşənbə Su çərşənbəsidir. Həmin gün hamı səhər tezdən bulaq başına gedir, əl-üzünü yuyur, suyun üstündən atlanır.

Od çərşənbəsində adətə görə, insanlar tonqal qalayıb üstündən tullanırlar. Bununla bütün pis günlərin geridə qalmasını arzulayırlar. ...→



→ Yel çərşənbəsində əsən isti küləklər yazın gəlişindən xəbər verir.

Axırıncı çərşənbə Torpaq çərşənbəsidir. Həmin gün bütün evlərdə bayram süfrəsi açılır, cürbəcür yeməklər, əsasən, aş, paxlava, şəkərbura, qoğal, badambura və s. bişirilir, bayram xonçası bəzənir.

Kosa, Keçəl bu bayramın rəmzi obrazlarıdır. Onlar bayram axşamı insanları öz oyunları, nəğmələri ilə şənlandirirlər.



B Mətnə hansı Novruz adəti haqqında məlumat verilmir?



C Hər abzas üzrə yarımbaşlıqlar tərtib edin.

Ç Qohumlarınızdan birinə Novruz bayramı münasibətilə təbrik açıqçası hazırlayın. Açıqçanızda nəzakətli ifadələrdən istifadə edin.

D Sınıfdə “ən çox sevdiyiniz bayram” mövzusunda sorğu keçirin. Sorğu anketini aşağıdakı kimi tərtib edin. Sorğunun nəticəsinə əsasən diaqram hazırlayın.

ANKET NÜMUNƏSİ

Şagirdlərin adı	Bayramlar				
	Bilik günü	Bayraq günü	Yeni il	Novruz bayramı	Qurban bayramı
İsgəndərov Şahin			✓		
Həsənova Aytac				✓	
Cəfərzadə Yusif		✓			

Ümumiləşdirici təkrar

6 A Mətni oxuyun. Üç əsas məlumatı qeyd edin.

DÜNYANIN ƏN QƏDİM XALÇASI

Azərbaycan xalqının ən qədim milli dəyərlərindən biri də xalçadır. Xalça – divara vurmaq, yaxud ayaqaltına sərmək üçün bəzəkli ev əşyasıdır. Hər bir xalçanın üstündəki naxışlar həmin xalqın milli mədəniyyətinin bir nümunəsidir.



Bu gün dünyanın məşhur muzeylərində Azərbaycan xalçaları nadir sənət əsəri kimi qorunub saxlanılır. Dünyanın ən qədim xalçası da elə Azərbaycana məxsusdur. Bu xalça bərdəli toxucuların əl işidir. Onlar xalını toxuyarkən təbii bitkilərdən alınmış rənglərdən istifadə etmişlər. Ona görə də aradan min illər keçsə də, rəngini dəyişmədən dövrümüzə gəlib çatmışdır. Bərdə xalçası hazırda Rusiyanın ən məşhur muzeylərinin birində şüşə arxasında saxlanılır.

B Mətnin mövzusu nədir?

1. Ev əşyaları 2. Azərbaycan xalçaları 3. Məşhur muzeylər

C Hansı cümlə mətnin məzmununa uyğun deyil?

1. Saz, tar, kamança Azərbaycanın milli musiqi alətləridir.
2. Azərbaycan Milli Xalça Muzeyində xeyli sayda qədim xalça saxlanılır.
3. Azərbaycan xalçalarında istifadə olunan naxışlardan biri butadır.

Ç Bölmənin mövzusunə uyğun atalar sözünü seçin.

1. Sağlam bədəndə sağlam ruh olar.
2. Ağıl gücdən üstündür.
3. Bu dünyada şirin şey bir anadır, bir vətən.

D Aşağıdakı cümlələrdə dırnaq işarələrinin yerini müəyyən edib düzgün şəkildə köçürün.

1. Heydər Əliyev demişdi: Mən fəxr edirəm ki, azərbaycanlıyam.
2. Bəxtiyar Vahabzadə deyib: Vətən borclu deyil, biz borcluyuq vətənə.

7

ÜNSİYYƏT NƏDİR



1 A

Şəkillərə baxın və suallara cavab verin.

- Məlumatları hansı yollarla əldə edirsiniz?
- Fikirlərinizi başqalarına necə çatdırırsınız?
- Qobustan qayalarının üstündəki təsvirlər bizə nədən xəbər verir?



LAYİHƏ

B Bizi əhatə edən varlıqlar haqqında məlumatları necə əldə edirik? Şəkillərə baxın və bu haqda danışın.



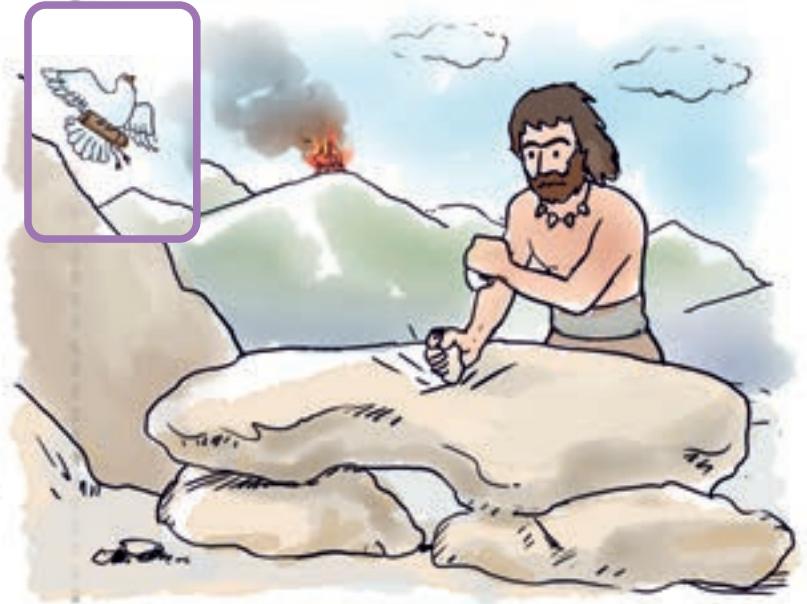
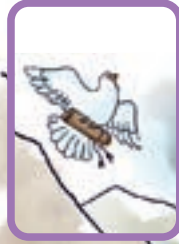
C Aşağıdakı informasiya vasitələri ilə məlumat alarkən hansı duyğu orqanlarımızdan istifadə edirik?



Ç Şeiri oxuyun. Suallara cavab verin.

XƏBƏRLƏŞMƏ

Bilirsənmi, qədim insan
Necə xəbər çatdırarmış
Dağda olsa, bağda olsa,
Ya səfərdə, yolda olsa?
Nağaraya vura-vura,
Ocaqları qura-qura,
Göyərçinlər uçuraraq
Hay salarmış yerə-göyə,
Çağırırmış o, köməyə:
“Atlılar, ay atlılar,
Atları qanadlılar,
Elimizə gedərsiniz,
Olanları deyərsiniz”.



•Söz boğçası•

• ünsiyyət • informasiya • hay salmaq

- Şeirdə hansı xəbərleşmə vasitələrinin adı çəkilir?
- Şeirin hansı hissəsi sizə “Tıq-Tıq xanım” nağılını xatırladır?

2

A

Şeirin davamını oxuyun. Xəbərləşmə vasitələrinin adını qeyd edin.

Poçt quruldu, məktubları dəstə-dəstə
Poçtalyonlar daşıdılar dostdan-dosta.

Daşıdılar sevincləri, kədərləri,

Çatdırdılar acı, şirin xəbərləri.

Qəzet, jurnal çıxardılar daha sonra,

Teleqramlar vurulurdu ora-bura.

“Alo” deyib telefonlar çağıranda

Məsafələr lap qısaldı bircə anda.

Uzaqlarla yaranırdı əlaqələr,

Radiodan yayılırdı artıq xəbər.

Ağ-qaraydı televizor yarananda,

Rəngli ilə əvəzləndi tez zamanda.

Ən nəhayət, internetin əsr gəldi,

Son xəbərlər hər saniyə yeniləndi.

İndi artıq min-min evdə məskən salır,

İnsan oğlu hər xəbəri ondan alır.

Ləman Həsənlı



•Söz boğçası•

• poçt • poçtalyon • teleqram • kanal • jurnal • qəzet • internet • əsr

B

Şeirın məzmunundan çıxış edərək informasiya vasitələrini zaman ardıcılığı ilə düzün.

radio

internet

teleqram

televiziya

məktub

telefon

qəzet

C

Şeirdə hansı rənglə verilmiş sözlər əksmənəlidir? Onlardan hansı əlamət bildirir?

Ç

Şeirdə altından xətt çəkilmiş misranı necə başa düşürsünüz?

Verilmiş şəkil bu misranı ifadə edirmi?

D

Aşağıdakı misraları izah edin.

“Alo” deyib telefonlar çağıranda
Məsafələr lap qısaldı bircə anda.



E

Acı, şirin sözləri varlığın hansı əlamətini bildirir: *formasını, rəngini, dadını, ölçüsünü*?

Bəs Çatdırdılar *acı, şirin* xəbərləri misrasında bu sözləri necə izah etmək olar?

• Faydalı məsləhət • SÖZÜN MƏNALARI

Sözün bir neçə mənası ola bilər. Onun mənasını izah etmək üçün işləndiyi cümləyə diqqət yetirmək lazımdır:

söz	cümlə	məna
böyük	Onlar <u>böyük</u> evdə yaşayırlar.	iri, yekə, geniş
	İsgəndər <u>böyük</u> sərkərdə idi.	tanınmış, məşhur

ə

Cümlələri oxuyun, “baş” sözünün yerinə görə mənasını izah edin.

1. Dağın **başında** qar var idi.
2. Kolların arasından tülkünün **başı** göründü.
3. **Baş** həkim xəstəyə yaxınlaşdı.

3

A

Şəklə baxın. Sizcə, bu mətdə hansı informasiya vasitəsindən danışılır?

QƏDİM OĞUZ ELİ

I hissə

Biri varmış, biri yoxmuş. Çox qədim zamanlarda Oğuz elində balaca bir oğlan yaşayırmış.

Bir gün balaca oğlan çəmənlikdə oynayırdı. Birdən o, dağın başında yanan bir ocaq gördü. Ocaq o qədər gur yanırdı ki, obanın dörd bir yanından görünürdü. Uşaq baxdı ki, ocağı görən hamı sevinir, şadlanır.

Balaca oğlan babasının yanına qaçdı, təəccüblə soruşdu:

– Baba, ay baba, bu ocaq niyə yanır, camaat niyə belə sevinir?

– Elimizin adəti budur, bala. Elimizdə igidləri, xatunları şənliyə, toya çağıranda uca dağın başında bir tonqal qalayırlar. Başqa yerlərdə bu alovu görüb orada da tonqal qalayırlar.

Beləcə, şənlik xəbəri bütün Oğuz elinə yayılır. Hamı geyinib-kecinib şənliyə gəlir. Gəl hazırlaşaq, biz də elin şənliyinə qatılmaq.



B Sizcə, qədimdə insanlar nə üçün ocaq vasitəsilə xəbər yayırdılar?

C Əgər düşmən doğma elə hücum etsəydi, sizcə, bu xəbəri hamıya necə çatdırardılar?

II hissə

Nağıl dili yüyrek olar, deyərlər. Bu hadisədən xeyli vaxt keçir. Bir gün balaca oğlan görür ki, dağın başında yenə ocaq qalanıb. Qaç-qaç babasının yanına gedir:

– Baba, ay baba, bax, ocaq qalayıblar. Deyəsən, yenə şənlik var.

– Oğul bala, görürsən, orada iki tonqal var. Bu o deməkdir ki, elin başında təhlükə var. Düşmən yurduмуza basqın edib. İndi igid oğullarımız toplanıb elimizi qoruyacaqlar, bala.

Uşaq görür ki, doğrudan da, el-obanın ağsaqqalları, ağbirçəkləri alqışlarla igidləri döyüşə yola salırlar.

• Söz boğçası •

- Oğuz eli
- xatun
- yüyrek
- alqış
- qalamaq
- ağbirçək



Ç Şəkildə Oğuz elinin ağsaqqallarının dilindən verilmiş cümlələri oxuyun. Əsgəri döyüşə yola salarkən ona arzularınızı necə ifadə edərdiniz?

• Bunları bilməliyik • **ALQIŞ**

- **Alqış** – xoş arzu, niyyət ifadə edir:

Ocağınız yanar olsun! Çörəyiniz bərəkətli olsun!

D Aşağıdakı cümlələrdən hansı alqışdır?

- İgid oğullar vətəni qoruyurlar.*
- El-oban səninlə fəxr etsin!*
- Vətən ana qədər doğmadır.*

LAYİHƏ

4

A

Sizcə, Oğuz eli daha hansı xəbərlər üçün ocaqlar qalayırmış?

III hissə

Zaman su kimi axıb keçdi. Oğuz elindən düşmənin ayağı kəsilmiş, gözəl günlər geri qayıtmışdı. Bizim balaca da xeyli böyümüşdü. Bir gün yenə o, dağın başında ocaq gördü. Amma indi üç ocaq qalanmışdı. Üz tutdu babasına:

– Ay baba, indi də dağın başında üç ocaq yanır. Bunun mənası nədir?

– Oğul, torpağın yurd, vətən olması üçün iki şərt lazımdır. Biri odur ki, gərək bu torpağı düşməndən qoruyasan. Biri də odur ki, torpağı əkib-becərəsən. Torpağı qoruya bilmiriksə, əkib-becərməyə dəyməz. Əkib-becərmiriksə, qorumağa dəyməz. Dağın başında gördüyün o üç ocaq da insanları əkin-biçinə səsləyir. Tanrı onların qoluna qüvvət versin. Torpağımız bərəkətli olsun!



Ləman Həsənlı

B

Mətnə əsasən şəkillərin ifadə etdiyi məlumatları müəyyən edin.



C

Qruplarla iş

Hadisələrə uyğun alqışlar düşünüb yazın.

1-ci qrup

*Ayselin 7 yaşı tamam olmuşdu.
Dostları onu təbrik etməyə getdi.
Ona öz arzularını bildirdilər.*

2-ci qrup

*Novruz bayramı idi. Azər babası
ilə nənəsini təbrik etmək üçün
onlara getmişdi.*

3-cü qrup

*Şam yeməyi bitərkən Ayan
anasına dadlı yeməklərə görə
xoş arzularını bildirdi.*

4-cü qrup

*Şahmat yarışında Nadir
qalib gəlmişdi. Sınıf
yoldaşları onu təbrik etdilər.*

5

A

Mətndəki yer və şəxs adlarını qeyd edin.

QƏLƏBƏ XƏBƏRİ

I hissə

Bu hadisə çox qədimdə baş verib. O dövrdə Yunanıstan və İran arasında müharibə gedirdi. İran ordusu Yunanıstanın paytaxtı Afinaya doğru irəliləyirdi. Afinanı idarə edən **üç** ağsaqqal bir yerə yığılıb məsləhətləşdilər.

Birinci ağsaqqal dedi:

– İran qoşunları Marafon şəhərinə yaxınlaşıb. Marafonla Afina arasında cəmi 42 km məsafə var. Onlar Marafonu alsalar, bir günə paytaxta çata bilərlər.

Bu yerdə **ikinci** ağsaqqal ayağa qalxdı:

– İranlılar şəhərə girsələr, heç kimə aman verməyəcəklər. Gəlin Afinadakı qadın və uşaqları şəhərdən çıxaraq. Onları dağlarda gizlədək.

Üçüncü ağsaqqal təklif etdi:

– Gəlin iranlıları duz-çörəklə qarşılayaq, onlara baş əyək. Onda rəhmə gələrlər, heç kimə toxunmazlar.

Yunan ordusunun sərkərdəsi Miltiad bu sözlərdən hiddətə gəldi. Söz alıb danışmağa başladı:

– Biz İran ordusu ilə döyüşə girməliyik. And içirəm ki, son damla qanımıza qədər vuruşacağıq, düşməni paytaxta buraxmayacağıq.

Həm Miltiadı alqışladı. Amma ağsaqqallar şərt qoydular:

– Üç gün ərzində səndən xəbər çıxmasa, biz qadınları və uşaqları şəhərdən çıxaracağıq.



B

Uyğunluğu müəyyən edin.

1

Yunanıstan

2

Afina

3

Marafon

4

Miltiad

a

paytaxt

b

sərkərdə

c

ölkə

ç

şəhər

C

Ağsaqqallardan hansının təklifi sizin xoşunuza gəlmədi? Səbəbini izah edin.

LAYIHƏ

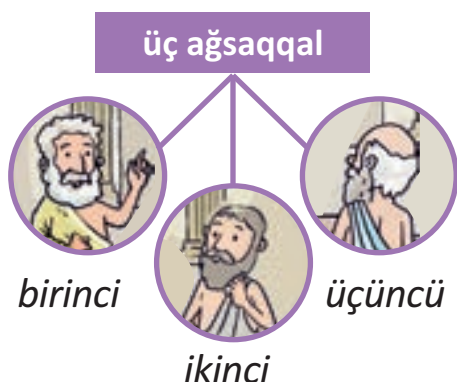
Ç Cümlələri tamamlayın.

1. Ağsaqqallar məsləhətə yığışdılar, çünki ...
2. İkinci ağsaqqal qadınları şəhərdən çıxarmağı təklif etdi, çünki ...
3. Miltiad üçüncü ağsaqqalın sözlərinə hiddətləndi, çünki ...
4. Ağsaqqallar Miltiadı alqışladılar, çünki ...

D Mətnin sonuncu cümləsindən hansı nəticəni çıxarmaq olar?

1. Miltiad ağsaqqallara mütləq qələbə xəbəri çatdırmalı idi.
2. Afinada qadın və uşaqların taleyi döyüşün nəticəsindən asılı idi.
3. Qələbə xəbəri gəlsə idi, qadın və uşaqları şəhərdən çıxaracaqdılar.

E Mətnə qırmızı rəngli sayla göy rəngli saylar arasındakı fərqi izah edin. Aşağıdakı sxemdən istifadə edin.



• Bunları bilməliyik • -inci HISSƏCİYİ

- Bəzi say bildirən sözlərə **-inci** hissəciyi artırıqda varlığın sıradakı yeri bildirilir. Bu hissəcik ahəng qanununa uyğun olaraq dəyişir. Məsələn: **qırxıncı, beşinci, onuncu, üçüncü.** Bu sözləri rəqəmlə də ifadə etmək olur. Bu zaman **-inci** hissəciyi qısaldılır: **-XCI**. Nümunə: **40-cı, 5-ci, 10-cu, 3-cü.**

Ə Aşağıdakı sayları sözlə ifadə edib yazın.

97

20-ci

36-cı

125

41-ci

9-cu

F Nöqtələrin yerinə uyğun gələn sayları yazın.

yeddi

yeddinci

üç

qırxıncı

1 ... gün, ... gecə yol getdi.

2 Göyün ... qatına qalxdı.

3 Göydən ... alma düşdü.

4 Məlikməmməd ... qapını açdı.

II hissə

Üçüncü gün yetişdi. Səhər tezdən Marafon yaxınlığındakı çöldə qızğın döyüş başladı. Əvvəlcə İran döyüşçüləri yunanları ox yağışına tutdular. Atılan oxlar az qala Günəşin qabağını tuturdu.

Sonra qılınc döyüşü başladı. Yunanlar düşməni üstələyirdilər. Cəsur Miltiad cəng arabasında döyüş meydanının sağından girib solundan çıxırdı. Lakin iranlılar həddən artıq çox idilər. Həlak olan bir nəfərin yerinə beşi gəlirdi. Nəhayət, Miltiad qərara gəldi ki, ilan başını əzsın. Buna görə də İran ordusunun başçısını axtardı.

İran sərkərdəsi böyük bir filin üstündə oturub döyüşü seyr edirdi. Miltiad cəng arabasını düz onun üstünə sürdü. Filə çatanda düşmənin üstünə tullandı. Bir göz qırpımında xəncərini çıxarıb sərkərdənin boğazına dirədi və qışqırdı:

– Döyüşçülərinə de ki, silahı yerə qoysunlar. Yoxsa boğazını üzərəm.

Sərkərdənin rəngi ağardı. O, döyüşçülərinə təslim olmaq əmrini verdi. Beləliklə, yunan əsgərləri düşmən üzərində qələbə çaldılar.

**• Söz boğçası •**

- üstələmək
- cəng arabası
- dirəmək
- bir göz qırpımında
- həlak olmaq
- təslim olmaq
- rəngi ağarmaq

B

Aşağıdakı cümlələri izah edin.

- *Atılan oxlar az qala Günəşin qabağını tuturdu.*
- *Miltiad qərara gəldi ki, ilan başını əzsın.*

C

Doğru, yoxsa yanlış?

1. *Miltiad Afina ağsaqqallarına verdiyi sözün üstündə durdu.*
2. *Döyüşdə yunan əsgərlərinin sayı çox idi.*
3. *Miltiadın cəsurluğu yunanlara qələbə qazandırdı.*
4. *İran sərkərdəsi Miltiada təslim olmadı.*

Ç

Şəkildən də istifadə etməklə mətni genişləndirib nəql edin.

III hissə

Artıq axşam düşmüşdü. Bu gün Afina ağsaqqallarına xəbər çatdırmaq vaxtı idi. Miltiad döyüşçüləri başına yığib dedi:

– Bilirəm, ağır döyüşdən sonra hamınız yorulmusunuz. Amma bu gecə biz Afinaya qələbə xəbərini çatdırmalıyıq. Kim bunu edə bilər?

Gənc bir əsgər irəli çıxdı:

– Mən yaxşı qaçıram. Özüm də Olimpiya oyunlarının qalibi olmuşam. Qoy bu xəbəri mən çatdırım.

Gənc əsgər qaça-qaça Marafondan çıxıb Afinaya tərəf üz tutdu...

Afinada qadın və uşaqları şəhərdən çıxarmağa hazırlaşdılar. Qala gözetçiləri intizarla Marafona gedən yola baxırdılar. Birdən Ayın zəif işığında kimsə göründü. O qaça-qaça şəhərə yaxınlaşırdı. Gözetçilərdən biri diqqətlə baxıb qışqırdı:

– Bu ki yunan əsgəridir. Marafona döyüşməyə getmişdi.

Hamı qala qapısından çıxıb əsgəri qarşılamağa getdi. Onlar yaxınlaşanda əsgər özünü saxlaya bilməyib diz üstə çökdü. Bütün gücünü toplayıb üç kəlmə deyə bildi:

– Biz qələbə çaldıq!



- Nəyə görə Afinaya xəbəri gecikdirmək olmazdı?
- Nə üçün Afina qalasının gözetçiləri Marafon tərəfə intizarla baxırdılar?

Rafiq İsmayılov

B “Ağır döyüş” ifadəsindəki *ağır* sözünü necə izah etmək olar?

- böyük çəkisi olan (*ağır çanta*)
- şiddətli, amansız (*ağır cəza*)
- çətin başa düşülən, mürəkkəb (*ağır cümlə*)

C Qruplarla iş

Mətnin hər bir hissəsinə aid plan tərtib edin və mətni plan üzrə nəql edin.

Ç Mətnin hekayə xəritəsini tərtib edin.

1

A

Təsəvvür edin ki, sizə bir bağlama gəlib. Bağlamada aşağıdakı əşyalar var. Sizcə, bu əşyalar vasitəsilə sizə hansı xəbəri çatdırmaq istəyirlər?



B

Mətni oxuyun. Suallara cavab verin.

BİR QALANIN SİRRİ

I hissə

Keçmiş zamanlarda bir həkim və alim vardı. Onlar bütün çiçəklərin, otların sirrini bilirdilər. Alim dərman bitkilərini tapıb gətirər, həkim onlardan məlhəm hazırlayardı.

Bu məmləkətin Simnar xan adlı bir zalım hökmdarı var idi. O, dağlardan gələn çayların qarşısını kəsdirmişdi. Camaat bir içim suya görə Simnar xana boyun əyməli olurdu.

Günlərin birində həkim yeni bir dərman düzəltdi. Dərman daşı əridib suya çevirir, ətrafı canlandırırdı. Bu dərmanın sorağı Simnar xana çatdı. O öz adamları ilə həkimin evinə gəldi ki, dərmanın sirrini öyrənsin. Həkim sirri verməyə razı olmadı. Simnar xanın adamları həkimin qarşısına iki qab qoydular. Qabların birində qızıl, o birində isə qandal var idi.

Simnar xan dedi:

– Həkim, bunlara bax, birini seç!

Amma həkim hədiyyələrə baxaraq başını buladı. Heç bir sirr vermədi. Bunu görən zalım xan həkimi Qanlı Qayadakı zindana saldırdı.

- Həkim dərmanları nədən hazırlayırdı?
- Həkimi nə üçün zindana saldılar?
- Sizcə, Simnar xan dərmanı nə üçün əldə etmək istəyirdi?

•Söz boğçası•

- məlhəm
- məmləkət
- zindan
- qandal



C Sizcə, Simnar xan qızıl və qandalı həkimə göstərməklə nə demək istəyirdi?



2 A Mətnin davamını oxuyun. Hadisələrin ardıcılığına diqqət edin.

II hissə

Kənddə heç kim həkimin yerini bilmirdi. Kənd camaatı çox narahat idi. Alim baba həkimin şagirdini yanına çağıraraq dedi:

– Elşən, həkim heç vaxt bizə bir xəbər qoymamış evdən çıxmazdı. Gəl gedək, onun evinə baxaq.

Onlar həkim babanın evinə yollandılar. Evdə hər şey alt-üst idi. Alim baba ilə Elşən həkimdən bir nişanə tapmaq üçün hər yerə baxdılar.

Dərmanların yığıldığı rəfdə bir qutu tapdılar. Elşən qutunu açdı. Qutunun içində nar, sim, qanlı daş və qıfıl var idi. Elşən qutunun içindəkilərə baxıb heç nə başa düşmədi. Alim baba gülümsədi:

– Həqiqətən, həkim baba ağıllı və tədbirli imiş. O, yerini bizə qabaqcadan bildirib.

Elşən xəncərini tez belinə bağladı. Kənd camaatına xəbər verdi.

M.Təhmasibin eyniadlı əsəri əsasında



•Söz boğçası•

- nişanə
- sim
- tədbirli

B Sizcə, həkim şəkildə gördüyünüz əşyalarla dostlarına hansı xəbəri çatdırmaq istəyirdi?

C Şəkillərə əsasən mətnin sonluğunu danışın.



Ç

Şəkil adlarındakı *sim* və *simli* sözləri hansı suallara cavab verir? Bu sözlər arasındakı fərqi izah edin.



sim



simli musiqi aləti

D

Verilmiş sözləri suallar əsasında qruplaşdırıb yazın.

*bilik, tərbiyə, külək,
ürəkli, intizam, küləkli,
ürək, tərbiyəli, atir, intizamlı,
bilikli, atirli*

• Nümunə •

Nə?	Necə?
<i>bilik</i>	<i>bilikli</i>

• Bunları bilməliyik • -li, -li, -lu, -lü hissəciyi

- Bir çox ad bildirən sözlərə *-li* hissəciyi artırmaqla əlamət bildirən söz yaratmaq olur. Bu hissəcik ahəng qanununa uyğun olaraq dəyişir: *-lı, -li, -lu, -lü*.

ışık – ışıqlı, fərq – fərqli, nur – nurlu, güc – güclü

E

Ad və əlamət bildirən söz cütlükləri yaradıb yazın.

cəsarət – cəsarətli
tədbir –
 – ağıllı

– duzlu
daş –
 – sirli

3

A

Mətnin adından və şəkillərdən istifadə edərək mətnin məzmununu təxmin edin.

SİRLİ HEKAYƏ

Bu əhvalat keçən yay olmuşdu. Bir gün atam söz verdi ki, həftəsonu mənə Qobustana səyahətə aparacaq. Bazar gününü intizarla gözləyirdim. Nəhayət, həmin gün yetişdi. Biz avtobusa minib yola düşdük. →



...→ Avtobusda atam gülümsəyərək dedi:
– Qarşıda səni çox maraqlı gəzinti gözləyir.
Qobustan qayalarında sirli hekayələrlə tanış olacaqsan.
Maraq məni bürüdü. Avtobusdan düşüb atamla
Qobustan qayalığına tərəf yollandıq. Burada yaşayış
yox idi. Amma çoxlu turistlər vardı. Onlar qayaların
şəklini çəkirdilər.

Diqqətlə ətrafa baxdım. Maraqlı bir şey görmədim:
– Ata, bunlar ki adicə qayadır. Bəs hanı maraqlı
hekayələr?

Atam gülümsədi:
– Ora bax, qayaların üzərində həkk olunmuş şəkilləri
görürsən?

– Hə, nə olsun ki? – deyə soruşdum.

Atam dedi:
– Qədim insanlar öz fikirlərini şəkillərlə ifadə
edirdilər. Qayalarda çəkilmiş rəsmlər keçmişimizdən
xəbər verir. İndi biz o şəkillərə baxaraq keçmişdəki
insanların yaşayışı, məşğuliyyəti haqqında məlumat
ala bilərik.

Yaxınlıqdakı qayanın üstünə baxdım. Burada ov edən
insanlar təsvir olunmuşdu. Yuxarıda isə qayıqda
oturmuş balıqçıların rəsmi var idi. Öz-özümə
düşündüm: **“Görünür, qədim insanlar ova gedirmişlər.
Həm də qayıqla dənizə çıxıb balıq tuturmuşlar”.**

Digər tərəfdə isə əl-ələ tutmuş insan rəsmləri
diqqətimi cəlb etdi. Onları atama göstərib dedim:

– Ata, bax. Elə bil yallı gedirlər.

Atam dedi:
– **Qədimdə ovu uğurlu keçən insanlar rəqs edib
əylənirmişlər.**

Qayaların üstü şəkillərlə dolu idi. Anlamağa
çalışdıqca bu şəkillər, doğrudan da, maraqlı hekayəyə
çevrilirdi.

Atam haqlı imiş. Hərflərlə yazılmasa belə, şəkilli
qayalar keçmişdən bu günə maraqlı hekayələr daşıyır.

Ləman Həsənlı

B Şəkilləri mətndə müxtəlif rənglərlə verilmiş cümlələrlə uyğunlaşdırın.



C Cütlərlə iş Həyatınızda rast gəldiyiniz ən maraqlı hadisəni şəkillə təsvir edin. Yoldaşınızın çəkdiyi şəklə baxaraq onun hansı hadisəni təsvir etdiyini danışın.

4 A Aşağıdakı simvolları hansı fənlərə aid edərdiniz?



B Təsəvvür edin ki, xaricdən gəlmiş bir adamla söhbət edirsiniz. O sizdən kağız pullarımızın üzərindəki təsvirlərin mənasını soruşur. Bu təsvirlərdən istifadə edərək vətəniniz haqqında ona geniş məlumat verin.



LAYIHƏ

C Qruplarla iş

Aşağıdakı təsvirlərə baxın. Təsvirlərdə əks olunmuş simvolların mənaları haqqında danışın.



5

A

Səslə hərfin fərqlərini izah edin. Sizcə, onlardan hansı əvvəl yaranıb?

B

Bu bölmədə oxuduğunuz mətnləri xatırlayın. Qədimdə insanlar bir-birinə xəbəri necə ötürürdülər?

ƏLİFBANIN KƏŞFİ

• Söz boğçası •

• tacir • tələffüz

Çox qədimdə insanlar qaya üzərində rəsm çəkməklə öz fikirlərini ifadə edirdilər. Lakin bu şəkillər fikirləri geniş və aydın izah etməyə imkan vermirdi. İnsanlar çalışırdılar ki, dedikləri bütün söz və cümlələri yazıda olduğu kimi əks etdirləsinlər.

Günlərin bir günü bir tacir başqa bir şəhərdə alış-veriş edirdi. O, bir dükan sahibi ilə belə bir razılığa gəldi: satdığı malın pulunu bir aydan sonra alacaqdı. Amma tacir qorxurdu ki, bu adam onu aldatsın, malın pulunu verməsin.

O bütün gecəni fikirləşdi, axırda ağılına maraqlı bir fikir gəldi. Tacir danışarkən tələffüz etdiyi hər bir səs üçün bir işarə düşünüb tapdı. O, kəşf etdiyi işarələr vasitəsilə razılaşmanın bütün şərtlərini bir dəri üzərinə yazdı. Bu yazını dükan sahibinə göstərib işarələrin mənasını ona başa saldı. Onlar razılığa gəldilər.





Rafiq Ismayilov



D



o c a q



• Bunları bilməliyik •

ar ı	Bab a k
as l an	Bah a r
at ı	Ban u
ay ı	Bay r am



1

A

Aşağıdakı təlimatdan və şəkillərdən istifadə etməklə plastik qabdan və ya kibrit qutusunda telefon düzəldin.

TƏLİMAT

Lazım olan əşyalar:

2 ədəd plastik stəkan, 4–5 m. uzunluqda ip.

Hazırlanma qaydası:

1. Biz və ya qayçı ilə plastik stəkanların dibində dəşik açın.
2. İpin uclarını stəkanların deşiyindən keçirin və onlara kibrit çöpü bağlayın.
3. İp tarım dartılana qədər bir-birinizdən uzaqlaşın.

Telefon hazırdır. Danışa bilərsiniz.



B

Mətni oxuyun. Dərsin əvvəlində düzəltdiyiniz telefonla bağlı hansı məlumat mətndə öz əksini tapır?

MORZENİN SİRRİ**I hissə**

– Nihad, yatırsan? – deyə ata qapını açdı.

Nihad yataqda uzanıb kitab oxuyurdu.

– Al, Elçinlə danış, – ata telefonun dəstəyini Nihada uzatdı.

Elçin Nihadın əmisi oğlu idi. Üç yaş böyük olsa da, onların söhbəti tuturdu. Amma indi gecəvaxtı idi. Bir az hal-əhval tutub sağollaşdılar. Nihad telefonu atasına qaytardı.

Ata otaqdan çıxanda Nihad onu səslədi:

– Ata, necə olur ki, mən burada telefonla danışırım, Elçin şəhərin o başında səsimi eşidir?

– Nihad, bunu başa düşmək üçün hələ çox oxumalısan.

– Eh, həmişə belə deyirsən. Oxuyuram da. Gör neçə kitab oxumuşam.

– Yaxşı, qulaq as. Qədimdə insanlar daha çox işıq vasitəsilə məlumat ötürürdülər. Axı gecə vaxtı işığı lap uzaqdan görmək olur. Məsələn, mayak kimi. Sonra alimlər kəşf etdilər ki, naqillər vasitəsilə çox uzaqlara səs siqnalı da ötürmək mümkündür.

– Telefon belə yarandı?

– Yox, bu hələ telefon deyildi. Bunun adı teleqraf idi. Teleqrafda uzun və qısa səs siqnallarından istifadə edirdilər. Məsələn, a, aaa.

– Bunun nə mənası var axı? Bu cür necə məlumat ötürmək olar?

– Həəə, bax bunun çox maraqlı tarixçəsi var. 150 il əvvəl Amerikada Morze adında bir adam yaşayırdı. O, uzun və qısa səs siqnallarından istifadə edib əlifba yaratdı.

– Cəmi iki siqnaldan? Necə?

– Nihad, artıq gecdir. İkimiz də yorulmuşuq. Sabah davam edərik. Yat, mənim balam. Gecən xeyrə qalsın!
Ata işığı söndürüb otaqdan çıxdı.



• Söz boğçası •

• siqnal • naqil

C Atanın verdiyi hansı məlumatlar sənə məlum idi?
Bu haqda bildiklərini danış.

1. Naqil vasitəsilə uzağa səs siqnalı ötürmək mümkündür.
2. Teleqrafda bir səsin uzun və qısa formalarından istifadə edirlər.
3. Qədimdə daha çox işıq siqnallarından istifadə edirdilər.
4. Morze əlifbası deyilən əlifba var.
5. Mayak gecə vaxtı uzağa işıq siqnalı ötürmək üçün quraşdırılır.

Ç İki işarədən istifadə etməklə əlifba yaratmaq olarmı? Aşağıdakı ipucundan istifadə etməklə siz də yeni səs işarələri düşünün.

A	B	C	Ç	D	E
● ■ ●	●	■ ●	● ■	■ ● ●	■

Mətni oxuyun. Morze əlifbası haqqında verilmiş məlumatlara diqqət edin.

II hissə

Nihadın gözləri yumulurdu. O artıq yuxulayırdı. Birdən qonşu otaqdan taqqıltı və qəribə signal səsləri eşidildi.

Nihad çarpayından qalxıb otağın qapısını açdı. Qarşısına böyük bir otaq çıxdı. Otağın bir küncündə masanın arxasında bir kişi oturub işləyirdi. Bu, uzunsaqqallı, yaşlı bir adam idi. Nihad ona yaxınlaşdı:

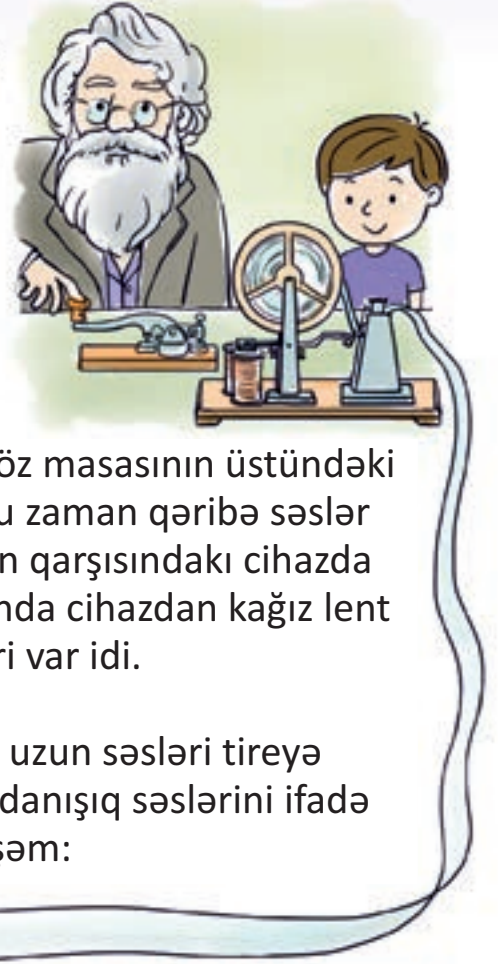
– Bağışlayın, siz kimsiniz?

– Mən?.. Samuel Morze. Bəs sən kimsən?

– Mənim adım Nihaddır. Cənab Morze, mən eşitmişəm ki, siz iki signalın köməyi ilə əlifba yaratmısınız. Bunu necə etmisiniz?

Cənab Morze otağın o biri küncünü göstərdi:

– O masanın üstündəki cihazı görürsən? Keç onun yanına.



Nihad cihazın yanına getdi. Cənab Morze öz masasının üstündəki cihazda düymələri taqqıldatmağa başladı. Bu zaman qəribə səslər eşidilirdi – uzun və qısa ciyilti səsləri. Nihadın qarşısındakı cihazda da həmin səslər təkrar olunurdu. Eyni zamanda cihazdan kağız lent çıxırdı. Lentin üzərində nöqtə və tire işarələri var idi.

Cənab Morze Nihada yaxınlaşdı:

– Görürsən, bu cihaz qısa səsləri nöqtəyə, uzun səsləri tireyə çevirir. Bu işarələrin müxtəlif cür birləşməsi danışq səslərini ifadə edir. Bax burada mən sənə salam göndərmişəm:



Nihad sevinclə qışqırdı:

– Ura!!! Mən hər şeyi başa düşdüm.

• Səz boşçası •

• cihaz • çaşqın • ciyilti

– Nihad... Nihad... Oyan, bala.

Nihad gözlərini açdı. Başının üstündə atası ilə anası dayanıb narahatlıqla ona baxırdılar. Nihad çaşqın halda dilləndi:

– Bəs cənab Morze hanı?..

Rəfiq İsmayilov

B Sizcə, tire və nöqtələr arasındakı şaquli xətlər nəyi bildirir? İki şaquli xətt nəyi bildirir?

C Qruplarla iş Mətnə Morze əlifbası ilə yazılmış sözlərdən istifadə edərək aşağıdakı sözləri oxuyun.

1-ci qrup: 1) --|.-|...|.- 2) -.|-|..|....

2-ci qrup: 1) --|..|...|.-|.... 2) --|-|....|.-

3-cü qrup: 1) .-|...|.-|-- 2) ..|....|...|.-|--

4-cü qrup: 1) --|.-|..|....|.. 2) .-|....|..|--

3 A Şeiri oxuyun. Şeirdə hansı informasiya vasitəsindən bəhs olunur?

SIRLI EKRAN

Hər evin gərəyidir
Sirli, sehrli ekran.
Uşaq, böyük demədən
Sevir onu hər baxan.
Kino, xəbər, musiqi...
Orada daha nələr var?!
Gecə, gündüz demədən
Hər bir dildə danışar.
Bir düyməyə basarsan,
Buyur, bax, cizgi filmi.
O biri düyməsində
Vardır bir başqa sirri!

Nənəm deyir, əvvəllər
Ekranı ağ-qaraydı,
Nə bu qədər kanallar,
Nə verilişlər vardı.
Bəlkə, illər sonra da
Mən deyəcəm bunları,
Bəlkə, cibə sığacaq
Gələcəyin ekranı.

Ləman Həsənlı



B Şair “sirli, sehrli ekran” dedikdə nəyi nəzərdə tutur? Sizin üçün televizorda sehrli olan nədir?

C Ağ-qara televizor ekranını necə təsəvvür edirsiniz?

Ç Siz televizorun gələcəyini necə görürsünüz?

D Aşağıdakı cümlələri köçürün. Qarşısında cümlənin növünü yazın.

1. Ura, televizorda bizim məktəbi göstərirlər!
2. Uşaqlar televizorda cizgi filmi izlədilər.
3. Televizorun səsini azaldın.
4. Hansı verilişə baxmağı sevirсэн?

4 A Mətni oxuyun. Suallara cavab verin.

ANAMLA DANIŞMAQ İSTƏYİRƏM

Qapı döyüldü. Açanda heyrdən donub-qaldım. Qonşuluqda yaşayan balaca Seymur gözüyaşlı qapının ağzında dayanmışdı. Nənəsi də yanında idi.

– Nə olub, Seymur? – həyəcanla soruşdum.

Nənəsi çarəsiz halda dilləndi:

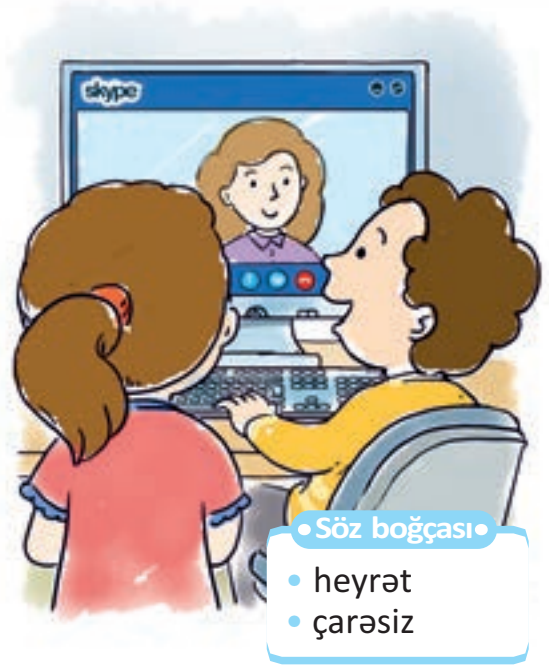
– A bala, anası iki gündür işi ilə bağlı başqa ölkəyə gedib. Gedəndə də Seymura dedi ki, internetə girib onunla əlaqə saxlayacaq. İndi uşaq neçə saatdır, kompüterin qabağında oturub

ki, bəs anam hanı? Mənim də başım çıxmır ki, kömək eləyim.

Onları otağa dəvət etdim. Kompüteri qoşub internetə girdim. Bir azdan monitorda Zərifə xala göründü. Seymur sevincindən az qaldı kompüterə qucaqlasın. Son günlərdə məktəbdə, həyətdə başına gələn hadisələri anasına danışdı. Bir az söhbət edib sağollaşdılar. Zərifə xala mənə təşəkkürünü bildirdi. Seymur da minnətdarlıq dolu baxışlarla mənə baxıb dedi:

– Rəna bacı, mənə də internetə girməyi öyrədərsən?

– Əlbəttə. Kompüter böyük bir aləmdir. Onun içində, bilirsən, nə qədər məlumat var. O sənə dərslərində də kömək edə bilər. İstəsən, bəzi tapşırıqlarını elə buradaca edə bilərsən. Çünki kompüterdə yazı yazmaq da olur, şəkil çəkmək də, mətn dinləmək və ya oxumaq da.



Amma bunun üçün əvvəlcə sərbəst oxumağı, yazmağı öyrənməlisən.

Seymur məni maraqla dinləyirdi. Əmin idim ki, bundan sonra o, dərslərini daha həvəslə öyrənəcək...

Dilruba Rzayeva

- Mətn hansı obrazın dilindən söylənilir?
- Seymur hansı problemə qarşılaşmışdı?
- Zərifə xala nəyə görə Rənaya təşəkkür etdi?

B Internetdən hansı məqsədlər üçün istifadə edilir? Bəs siz internetdən necə faydalanırsınız?

Diagrama baxaraq sualları cavablandırın.

2-ci sinif şagirdlərinin kompüterdən istifadə məqsədlərini əks etdirən DİAQRAM

☒ Cizgi filmlərinə baxırlar.

☒ Şəkil çəkirlər.

☒ Xarici dil öyrənirlər.

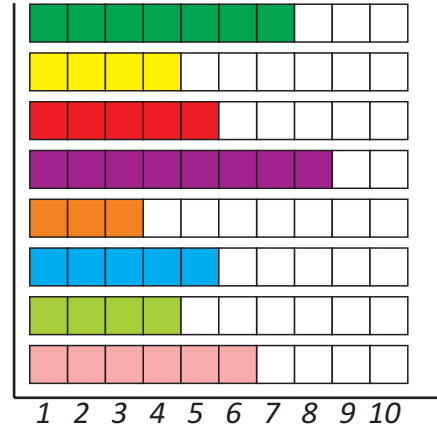
☒ Oyun oynayırlar.

☒ Musiqiyə qulaq asırlar.

☒ Dostları ilə ünsiyyət saxlayırlar.

☒ Mövzu üzrə araşdırma aparırlar.

☒ İstifadə etmirlər.



- Sorğu hansı məqsədlə keçirilib?
- Hansı məqsədlər əyləncə xarakterlidir?
- Hansı məqsədlər uğurlu təhsil üçün daha faydalıdır?

C Aşağıdakı anket əsasında sinfinizdə sorğu keçirin. Sorğunun nəticələri əsasında diaqram tərtib edin. Nəticələri müzakirə edin.

SORĞU ANKETİ

Müvafiq xanada işarə (✓) qoymaqla kompüterdən istifadə məqsədini qeyd edin. (Ən çox üç məqsəd qeyd edə bilərsiniz.)

☐ Cizgi filmlərinə baxıram.

☐ Şəkil çəkirəm.

☐ Xarici dil öyrənirəm.

☐ Oyun oynayıram.

☐ Musiqiyə qulaq asıram.

☐ Dostlarımla ünsiyyət saxlayıram.

☐ Mövzu üzrə araşdırma aparıram.

☐ İstifadə etmirəm.

Ümumiləşdirici təkrar

5

A

Şeiri oxuyun. Qafiyələnən sözləri seçib yazın.

MAYAK

Buludlarda ay batır,
Ulduzlar bir-bir yatır.
O zümrüdgözlü mayak
Dəryada qalır oyaq.
Birdən qopsa fırtına,
Külək əssə hər yana,
Gəmini alsa duman,
Mayaka gəlir güman.
Odur köməyə çatan,
Onu sevir kapitan.

Xanımana Əlibəyli



B

Mayakın ötürdüyü siqnalı hansı şəkildəki informasiya vasitəsinə bənzətmək olar?

morze lenti



C

Ad və əlamət bildirən söz cütlükləri yaradıb yazın. Həmin sözləri cümlədə işlədin.

bulud, ulduz, göz, fırtına, külək, duman

• Nümunə •

duman – dumanlı. Dumanlı havada mayak gəmiyə yol göstərir.

Ç

Dördündən biri fərqlidir.

- | | | | |
|----------------|-----------|-----------|------------|
| 1. a) beş | b) iyirmi | c) yüz | ç) altıncı |
| 2. a) yeddinci | b) onuncu | c) doqquz | ç) ikinci |

8

ƏTRAF MÜHİT VƏ BİZ

1

A

Suallara cavab verin.

- Təbiətdəki canlıların insanlar üçün hansı faydaları var?
- Təbiəti nə üçün qorumalıyıq? Bunu necə edə bilərik?
- Köhnəlmiş əşyalarınızla nə edirsiniz?



LAYIHƏ

B Şəkillərdə gördüyünüz canlıların faydaları haqqında danışın.



C Mətni oxuyun. Mətnin hansı abzasları ipəkqurdu haqqında daha çox məlumat verir?

İPƏKQURDU

Bu hadisə çox qədimdə Çində baş vermişdir. Bir gün Çin hökmdarının xanımı tut ağacının altında oturub çay içirdi. Birdən onun fincanına ağ rəngli kiçik bir şey düşür. Xanım barmağını salıb onu çıxarmaq istədikdə dırnaqları nazik sapa ilişir. Şahzadə xanım dartdıqca sap uzanır. Məlum olur ki, bu, ipəkqurdunun hördüyü barama imiş.

Bu hadisədən sonra çinlilər baramadan ipək sap və parça əldə etməyə başladılar.

Bəs ipəkqurdu baramanı necə hörür?

İpəkqurdu kəpənəyin bir növüdür. O, kiçik yumurtalar qoymaqla çoxalır. Bu yumurtalardan balaca qurdlar — tırtıllar əmələ gəlir. Tırtıl tut yarpağı ilə qidalanır. O öz ətrafına barama hörməyə başlayır. Barama hazır olanda tırtıl onun içərisində kəpənəyə çevrilir və uçub-gedir.

İnsanlar baramanı açıb ipək sap hazırlayırlar. Bu sapdan ipək parça toxunur.



• Söz boğsa •

- barama • tırtıl
- ipəkqurdu • ipək

Ç

Ç Mətndəki məlumatlardan istifadə etməklə aşağıdakı sxemi şərh edin.



D

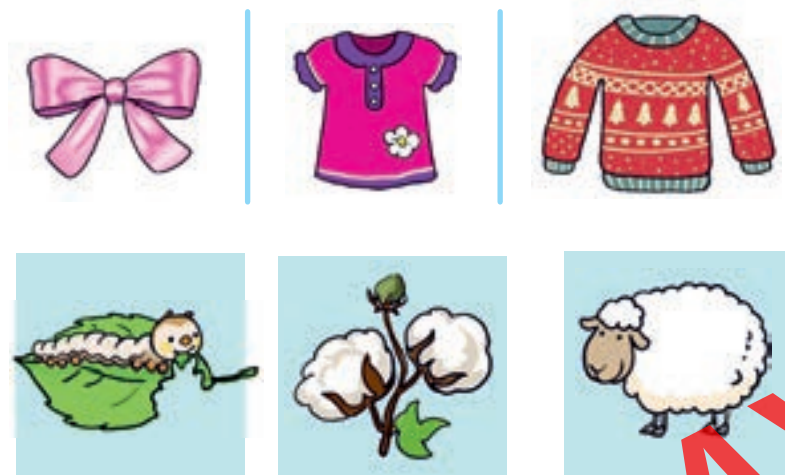
D Mətnə əsasən cümlələrin ardıcılığını müəyyən edin.

1. *İpəkqurdu barama sarıyır.*
2. *Kəpənək kiçik yumurtalar qoyur.*
3. *İpək saplardan parça toxunur.*
4. *Baramadan ipək saplar hazırlanır.*
5. *Yumurtalardan tırtıllar əmələ gəlir.*

2

A

2 A Şəkillərə baxın və geyimlərin nədən hazırlandığı haqda danışın.



B Şəkillərə baxın və yun parçanın hazırlanması haqqında danışın. Şəkillərin altında verilmiş sözlərdən istifadə edin.



qırmaq



yumaq



daramaq



ayirmək



toxumaq



tikmək

C “Pambığın hekayəsi” mətnini dinləyin. Verilmiş cümlələri mətndəki ardıcılığa uyğun oxuyun.

1. Fabrikdə saplar boyanır.
2. Tarlada pambıq yetişir.
3. Saplardan parça hazırlanır.
4. Yığılmış pambıq fabrikə daşınır.
5. Pambıqdan saplar hazırlanır.



Ç Sözlərə -çı, -çi, -çu, -çü hissəciklərini artırıb dəftərinizdə yazın. Alınmış sözləri izah edin.

traktor

əkin

üzüm

pambıq

3 A Şəkildə gördüyünüz insan hansı peşə ilə məşğul olur? Bu peşə haqqında bildiklərinizi danışın.



B Şeiri oxuyun. Suallara cavab verin.

ARI

Arıyam, zəhmətkeşəm,
Bal, mum çəkməkdir peşəm.
Səhər güllər açınca,
Gözəl qoxu saçınca
Uçaram göy yamaca,
Çiçək açmış ağaca,
Ya çəmənə, meşəyə,
Qonaram hər çiçəyə.
Şirəsini çəkərəm,
Pətəyimə tökərəm.
Çalışaram doqquz ay,
Hamı məndən alar pay.
Balımdan qoy yesinlər,
Mənə "sağ ol" desinlər.

Abdulla Şaiq

- Şeir kimin dilindən söylənilir?
- Sizcə, arı ilin hansı aylarında çalışmır?
- Şeirin sonunda arı təşəkkürü kimdən gözləyir?



• Söz boğçası •

- mum • nektar
- şan • neştər

C Dinləmə mətni və şəkillər əsasında arı ailəsi haqqında danışın.



4

A

Aşağıda verilmiş şəkilləri şərh edin.



B

Sizcə, qədim dövrdə insanlar sapları boyamaq üçün nədən istifadə edirdilər?



C

Novruz yumurtalarının boyanması haqqında nə bilirsiniz? Mətni oxuyun və bu haqda yeni öyrəndiklərinizi qeyd edin.

BOYANMIŞ YUMURTALAR

Adil hər il Novruz bayramını böyük səbirsizliklə gözləyirdi. Bu bayramda ən çox xoşuna gələn adət isə yumurta döyüşdürmək idi. Bu il qərara gəldi ki, Novruz yumurtalarının rənglənməsi ilə özü məşğul olsun. Soyuducudan dörd ədəd yumurta götürdü. Onları masanın üstünə düzdü. Çantasından rəngli boyalarını və fırçasını çıxarıb işə başladı.

Elə bu vaxt nənəsi otağa daxil oldu.

– A bala, sən nə edirsən? – deyə nənə təəccüblə soruşdu.

– Yumurta boyayıram, nənəcan. İki gündən sonra bayramdır.

– Adil, yumurtanı belə boyamazlar. Axı sonra onu bişirib yeməli olacaqsan. Bu boya isə zəhərlidir, mənim balam, sağlamlığa ziyanlıdır.



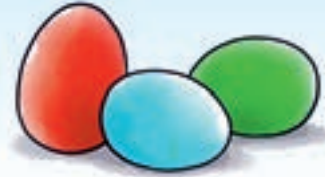


Novruz yumurtası üçün təbii boyadan istifadə etmək lazımdır.

– Nənə, bəs mən təbii boyanı haradan alım?

– Yemək üçün istifadə etdiyimiz bu bitkilərə bax: soğan, çuğundur, zəfəran, göyərti. Gör nə gözəl rəngləri var. Yumurtanı boyamaq üçün onların rəngindən istifadə edirlər. İstəyirsən, yumurtaları bir yerdə boyayaq, ağıllı bala.

Həmin gün Adil özü üçün bir şeyi kəşf etdi: ən gözəl rənglər ana təbiətin bizə bəxş etdiyi rənglərdir.



Ç

Nə üçün təbii boyalardan istifadə etmək daha faydalıdır?

5

A

Müəllimin oxuduğu “Kağızın alınması” mətnini dinləyin. Dinlədiyiniz məlumatlar əsasında ağacların faydası haqqında danışın.

B

“Boyanmış yumurtalar” mətnində Adil nənəsinə “nənə”, “nənəcan” deyə müraciət edir. Bəs nənəsi Adilə necə müraciət edir?

• Bunları bilməliyik •

MÜRACİƏT BİLDİRƏN SÖZLƏR

Dialoglarda çox zaman müraciət bildirən sözlər işlədilir. Bu sözlər cümlənin əvvəlində, ortasında və ya sonunda gələ bilər. Məsələn:

Oğlum, gəl mənə kömək et.

Necədir, Nərmin, xoşuna gəldi?

Həmişə mərd ol, əsgər.

Müraciət bildirən sözlər cümlədə digər sözlərdən vergüllə ayrılır.

C

Cümlələrdə müraciət bildirən sözləri tapın. Uyğun yerlərdə vergül işarəsi qoymaqla cümlələri köçürün.

– *Qızım üzün həmişə gülsün.*

– *Mən çağıranda gələrsən Aysel.*

– *Yadımdan çıxmasın Toğrul saat 5-də görüşməliyik.*

LAYİHƏ

1

A

Bəzən təbiət haqqında danışarkən “ana təbiət” ifadəsi işlədirik. Sizcə, nə üçün təbiət ana ilə müqayisə olunur?

B

Mətni oxuyun. Suallara cavab verin.

ANA TƏBİƏTİN UŞAQLARA MƏKTUBU

Əziz balalar!

Bilin və agah olun ki, Yer üzündə bütün canlılar mənim balalarımdır. Ona görə də mənə Ana Təbiət deyirlər.

Siz, yəqin ki, hər səhər güzgüyə baxırsınız və orada özünüzü görürsünüz. Mən də tez-tez güzgüyə baxıram. Bilirsiniz orada nələr görürəm? Meşədə gəzən heyvanları, göydə qanad çalan quşları, suda üzən balıqları, yer altında yuva quran qarışqaları...

Bəli, bunlar hamısı mənəm – Ana Təbiət.

Yer üzündəki bütün canlılar böyük bir ailədir. Ancaq son vaxtlar bir çox heyvanlar, quşlar mənə şikayət edirlər. Deyirlər ki, insanlar bizi incidirlər – ağacları kəsir, odlu silahlarla heyvanları öldürür, suları çirkəndirib balıqları məhv edirlər.

Ola bilsin, bu insanlar bilmirlər ki, həmin canlılar onların bacı-qardaşlarıdır. Bəlkə də, onlar elə düşünürlər ki, Ana Təbiət çox böyükdür. Bir neçə canlıyı öldürməklə heç nə olmaz. Elə deyil!

Baxın, sizin barmağınıza kiçik bir tikan batanda çox ağrıdır, eləmi? Yer üzündə bir insan kiçik qarışqa yuvasını dağıdanda mənim bədənəm də elə ağrıyır.

İnsanları başa salın. Deyin ki, mən onların eviyəm. Adam yaşadığı evi çirkəndirməz, bacı-qardaşını incitməz. Çünki bu evdən başqası yoxdur və o həmişə sizin olacaq.

*Balalarım qarşı dərin sevgi və məhəbbətlə,
Ana Təbiət*

S.Sximmelin eyniadlı hekayəsi əsasında



• Söz boğçası •

• agah olmaq • odlu silah

- Ana Təbiət kimə müraciət edirdi?
- Ana Təbiətin şikayəti nə idi?
- Mətnin ideyasını əsaslandıran abzası müəyyən edin və oxuyun.

C Şəkillərdən istifadə edərək təbiətin mühafizəsi mövzusunda danışın.



2 A Verilmiş plan əsasında Ana Təbiətin uşaqlara məktubunun quruluşunu şərh edin.

PLAN

1. Müraciət
2. Özünü təqdim etmə
3. Problemin izahı
4. Ana Təbiətin istəyi
5. Sağollaşma

B Ana Təbiət uşaqlara məktubu hansı məqsədlə yazmışdı?

A) Təbrik etmək B) Şikayət etmək C) Təşəkkür etmək

Faydalı məsləhət

MƏKTUB

Məktub müxtəlif məqsədlərlə yazıla bilər:

- məlumat vermək və ya almaq üçün;
- xahiş etmək üçün;
- təbrik etmək üçün;
- təşəkkür etmək üçün;
- duyğularını ifadə etmək üçün və s.

C

Qruplarla iş Verilmiş mövzulara uyğun məktub yazın.

1. Fidana məktub. (O, dərs ilini əla qiymətlərlə başa vurub.)
2. Arifə məktub. (O sənə çox lazım olan kitabı hədiyyə göndərib.)
3. Aytənə məktub. (O, bir ay əvvəl ailəsi ilə birlikdə başqa ölkəyə köçüb.)
4. Müəllimə məktub. (Sən beynəlxalq yarışda 2-ci yerə layiq görülmüsən.)

3

A

Mətni oxuyun. Obrazların davranışlarına diqqət edin.

UZAYLININ DƏRSİ

Kiçik şəhərlərin birində Aydın adlı bir oğlan yaşayırdı. O, şirniyyatı çox xoşlayırdı. Ancaq yediyi dondurma və şokoladların kağızını hər zaman yerə atırdı.

Bir gün Aydın konfet yeyə-yeyə küçə ilə gedirdi. Bu zaman buludların üstü ilə uçan bir uzaylı onu gördü. Aydın həmişəki kimi konfet kağızlarını yerə atırdı.

Uzaylı bunu görüb çox təəccübləndi: "Məgər Yer insanların evi deyilmi? İnsan da öz evini çirkləndirərmisi?" O qərara aldı ki, bu oğlana dərs versin.

Uzaylı buludların arasından Yerə endi. Aydının atdığı kağızları toplamağa başladı. Bir gün ərzində o qədər zibil yığdı ki, özü də çaşbaş qaldı.

Kağızları bir torbaya yığan uzaylı Aydının evinə yollandı. Torbanı onun çarpayısına boşaltdı və üstünü səliqə ilə örtdü. ...→



→ Yatmaq vaxtı gələndə çarpayısının örtüyünü qaldıran Aydın gözlərinə inanmadı. Yatağı zibillə dolu idi. Bütün günü sağa-sola atdığı kağızların hamısı burada idi. Gün ərzində kağızları hara gəldi atmağı gözünün önündə canlandı. O, gecəyarısına kimi çarpayısını təmizləməklə məşğul oldu.

Səhəri gün Aydın konfet kağızlarını yalnız zibil qutusunda atdı. Dostlarından da xahiş etdi ki, yerə zibil atmasınlar.

Axşam Aydın həyəcanla çarpayısına yaxınlaşdı və yavaş-yavaş örtüyü qaldırdı. Yataq tərtəmiz idi. Yastığının üzərində isə bir məktub var idi. Məktubu oxuyanda ona hər şey aydın oldu.

Afərin sənə, təmizkar bir uşaq olduğuna çox sevindim.

İmza: "N" planetindən gəlmiş uzaylı dostun.

Aytül Akal



B Aydının xarakterinə uyğun olan xüsusiyyətləri cədvəl üzrə qruplaşdırın. *mehriban, pinti, kobud, səliqəli, laqeyd, qayğıkeş, məsuliyyətsiz*

Mətnin əvvəlində	Mətnin sonunda

C Uzaylı uşağın məktubunu yenidən oxuyun və məktubun məqsədini müəyyən edin.

Ç Verilmiş plan əsasında uzaylı uşağın dilindən Yer kürəsindəki uşaqlara məktub yazın.

Məktubun planı:

1. Uzaylının uşaqlara müraciəti
2. Tanışlıq (özünü təqdimetmə)
3. Məktubu yazmağının səbəbi
4. Uzaylının məsləhətləri
5. Sağollaşma

4 A

Mətnə göy rənglə verilmiş sözlərə diqqət edin.

Nə üçün bu sözlərdən biri böyük, digəri kiçik hərflə yazılıb?

• Bunları bilməliyik • HƏM BÖYÜK, HƏM DƏ KİÇİK HƏRFLƏ YAZILAN SÖZLƏR

Elə sözlər var ki, bəzən böyük, bəzən isə kiçik hərflə yazılır. Məsələn:

– *Kitab oxumaq **Lalənin** sevimli məşğuliyyətidir.*– *Anamın ən çox sevdiyi gül **lalədir**.**Lalə* sözü insan adı bildirdikdə böyük, gül adı bildirdikdə kiçik hərflə yazılır.

B

Hansı sözlər cümlədən asılı olaraq həm böyük, həm də kiçik hərflə yazıla bilər?

Ceyran, Bakı, Dost, Mahir, Kitab, Qərənfil, Xəzər, Səma, Polad

C

Verilmiş cümlələri elə dəyişin ki, altından xətt çəkilmiş sözlər kiçik hərflə yazılsın.

*Bu gün Qalib yeni kitab aldı.**Dəcəl Arzu bu hərəkətinə görə peşman oldu.**Tapşırıqları yerinə yetirmisən, Güllü?*

Ç

Verilmiş sözləri nümunəyə uyğun olaraq cümlələrdə işlət.

sədaqət, etibar, zaman, mübariz

• Nümunə •

1. *Sədaqət* artıq ikinci sinfi bitirir. 2. Dostluqda *sədaqət* gərəkdir.

5 A

Zavodlardan, avtomobillərdən havaya tüstü qalxır.

İnsanların sağlamlığı üçün bunun hansı zərərləri var?

B

Mətni oxuyun. Göy rənglə verilmiş cümlələrə diqqət edin.

TƏBİƏTİ SEVƏNLƏR KOMANDASI

Anar müəllim şagirdlərin ən sevimli müəllimi idi. O çox mehriban və sadə adam idi. Uşaqlar üçün yalnız müəllim yox, həm də dost idi. Bir gün Anar müəllim məktəbə velosipedlə gəldi. Bunu görən uşaqlar təəccüblə soruşdular:

– Müəllim, maşınınız xarab olub?

– Yox, sadəcə, qərar vermişəm ki, bundan sonra maşını mümkün qədər az sürüm.

Maşınlar havanı çirkləndirir. Mən isə təbiəti qorumaq istəyirəm.

– Təbiəti qorumaq? Siz bunu necə edəcəksiniz? – onlar müəllimin arxasınca həyəcanla sinifə qaçdılar.

– Əslində, bu, çətin deyil. Siz də edə bilərsiniz. Deyin görüm, təbiətə necə qayğı göstərmək olar? Siz dedikcə mən lövhədə yazacağam.

Ayxan yerindən dedi:



– Mən bundan sonra lazımsız kağızları zibil qutusuna atacağam.

Aynur da söhbətə qarışdı:

– Mən də yerə saqqız atmayacağam. Eşitmişəm ki, quşlar onları yem bilib yeyirlər. Saqqız onların dimdiklərinə yapışır və quşlar ölürlər.

Azad bir az fikirləşib dilləndi:

– Mən dəftərimin bütün səhifələrini istifadə etməmiş yenisinə başlamayacağam.

Sevinc dilləndi:

– Nənəm gülləri sulayanda mən də kömək edəcəyəm.

Anar müəllim gülümsəyib dedi:

– Bəli, siz artıq “Təbiəti sevənlər” komandası yaratdınız! İndi bu komandanı genişləndirmək vaxtıdır. Bunun üçün isə başqalarına nümunə göstərməliyik.

Şagirdlər çox sevindilər. Həmin andan təbiəti qorumaq üçün tədbirlər planı hazırlamağa başladılar.

C Mətndəki obrazların davranışlarından çıxış edərək uyğunluğu müəyyən edin.

1 Ayxan

2 Aynur

3 Azad

4 Sevinc

a Canlıların qayğısına qalacaq.

b Əşyalardan qənaətlə istifadə edəcək.

c Təbiətə qayğı göstərəcək.

ç Ətraf mühitə qayğı ilə yanaşacaq.

Ç

Aşağıdakı cədvəl nümunəsinə uyğun olaraq təbiəti qorumaqla bağlı tədbirlər planı hazırlayın.

Tədbirin adı	Vaxt	İcraçılar

D

Göy rəngli cümlələrdə sonuncu sözləri bir daha oxuyun. Onların deyilişi ilə yazılışı arasında hansı fərq var?

• Sözlərin yazılışı •

Doğru	Yanlış
yazacağam	yazacam
edəcəyəm	edəcəm

6

A

“Təbiəti sevənlər komandası” mətninin davamını şəkillər üzrə danışın.



B

Mətnin davamını oxuyun. İdeyasını müəyyən edin.



Bir gün səhər uşaqlar məktəbin həyə-tində toplaşmışdılar. Bu zaman məktəbin direktoru Sabir müəllim velosipedlə mək-təb həyətinə daxil oldu. Uşaqlar gözlə-rinə inanmadılar.

Aynur sevinclə qışqırdı:

– Ura! Direktorumuz da komandamıza qoşulur.

Uşaqların sevincini görən Sabir müəllim gülümsədi:

– Hə, uşaqlar, məni də qəbul edirsiniz?

– Əlbəttə! – uşaqlar bir ağızdan qışqırdılar.



Anar müəllimin və şagirdlərinin arzusu gerçəkləşirdi. Onların fəaliyyəti hər kəsin diqqətini çəkməyə başlamışdı. Digər sinifləri də bu fəaliyyətə qoşmağın vaxtı çatmışdı. Şagirdlər siniflərinə çatan kimi plakatlar hazırlamağa başladılar. Qısa vaxt ərzində bütün məktəb “Təbiəti sevənlər” komandasına qoşuldu.

Eylen Spinellinin hekayəsi əsasında

C **Cütlərlə iş** “Təbiəti qoruyaq” mövzusunə uyğun şüarlar yazın.

7 A Aşağıdakı şəklə və dinləmə mətninə əsasən suallara cavab verin.



1. Təbiətin çirklənməsinə nə səbəb olur?
2. Ətraf mühitin mühafizəsi günü nə vaxt qeyd olunur?
3. Ətraf mühitin mühafizəsi gününün əhəmiyyəti nədir?

B Sizcə, nə üçün Anar müəllimin şagirdləri plakat hazırlamaq qərarına gəldilər?

Faydalı məsləhət

PLAKAT NƏDİR

Plakat insanları xeyirxah işlərə cəlb etmək üçün hazırlanır.

Plakat tərtib edərkən aşağıdakılara diqqət etməliyik:

1. Çağırış üçün şüar tərtib edirik.
2. İdeyamızı gücləndirmək üçün şəkillər seçirik.
3. Plakatı yerləşdirmək üçün uyğun məkan seçirik.

C **Qruplarla iş** Aşağıdakı mövzular üzrə plakatlar hazırlayın.

- 1-ci qrup: “Təbiəti qoruyanlar” komandasına çağırış.
- 2-ci qrup: Ətraf ərazini yaşıllaşdırma tədbirinə çağırış.
- 3-cü qrup: Ətraf ərazini zibillərdən təmizləmə tədbirinə çağırış.

1 A Şəkillərdəki şüarları oxuyun. Bu çağırışların mənasını izah edin.



B Mətni oxuyun. Baş qəhrəmanın hansı hisslər keçirdiyini müəyyən edin.

KÜRƏN PİŞİYİN ƏŞYALARI

Kürən yeni əşyalar almağı xoşlayır. O istəyir ki, bütün əşyaları təzə olsun – geyimi, oyuncaqları, velosipedi... Bir əşyası azacıq köhnələn kimi yaxınlıqdakı gölə tullayır və dərhal yenisini alır.

Kürən həmin göldə vaxt keçirməyi çox xoşlayır. Tez-tez ora balıq tutmağa gedir. Əslində, neçə vaxtdır ki, göldə balıq yoxa çıxıb. Ancaq bu, Kürənin vecinə deyil. Qayıqda oturub əlində tilov suya baxmaq ona ləzzət verir.

Bir dəfə Kürən həmişəki kimi qarmağı suya atıb gözləyirdi. Birdən qarmaq nəyəsə ilişdi. Bu nə idisə, çox ağır bir şey idi. Kürən tilovu dartdıqca qayıq ləngər vururdu. O həyəcanlandı:

– Aha, deyəsən, böyük balıq tutmuşam!

O, tilovu çəkdi. Suyun üzünə dəhşətli bir varlıq çıxdı. Vay, bu nədir?! Kürən indiyə kimi belə qorxulu şey görməmişdi.

– Kömək edin! Əcinnə!



Söz boğçası

tilov • qarmaq • əcinnə • ləngər vurmaq • təqib etmək • cömbəlmək • avar

...→ O, avarları bacardığı qədər sürətlə çəkməyə başladı. Lakin əcinnə onun qarmağına ilişmişdi. Nə qədər uzaqlaşmağa çalışırdısa, əcinnə dalınca gəlirdi.

Qorxunc əcinnə onu sahilə qədər təqib etdi. Qayığı sahilə çatan kimi qaçıb kolların arxasında gizləndi. Əlləri ilə başını tutdu, gözlərini yumdu və yerə çömbəldi. Var gücü ilə qışqırıb dostlarını səslədi:

– Yastıdaban!.. Çəpgöz!.. Ciy-ciy!.. ...→

C Kürən dostlarını necə səslədi? Onun hərəkətlərini təkrar edin.

Ç Sizcə, göldə niyə bir dənə də olsun balıq qalmamışdı?

D Göy rənglə verilmiş suallara cavab verməklə cümlələri genişləndirin.

1. Kürən ... sevinirdi. ← Nə zaman?

2. Kürən ... ləzzət alırdı. ← Nədən?

3. Kürən ... həyəcanlandı. ← Niyə?

4. Kürən ... qorxdı. ← Nədən?

2 A Şəklə əsasən suallara cavab verin.

- Şəkil mətnin hansı hissəsinə uyğun gəlir?
- Sizcə, Kürənin qarmağına düşən nədir?



B Mətnin davamını oxuyun. Kürənin davranışına münasibət bildirin.

...→ Dostları səs eşidib tələşlə gölə yaxınlaşdılar. Amma kolun dalında gizlənmiş Kürəni görmədilər. Yastıdaban ayı dedi:

– Bu nə səs-küy idi?

Çəpgöz dovşan dilləndi:

– Deyəsən, kimsə bizi çağırırdı.

Ciy-ciy siçan ciyildədi:

– Hə, Kürənin səsinə oxşayırdı.

Birdən onlar gölün sahilində köhnə əşyalar qalağı gördülər. ...→



→ Yastıdaban dedi:

– Bu nərdivanı bir balaca təmir etsəm, işimə yarayar.

Çəpgöz dilləndi:

– Oho, bu çətirə bax! Demək olar, təzədir.

Ciy-ciy ciyildədi:

– Gör burada nə qədər stul var. İndi bütün ailəmlə birlikdə masa arxasında otura biləcəyəm.

Bu vaxt Kürən gizləndiyi yerdən başını uzadıb baxdı. Dostlarını görüb onları xəbərdar etmək üçün sahilə qaçdı:

– Ehtiyatlı olun! Orada əcinnə var!



O, sahilə çatıb ətrafa boylandı. Deyəsən, əcinnə getmişdi.

Ciy-ciy ona dedi:

– Bax, biz çoxlu əşyalar tapmışıq: stul, çaydan, çətir... Onları təmir edəcəyik. Sənin üçün də bəzi əşyalar saxlamışıq.

Kürən təəccübdən donub-qaldı:

– Aaaa, bunlar mənim köhnə əşyalarımdır!

O, fikirli-fikirli əşyalardan birini götürdü.

– Hm, mənim bir fikrim var, – deyib işə başladı.

O, köhnə əşyalarından çərpələng, araba, hətta balaca qayıq düzəltdi. Kürənin ixtiralarını görən hər kəsin ağzı açıq qalmışdı.

Artıq Kürən köhnəlmiş əşyalarını atmır, onlardan yeni əşyalar hazırlayır.



• Söz boğçası •

- qalaq
- yaramaq
- ağzı açıq qalmaq

Ceneviev Kote

C Kürənin köhnə əşyalara münasibətini müqayisə edin.

• mətnin əvvəlində

• mətnin sonunda

Ç Mətnin mövzusunı və ideyasını müəyyən edin.

D Obrazların hiss və həyəcanını ifadə etməklə cümlələri oxuyun.
Fərqləndirilmiş sözlərə diqqət edin.

1. *Aha, deyəsən, böyük balıq tutmuşam!*
2. *Vay, bu nədir?!*
3. *Oho, bu çətirə bax!*
4. *Aaa, bunlar mənim köhnə əşyalarımdır!*

• Bunları bilməliyik • **HİSS, HƏYƏCAN BİLDİRƏN SÖZLƏR**

Nida cümlələrində çox zaman hiss, həyəcan bildirən sözlər işlənir.

Bu sözlərdən sonra vergül və ya nida işarəsi qoyulur.

Məsələn: *Ah, bu çiçəyin nə gözəl qoxusu var!*

Paho! Nə pis oldu, dərsə gecikdik.

“Ah” heyranlıq, “Paho” təəssüf hissini ifadə edir.

E Cütlərlə iş

Nöqtələrin yerinə uyğun hiss, həyəcan bildirən sözü əlavə etməklə cümlələri oxuyun.

- | | |
|-----|-------------------------------------|
| Oy | 1. ... lap yoruldum! |
| Of | 2. ... axır ki, əlimə keçdin! |
| Eh | 3. ... əlimə tikan batdı! |
| Aha | 4. ... elə bildim, cavabı tapmısan! |

3 A Köhnəlmiş əşya və ya geyimlərdən nələr hazırlamaq olar?

B Mətni oxuyun. Təsvir olunan sənət nümunəsinin əsas xüsusiyyətlərini qeyd edin.

QƏDİM SƏNƏT NÜMUNƏSİ

Elə ev yoxdur ki, orada müxtəlif parçalardan köhnə geyimlər, yataq örtükləri olmasın. Çox zaman biz onları lazımsız əşya kimi atırıq.

Amma yüz illər öncə qadınlar köhnəlmiş və ya kiçik ölçüdə qalmış parçaları atmırdılar. Müxtəlifrəngli kiçik parçaları bir-birinə tikməklə müxtəlif əşyalar hazırlayırdılar.

Bir zamanlar qadınlar bunu qənaət məqsədilə edirdilər. Zaman keçdikcə bu məşğuliyyət bir sənət növü kimi inkişaf etməyə başladı. ...→

→ Həmin sənət nümunəsini “qurama” adlandırdılar. Sənətkarlar müxtəlif naxışlardan istifadə edərək çox gözəl quramalar yaradırdılar.

Hazırda qurama bir çox ölkələrdə geniş yayılmış sənət növüdür. Azərbaycanda qurama sənətinin qədim tarixi var. Bu sahədə mahir sənətkarlarımız çalışır. Quramadan müxtəlif məişət əşyalarının – yorğan-döşək üzünün, pərdələrin, çantaların, geyimlərin hazırlanmasında istifadə olunur. Bu növ tikmələrdə həndəsi naxışlardan çox istifadə edilir.



• Söz boğçası •

- qurama
- məişət
- tikmə

C Qurama nümunələri parçadan hazırlanan digər əşyalardan nə ilə fərqlənir?

Ç Məişət əşyası və sənət nümunəsi arasındakı fərqi izah edin.

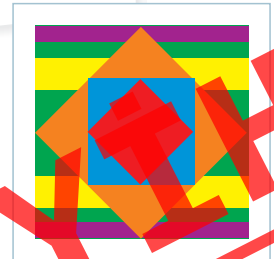
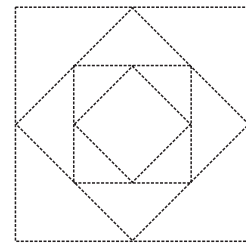
D **Cütlərlə iş** Aşağıdakı təlimata uyğun olaraq bir qurama nümunəsi hazırlayın.

• T ə l i m a t •

Lazım olan əşyalar: karandaş, karton, rəngli köhnə parçalar, yapışqan.

Hazırlanma qaydası:

1. Karton üzərində karandaşla müxtəlif formalı naxışlar çəkin.
2. Üçbucaq, kvadrat və digər həndəsi fiqurlar formasında kiçik parçalar kəsin.
3. Həmin rəngli parçaları naxışların üzərinə yapışdırın.



Ümumiləşdirici təkrar

4 A

Mətni oxuyun. Hansı cümlə mətnin mövzusunə uyğun deyil?
Mətnin ideyasını müəyyən edin.

Biz təbiətin kiçik bir parçasıyıq. Təbiəti sevməli və qorumalıyıq. Çünki sağlamlığımız, yaşayışımız onunla bağlıdır. Sağlam olmaq üçün idman etmək lazımdır. Gəlin hər birimiz təbiətə qayğı göstərək.

B Göy rənglə verilmiş sözlərdən uyğun gələnini seçməklə cümlələri oxuyun.

(Of / Aha) çantam necə ağırdır!
(Ah / Aha) nəhayət, tapdım sizi!
(Vay / Oho) deyəsən, açarı itirmişəm!
(Ay / Bəh-bəh) az qalmışdı, yıxılım!
(Eh / Oy) elə bildim, sən də gələcəksən!

C Müraciət bildirən sözü və buraxılmış vergül işarəsinin yerini müəyyən edin.

1. Uşaqlar fəal olun, vaxta az qalıb.
2. Bax Arif gör nə gözəl çərpələng hazırlamışam.
3. Mənə təşəkkürnamə verdilər ana.
4. Dostluğun qədrini bil oğlum.
5. Əziz qonaqlar ad günümdə iştirak etdiyiniz üçün çox sağ olun!
6. Durmayın dostlar qarşıda bizi böyük işlər gözləyir.

Ç Nöqtələrin yerinə mötərizədə verilmiş sözlərdən uyğun olanını seçin və cümlələri köçürün.

Mən bundan sonra təbiətin qayğısına ... (qalacam, qalacağam).
Mən babamla birlikdə ağac ... (əkəcəm, əkəcəyəm).
Mən dostlarımla birlikdə quşlara yuva ... (düzəldəcəm, düzəldəcəyəm).
Mən səhərdən başlayaraq hər gün kitab ... (oxuyacağam, oxuyacağam).

2-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı

A Verilmiş sözləri cədvəl üzrə qruplaşdırın.

şirin, ağ, geniş, turş, əyri, dar, boz, balaca, dairəvi, kəmşirin, sarı

rəng	dad	ölçü	forma

B Cümlələrin fakt, yoxsa münasibət bildirdiyini müəyyənləşdirin.

1. Azərbaycan himninin bəstəkarı Üzeyir Hacıbəyovdur.
2. Biz bayrağımızla fəxr edirik.
3. Nağıl kitablarını daha çox sevirəm.
4. Kağız ağacdən hazırlanır.

C Cümlələri köçürün. Cümlənin əsasını (icraçını və hərəkəti) bildirən sözlərin altından xətt çəkin.

1. Balaca kiçük həyatdakı evciyinə girdi.
2. Səməd qonşu həyatə keçdi.
3. Ağacdələn ağacı ziyankar həşəratlardan təmizləyir.
4. Bu gün sərin külək əsirdi.

Ç Hər bir sıradakı sözlərin ümumi mənasını müəyyən edin. İstədiyiniz bir sözü seçib mənasını izah edin.

- 1) qopuz, saz, tar, nağara
- 2) şəkərbura, tort, qoğal
- 3) pələng, ayı, şir, fil

D Hansı atalar sözlərində hərəkət bildirən söz inkar formada olmalıdır?

1. Sürüdən ayrılan qoyunu qurd yeyər.
2. Tək əldən səs çıxar.
3. Ot kökü üstə bitər.
4. Dost dar gündə tanınar.
5. Beş barmağın beşi də bir olar.

E Düzgün yazılan sözü seçin.

- | | | | |
|---------------|------------|-----------------|--------------|
| 1. a) pələng | b) pələnk | 4. a) velosiped | b) velasipet |
| 2. a) şokolad | b) şakalat | 5. a) həfdə | b) həftə |
| 3. a) zurafa | b) zürəfa | 6. a) mübahisə | b) mubahisə |

Ə Ahəng qanununa görə uyğun söz sırasını seçin.

- | | |
|--------------------------------|------------------------------|
| 1. İncə saitlərin ahəngi var. | a) oyunçu, yağışlı, toxucu |
| 2. Qalın saitlərin ahəngi var. | b) qaliblər, ailə, cəsarətli |
| 3. Ahəng qanunu pozulub. | c) ümitsiz, günəşli, gülçü |

F Nəzakətli sözləri uyğun boşluqlara əlavə edib köçürün.

bağışlayın, zəhmət olmasa, təbrik edirəm

1. ..., pəncərəni bağlayın.
2. ..., qalib gəlmisən.
3. ..., sizə kömək edə bilmirəm.

G Sarı boşluqlara uyğun gələn durğu işarələrini əlavə etməklə mətni köçürün.

ÜÇ BACI

Ana qızları ilə bazara getmişdi. Ana dedi ■

■ Saçıma daramağa bir daraq alım.

Qızlar tez dilləndilər ■

■ Üç balaca daraq da bizə al.

Ana dedi ■

■ Darağımı, güzgümü qoymağa bir çanta alım.

Qızlar dedilər ■

■ Üç dənə balacasını da bizə al.

Ana dedi ■

■ Döşəməni silməyə bir şotka alım.

Qızların heç birindən səs çıxmadı.

Gülşən Orucova



LAYIHƏ

*Qeyd: Dərslikdə verilmiş mətnlər dil və məzmun baxımından müvafiq yaş qrupuna uyğunlaşdırılmışdır.
Müəllifi göstərilməyən mətnlər dərslik müəllifləri tərəfindən yazılmışdır.*

BURAXILIŞ MƏLUMATI

*Ümumtəhsil məktəblərinin 2-ci sinfi üçün
Azərbaycan dili fənni üzrə dərslik
(1-ci və 2-ci hissə)*

Tərtibçi heyət

Müəlliflər	Ülkər Nurullayeva Şəhla Zahidova İradə Bayramova Aysel Xanaliyeva Könül Məhyəddinova
Layihə rəhbəri	Rəfiq İsmayilov
İxtisas redaktoru	Rəfiq İsmayilov
Dil redaktoru	Dilruba Cəfərova
Bədii redaktor	Taleh Məlikov
Texniki redaktor	Zeynal İsayev
Dizayner	Taleh Məlikov
Rəssamlar	Elmir Məmmədov
Korrektor	Fəridə Ziyadova

*Ümumtəhsil məktəblərinin 2-ci siniflərində
sınaq məqsədilə çap edilir.*

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi (2019-133)

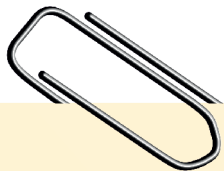
Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi Fiziki çap vərəqi Səhifə sayı
Kağız formatı 57 × 90 ¹/₈. Tiraj Pulsuz.

“Çaşıoğlu” mətbəəsində çap olunmuşdur.
Bakı ş. M.Müşfiq küç., 2 A.

LAYİHƏ

Pulsuz

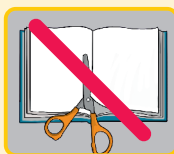


Əziz məktəbli !

Bu dərslik sənə Azərbaycan dövləti tərəfindən bir dərs ilində istifadə üçün verilir. O, dərs ili müddətində nəzərdə tutulmuş bilikləri qazanmaq üçün sənə etibarlı dost və yardımçı olacaq.

İnanırıq ki, sən də bu dərsliyə məhəbbətlə yanaşacaq, onu zədələnmələrdən qoruyacaq, təmiz və səliqəli saxlayacaqsan ki, növbəti dərs ilində digər məktəbli yoldaşın ondan sənə kimi rahat istifadə edə bilsin.

Sənə təhsildə uğurlar arzulayırıq!



LAYİHƏ